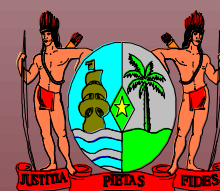

MINISTERIE VAN FINANCIËN
FINANCIËLE NOTA 2017

Tamarindelaan 3
Paramaribo/Suriname
Telefoon: (597) 472610 (office)
Fax.: (597) 479577
Email: secmin@finance.gov.sr

HET MINISTERIE VAN FINANCIËN

Ter toelichting van de documenten inzake de ontwerp-wetten tot vaststelling van de staatsbegroting van de Republiek Suriname voor het dienstjaar 2017, heb ik de eer U de Financiële Nota 2017 betreffende de ontwikkelingen van de staatsfinanciën aan te bieden.

Paramaribo, 30 september 2016

De minister van Financiën,

A handwritten signature in blue ink, consisting of a large, stylized 'S' shape with a horizontal crossbar.

Gillmore Hoefdraad

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING	1
I ONTWERPBEGROTING 2017	2
I.1 Budgettair beleidskader	2
I.2 De Ontwerpbegroting 2017	3
I.2.1 Begrotingsvoorbereiding	4
I.2.2 De opzet van de Ontwerpbegroting 2017	5
I.2.3 De ontwikkeling van de geraamde overheidsuitgaven	6
I.2.4 De ontwikkeling van de geraamde overheidsontvangsten	9
II MACRO ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN	11
II.1 De overheidsfinanciën 2015 – juni 2016	11
II.1.1 Overheidsontvangsten	12
II.1.2 Overheidsuitgaven	16
II.1.3 Financiering	19
II.2 De staatsschuld over de periode 2011 – juni 2016	21
II.2.1 Algemeen	21
II.2.2 Binnenlandse schuld	21
II.2.3 Buitenlandse schuld	25
II.2.4 Totale Binnenlandse en Buitenlandse schuld	30
II.3 Prijzen, geselecteerde looninformatie en buitenlandse handel	34
II.3.1 De ontwikkeling van de prijzen	34
II.3.2 Geselecteerde Looninformatie	36
II.3.3 Buitenlandse Handel (in goederen) 2015 – juni 2016	38
II.4 De monetaire ontwikkeling in 2015 – juni 2016	43
II.4.1 Algemeen	43
II.4.2 Monetair Beleid	44
II.4.3 De ontwikkeling van de geldaggregaten	45
II.4.4 Kredietverlening en toevertrouwde middelen	57
II.4.5 Interesttarieven	50
II.5 De betalingsbalans in 2015 – juni 2016	52
II.5.1 Algemeen	52
II.5.2 Lopende Rekening	52
II.5.3 Financiële Rekening	54
II.5.4 Internationale reserves	56
II.6 Het verzekeringswezen	58
II.6.1 Algemeen	58
II.6.2 Toezicht verzekeringsmaatschappijen	58
Slotwoord	65

Lijst van gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
AFD	Agence Française de Developpement
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations
ASYCUDA	Automated System for Customs Data
BBP	Bruto Binnenlands Product
Biza	Binnenlandse Zaken
BTW	Belasting op Toegevoegde Waarde
Buza	Buitenlandse Zaken
BWD	Bouwkundige Werken en Dienstverlening
CAIR	Caribbean Association of Insurance Regulators
CARTAC	Caribbean Regional Technical Assistance Centre
CARICOM	Caribbean Community
CBvS	Centrale Bank van Suriname
CDB	Caribbean Development Bank
CEBUMA	Centraal Bureau voor Mechanische Automatisering
CPI	Consumentenprijsindex
CTW	Civiel Technische Werken
DNA	De Nationale Assemblee
DSB	De Surinaamsche Bank
EBS	Energie Bedrijven Suriname
EIB	Europese Investeringsbank
EU	Europese Unie
EURIBOR	Euro Interbank Offered Rate
GFS	Government Finance Statistics
HI	Handel en Industrie
IDB	Inter-American Development Bank
ICBC	Industrial and Commercial Bank of China Limited
IFMIS	Integrated Financial Management Information System

IFRS	International Financial Reporting Standards
ING	Internationale Nederlanden Groep
IMF	International Monetary Fund
IsDB	Islamic Development Bank
J&P	Justitie en Politie
LIBOR	London Interbank Offered Rate
LVV	Landbouw, Veeteelt en Visserij
MERCOSUR	Common Market of South American States
Mld	Miljard
Mln	Miljoen
MTFF	Medium Term Fiscal Framework
NAFTA	North-American Free Trade Agreement
NBO	Niet-Belasting Ontvangsten
NH	Natuurlijke Hulpbronnen
OFID	OPEC Fund for International Development
OW	Openbare Werken
PAHO	Pan American Health Organization
PARSASCO	Paramaribo Schade Assurantie Company
RGM	Rosebel Gold Mines
RO	Regionale Ontwikkeling
ROGB	Ruimtelijke Ordening en Grondbeheer
Sozavo	Sociale Zaken en Volkshuisvesting
SPS	Stichting Planbureau Suriname
SRD	Surinaamse Dollar
Surgold	Suriname Gold Company LLC
SWF	Sovereign Wealth Fund
TCT	Transport, Communicatie en Toerisme
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
UNFPA	United Nations Fund for Population

UNICEF	The United Nations Children's Fund
US\$	Amerikaanse Dollar
VAT	Value Added Tax
VCB	Volkscrediet Bank
VGZ	Volksgezondheid
WAM	Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen
WB	Wereldbank

Lijst van Tabellen

Tabel I.1.1	De Ontwerpbegroting 2017 en 2016 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.1	Medium-Term Fiscal Framework 2015-2020 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.2	De Ontwerpbegroting 2017 en de Begroting 2016 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.3	De totale Operationele Uitgaven en de Programma's per ministerie/directoraat voor de Ontwerpbegroting 2017 en de Begroting 2016 (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.4	De totale uitgaven van de Programma's van de Ontwerpbegroting 2017 en de Begroting 2016 per ministerie/directoraat naar financieringsbron (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.5	De totale belastingontvangsten naar component (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.6	De totale niet-belastingontvangsten naar ministerie/directoraten (x SRD 1 mln)
Tabel I.2.7	De ontvangsten per donor en lening van de Ontwerpbegroting 2017 en Begroting 2016 (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.1	De overheidsfinanciën in de periode 2014 – juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.2	De directe belastingontvangsten over de periode 2014 – juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.3	De indirecte belastingontvangsten over de periode 2014 – juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.4	De niet-belastingontvangsten over de periode 2014 – juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.5	De ontvangsten uit de mijnbouwsector 2014-juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.6	De personele uitgaven over de periode 2012– juni 2016
Tabel II.1.7	Bestand van ambtenaren, pensioen- en onderstanden bestand over de periode 2012- juni 2016
Tabel II.1.8	Het amtenarenbestand naar ministerie in de periode 2014 – juni 2016
Tabel II.1.9	De personele uitgaven in de periode 2014 – juni 2016 en de Ontwerpbegroting 2017 proportioneel verdeeld naar ministeries (x SRD 1 mln)

Tabel II.1.10	De financiering op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.1.11	De overheidsfinanciën volgens Begrotingstechnische- en GFS classificatie op kasbasis (x SRD 1 mln)
Tabel II.2.1	De Binnenlandse Schuld naar de verschillende schuldinstrumenten over 2011 – juni 2016 (x SRD 1 mln)
Tabel II.2.2	De Binnenlandse Schuld naar looptijd over 2011 – juni 2016 (x SRD 1 mln)
Tabel II.2.3	Nieuw gesloten Binnenlandse leningen en Staatsgaranties
Tabel II.2.4	De Buitenlandse Schuld naar looptijd over 2011 – juni 2016 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.2.5	De Buitenlandse Schuld op basis van Trekkingen over 2011 – juni 2016 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.2.6	Nieuw gesloten Buitenlandse Multilaterale Leningen
Tabel II.2.7	Nieuw gesloten Buitenlandse Commerciele Leningen
Tabel II.2.8	Niet opgenomen leningen naar crediteur over 2011 – juni 2016 (x US\$ 1 mln)
Tabel II.2.9	Totale binnenlandse en buitenlandse schuld in US\$ en SRD in 2011 – juni 2016 (x 1 mln)
Tabel II.2.10	Schuld BBP ratio's in % in 2011- juni 2016
Tabel II.2.11	Betaalde schuldenlast over 2011 – juni 2016
Tabel II.3.1	Prijsindexcijfers & Inflatie: Paramaribo & Wanica juni 2015-juni 2016 Basisperiode april – juni 2009 = 100
Tabel II.3.2	Indices van uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en de consumentenprijsindex 2008-2016.1 (2007=100)
Tabel II.3.3	Indices van nominale, bruto arbeidskosten, de Consumenten Prijsindex en de Reële bruto arbeidskosten bij de Overheid, 2008-2016.1)2007=100)
Tabel II.3.4	Handelsbalans van Suriname op kwartaal basis (x US\$ 1 mln)
Tabel II.3.5a	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1 ^e en 2 ^e kw. 2015 (in US\$)
Tabel II.3.5b	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 3 ^e en 4 ^e kw. 2015 (in US\$)
Tabel II.3.5c	Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1 ^e en 2 ^e kw. 2016 (in US\$)

Tabel II.3.6	De top 5 Import producten op kwartaalbasis, 2015 – juni 2016
Tabel II.3.7	De top 5 Export producten op kwartaalbasis 2015 – juni 2016
Tabel II.3.8	De top-10 Export Landen van Suriname op kwartaalbasis, 2015
Tabel II.3.9	De top-10 Export Landen van Suriname op kwartaalbasis, 1 ^e helft 2016
Tabel II.3.10	De top-10 Import Landen van Suriname op kwartaalbasis, 2015
Tabel II.3.11	De top-10 Import Landen van Suriname op kwartaalbasis, 1 ^e helft 2016
Tabel II.4.1	Ontwikkeling van de geldaggregaten
Tabel II.4.2	Ontwikkeling Reserve Base en Kasreserve van de Algemene banken
Tabel II.5.1	Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (x US\$ 1 mln)
Tabel II.5.2	Betalingbalans van Suriname (x US\$ 1 mln)
Tabel II.6.1	Balanstotaal van de financiële sectoren (x SRD 1000)
Tabel II.6.2	Gecombineerde Balansen der Levensverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.3	Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Levensverzekerings- maatschappijen (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.4	Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.5	Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekerings maatschappijen (x SRD 1 mln)
Tabel II.6.6	Gecombineerde WAM-staat (x SRD 1000)

Lijst van Grafieken

Grafiek II.1.1	De totale ontvangsten uit mijnbouw in de periode 2014-juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)
Grafiek II.1.2	De bijdrage van goud, aluinaarde en aardolie in de periode 2014 – juni 2016
Grafiek II.3.1	Maandinflatie over de periode juni 2015 – juni 2016
Grafiek II.3.2	12-maandsinflatie over de periode juni 2015 – juni 2016
Grafiek II.3.3	Indices van uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en consumentenprijsindex, 2008-2016.I (2007=100)
Grafiek II.3.4	Indices van nominale, bruto arbeidskosten, de Consumenten Prijsindex en de Reële bruto arbeidskosten bij de Overheid, 2008-2016.I)2007=100)
Grafiek II.3.5	Importen en exporten van Suriname op kwartaalbasis, 2015-2016.2
Grafiek II.4.1	Inflatie
Grafiek II.4.2	Oorzaken van veranderingen in de liquiditeitenmassa
Grafiek II.4.3	Kredietverlening in SRD aan de private sector
Grafiek II.4.4	Kredietverlening in US\$ aan de private sector
Grafiek II.4.5	Kredietverlening in EURO aan de private sector
Grafiek II.4.6	Indicatoren van dollarisering
Grafiek II.4.7	Nominale gewogen gemiddelde SRD rente
Grafiek II.4.8	Reële gewogen gemiddelde SRD rente
Grafiek II.4.9	Gewogen gemiddelde US\$-EURO rentetarieven
Grafiek II.5.1	Externe sector variabelen in percentages van het BBP

INLEIDING

De voortgaande daling van de internationale prijzen van mijnbouwproducten en de sluiting van het bauxietbedrijf Suralco eind 2015, hebben een negatieve impact gehad op de overheidsontvangsten in 2015. De inkomsten hebben zich in de eerste helft van 2016 nog niet noemenswaardig hersteld. Een suppletoire begroting 2015 werd aangenomen inclusief met beleidsmaatregelen die beoogden om het begrotingstekort tot beheersbare proporties terug te brengen. De begroting voor 2016 is recentelijk herzien en goedgekeurd, eveneens om de voorsnog precaire economische omstandigheden met verdere beleidsbijstelling te kunnen ondervangen.

De regering is begonnen een pakket van maatregelen uit te voeren om de verslechterende macro-economische ontwikkelingen het hoofd te bieden en duurzame economische groei te bevorderen. In 2016 is ook het Stand-By Arrangement met het IMF beklonken op basis waarvan het Fonds en andere internationale instellingen inkomen met financiële en technische steun aan het Surinaamse stabilisatie- en herstelplan.

De begroting 2017 is een voortzetting van het aanpassingsbeleid van de overheid. Via het begrotingsbeleid worden de geplande fiscale en sociale hervormingen die zijn opgenomen in het stabilisatie en herstel programma van de regering uitgevoerd. Het beleid is gericht op een duurzame verbetering van de overheidsfinanciën en het mitigeren van de negatieve gevolgen van de macro-economische aanpassingen op de minderdraagkrachtigen in de samenleving. Ook omvat het programma ingrijpende structurele hervormingen om het ondernemersklimaat te verbeteren en diversificatie van de economie te bevorderen.

De Financiële Nota 2017 belicht de ontwerpbegrotingen van de ministeries voor het dienstjaar 2017 en doet verslag over de afgelopen macro-economische ontwikkelingen. In hoofdstuk I worden het budgettair beleidskader en de ontwerpbegroting 2017 gepresenteerd en toegelicht. In hoofdstuk II worden de macro-economische ontwikkelingen van de afgelopen periode weergegeven, en wel op het gebied van de overheidsfinanciën, de reële sector, de monetaire sector en de betalingsbalans. Vermeld dient te worden dat in deze uitgave de analyse van de reële sector exclusief productie en inkomen, de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product alsook werkgelegenheid en werkloosheid is. Ten slotte wordt ook het verzekeringswezen aan de orde gesteld.

I ONTWERPBEGROTING 2017

I.1 Budgettair beleidskader

Het beleid van de regering om financiële stabiliteit, economische groei en duurzame ontwikkeling te bevorderen, zal gecontinueerd worden in het begrotingsjaar 2017. Daartoe zal het budgettair beleid gericht zijn op het optimaal benutten van de allocatie van de overheidsmiddelen, een effectief en efficiënt beheer van de overheidsfinanciën en een transparante verantwoording over de ontvangsten en uitgaven van de overheid.

Aan de inkomstenzijde zullen hervorming van de belastingwetgeving en verbetering van de belastingadministratie belangrijke speerpunten zijn ter verhoging van de efficiëntie en effectiviteit van de belastinginning. De regering is ook van plan om alternatieve inkomstenverhogende maatregelen te implementeren. Tegelijkertijd zullen de efficiëntie en doelmatigheid van overheidsbestedingen verder worden opgevoerd, onder meer door de instelling van treasury operaties en cash projecties. Voorts zullen er mogelijkheden worden geschapen voor het aanboren van diverse financieringsbronnen door gebruik te maken van nieuwe financieringsmogelijkheden via beschikbare internationale, regionale instituten en organen.

In het verleden is veelal begroot met zeer ruime kaders. Dat is vanaf 2015 veranderd. Zo werd in het derde kwartaal een suppletoire begroting 2015 opgesteld en door DNA goedgekeurd in oktober 2015. De suppletoire begroting voorzag in realistischere uitgaven, rekening houdend met de verwachte inkomsten. Om de monetaire consequenties van overheidstekorten in te tomen, moet het tekort worden afgebouwd. Dit pad wordt weerspiegeld in het medium-termijn overheidsfinanciën raamwerk (MTFF) 2016-2020.

Als continuering binnen dit raamwerk zijn de respectieve kaders voor 2017 de volgende:

De totale uitgaven bedragen SRD 8.145,7 mln, waarvan aflossingen SRD 1.708,2 mln. De lopende uitgaven zijn geraamd op SRD 5.942,3 mln en de kapitaaluitgaven op SRD 495,2 mln. De verwachte belastinginkomsten belopen SRD 2.978,5 mln en niet-belastingontvangsten SRD 953,1 mln. Aan op te nemen leningen wordt SRD 3.018 mln verwacht. De kaders resulteren aldus in een begrotingstekort van SRD 1.178,4 mln of 4 procent van het BBP.

De ontwerpbegroting van 2017 en goedgekeurde begroting van 2016 worden in tabel I.1.1 gepresenteerd.

Tabel I.1.1 De ontwerpbegroting 2017 en 2016 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2016* Begroting	2017 Ontwerp Begroting
Totale Ontvangsten	6.745,9	6.967,3
Lopende Ontvangsten	4.564,5	3.931,5
Belastingen	3.544,4	2.978,5
Direkte belastingen	1.335,0	1.013,0
Indirekte belastingen	2.209,3	1.965,5
Niet-belasting Ontvangsten	1.020,1	953,1
Schenkingen	16,5	17,8
Leningen/Trekkingen	2.164,9	3.018,0
Totale Uitgaven	7.250,2	8.145,7
Lopende Uitgaven	5.949,7	5.942,3
Personele Uitgaven	1.792,6	1.991,3
Overige goederen en diensten	1.760,3	1.425,7
Subsidies en Bijdragen	2.084,3	2.024,9
Interest	312,5	500,4
Kapitaaluitgaven	485,8	495,2
Aflossingen	814,7	1.708,2
Tekort/surplus lopende rekening	-1.385,3	-2.010,8
Tekort/surplus totale rekening	-504,3	-1.178,4
BBP*	24.219,0	29.510,0
Tekort/surplus lopende rekening (% BBP)	-5,7	-6,8
Tekort/surplus totale rekening (% BBP)	-2,1	-4,0

Bron: Ministerie van Financiën /*BBP cijfer van Planbureau

*Suppletoire Begroting 2016 goedgekeurd in augustus 2016

I.2 De Ontwerpbegroting 2017

In 2016 zijn de overheidsfinanciën verder onder druk komen te staan vanwege een aanhoudende daling van de wereldmarktprijzen voor onze voornaamste exportproducten uit de mijnbouwsector. Ook bij de niet-mijnbouw ontvangsten is er een daling geconstateerd. De sluiting van Suralco aan het eind van 2015 en als gevolg hiervan de afname van bedrijfsactiviteiten van de toeleveringsbedrijven in de constructiesector hebben bijgedragen aan de negatieve impact op de overheidsontvangsten. Om de macro-economische stabiliteit te blijven garanderen, heeft de regering een pakket van maatregelen getroffen om het ontstane tekort als gevolg van de tegenvallende inkomsten enigszins beheersbaar te houden. Er zijn bezuinigingsmaatregelen ingevoerd als doel de overheidsuitgaven efficiënter te beheren. De electriciteits- en brandstofprijzen zijn geleidelijk aangepast. Als koopkrachtsmaatregel is de heffingskorting van SRD 50,- verhoogd naar SRD 125,-. Vervolgens is op de maandelijkse loon een extra SRD 100,- beschikbaar gesteld.

In april 2016 is er een wijziging aangebracht in de Wet op de Staatsschuld om de Wet overeen te stemmen met de internationale gangbare normen voor het definiëren en doen vaststellen van de

staatsschuld. Bovendien is het financieringsbeleid gericht op het bewaken van een schuldpositie die draagbaar blijft in termen van terugbetaalcapaciteit.

Middels het herstel en stabilisatieprogramma dat de regering in juni 2016 heeft goedgekeurd en voortgevoerd is uit het overeengekomen structurele aanpassingsprogramma met het Internationale Monetaire Fonds (IMF), zullen er hervormingen doorgevoerd worden. Met assistentie van internationale organisaties waaronder de Wereldbank (WB), de Inter-American Development Bank (IDB) en de Caribbean Development Bank (CDB), zullen projecten gefinancierd worden om de geplande fiscale en sociale hervormingen uit te voeren. Om eventuele negatieve gevolgen van de macro-economische aanpassingen op de minder draagkrachtigen te verzachten, omvat het programma maatregelen van sociale aard zoals het opzetten van sociale “cash transfer” programma's en belastingvoordelen om de koopkracht van de belastingbetaler te kunnen waarborgen. Overige maatregelen omvatten onder andere invoering van een belasting over de toegevoegde waarde (BTW), het opzetten van een centrale afdeling “inkopen” om de kosteneffectiviteit van de aankopen van de overheid te waarborgen en het opzetten van een “Sovereign Wealth Fund” (SWF). Met onder meer een prudent budgettair beleid van de regering, zal getracht worden de internationale kredietwaardigheid van Suriname te verbeteren.

De instelling van een cash management unit medio 2016, die met afdelingen als Comptabiliteit, Centrale Begrotingsboekhouding en de Centrale Betaaldienst, gecoördineerde treasury operaties uitvoert is een belangrijke stap in de afstemming en versnelling van overheidsbetalingen. In 2017 zal de efficiëntie van overheidsfinancien verder worden verbeterd. Op het financieel-administratief vlak, zal het geïntegreerd Financieel Management Informatie Systeem (IFMIS) van Freebalance zorg dienen te dragen voor een aanzienlijke verbetering van de transparantie. Het IFMIS systeem zal in samenhang met de nieuwe Chart of Accounts (Rekeningenstelsel) en de aanname van de nieuwe Comptabiliteitswet verder de basis dienen te leggen voor een geïntegreerd overheidsfinancieel management beleid.

1.2.1 Begrotingsvoorbereiding

De begroting is gebaseerd op vastgestelde begrotingskaders met uitgavenplafonds per ministerie, de verwachte inkomsten en een internationaal aanvaardbaar tekort. Bij de totstandkoming van de budgetkaders wordt er gebruik gemaakt van een raamwerk van de overheidsfinanciën. Het instrument dat gebruikt wordt bij de begrotingsvoorbereiding om zoveel als mogelijk een realistische begroting op te stellen, is de “Medium-Term Fiscal Framework” (MTFF). Dit instrument is een weergave van een meerjaren raming over een bepaalde periode van de te verwachten overheidsontvangsten en –uitgaven. Deze is met name gericht op de effectieve, efficiënte en transparante uitvoering van de programma's/projecten. De MTFF vormt een kader van de overheidsuitgaven en -ontvangsten, dat als uitgangspunt dient voor het bepalen van de budgetplafonds van de ministeries per begrotingsjaar. Voorts biedt dit raamwerk een bepaalde flexibiliteit bij het formuleren van het overheidsfinancieel beleid. Bij het opstellen van de ontwerpbegroting 2017 zijn de geraamde overheidsontvangsten en –uitgaven gebaseerd op onderstaande MTFF 2016-2020. De uitgangspunten van de geraamde overheidsontvangsten en –

uitgaven hebben ook betrekking op de voorlopige realisatie cijfers in 2016, de beleidsprioriteiten in 2017 en de schattingen met betrekking tot de economische groei, het BBP, de inflatie, de inkomsten uit de mijnbouwsector en overige relevante macro-economische indicatoren. Het geprojecteerd kader van de overheidsfinanciën voor de periode 2015-2020 wordt hiernavolgend in tabel I.2.1. gepresenteerd.

Tabel I.2.1: Medium-Term Fiscal Framework 2015-2020 (x SRD 1 mln)

Overheidsfinanciën	2015 realisatie*	2016 Begroting	2017 proj	2018 proj	2019 proj	2020 proj
Totale Ontvangsten	6.654,3	6.745,9	6.967,3	8.511,8	8.889,1	9.517,1
Ontvangsten	3.398,7	4.564,5	3.931,6	7.493,6	8.152,8	8.695,4
Belastingen	2.713,9	3.544,4	2.978,5	5.702,8	6.192,8	6.587,6
Directe belastingen	1.118,5	1.335,0	1.121,9	2.124,7	2.327,8	2.503,6
Indirecte belastingen	1.595,4	2.209,3	1.856,6	3.578,2	3.865,0	4.084,1
Niet-belasting ontvangsten	684,8	1.020,1	953,1	1.790,8	1.960,0	2.107,7
Schenken	-	16,5	17,8	-	-	-
Trekkingen (leningen)	3.255,8	2.164,9	3.018,0	1.018,1	736,3	821,7
Totale Uitgaven	7.597,1	7.250,2	8.145,7	8.221,8	8.949,8	9.572,7
Lopende uitgaven	4.571,6	5.949,7	5.619,7	6.681,4	7.191,9	7.569,4
Personele Uitgaven	1.532,8	1.792,6	1.988,3	2.258,9	2.456,5	2.609,1
Overige goederen en diensten	1.404,9	1.760,3	1.031,1	1.633,5	1.837,2	1.979,4
Subsidies	1.384,9	2.084,3	2.100,0	2.297,9	2.394,6	2.469,2
Interest	248,9	312,5	500,4	491,1	503,7	511,6
Aflossingen	2.591,5	814,7	1.708,2	325,9	389,3	409,3
Totaal Kapitaal uitgaven	434,7	485,8	964,3	1.214,6	1.368,6	1.594,0
Kap. Uitgaven	434,7	469,3	800,0	1.214,6	1.368,6	1.594,0
Schenken	-	16,8	17,8			
Tekort/surplus totale rekening	-947,3	-504,3	-1.178,4	290,0	-60,7	-55,6
Tekort/surplus totale rekening in %	(5,4)	(2,1)	(4,0)	0,9	(0,2)	(0,2)
BBP	17.591,0	24.219,0	29.510,0	32.146,5	34.295,8	36.345,7

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

*BBP cijfer is van het Planbureau

I.2.2 De opzet van de Ontwerpbegroting 2017

De geraamde overheidsuitgaven en –ontvangsten zijn respectievelijk SRD 8.145,7 mln om SRD 6.967,3 mln (zie tabel I.2.2). Bij het bepalen van de ramingen zijn onder andere het overheidsfinancieel beleid, de beleidsprioriteiten en de MTFF in acht genomen. In absolute termen zijn de totale geraamde uitgaven voor 2017 in vergelijking met de goedgekeurde begroting 2016 gestegen met SRD 895,3 mln, terwijl de totale geraamde ontvangsten zijn gestegen met SRD 221,4 mln. Met deze ramingen komt het tekort neer op 4% van het BBP.

In tabel I.2.2 wordt gepresenteerd de ontwerpbegroting 2017 en de goedgekeurde begroting 2016. Daarna worden bovengenoemde begrotingen grafisch weergegeven in de grafieken I.2.1 en I.2.2.

Tabel I.2.2: De Ontwerpbegroting 2017 en de Begroting 2016 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Begroting 2016	Ontwerp begroting 2017
UITGAVEN		
Operationele Uitgaven	2.461,9	2.846,8
Programma (financiering met eigen mid.)	2.606,9	5.299,1
Totaal	5.068,8	8.145,9
Programma (financiering donor en lening)	2.181,4	3.034,7
Totale uitgaven	7.250,2	8.145,9
ONTVANGSTEN		
Belastingen	3.544,4	2.978,5
Niet-belastingontvangsten	1.020,1	953,1
Totaal	4.564,5	3.931,6
Donormiddelen/Leningen	2.181,4	3.035,7
Totale ontvangsten	6.745,9	6.967,3
TOTALE BEGROTING		
Uitgaven	7.250,2	8.145,9
Ontvangsten	6.745,9	6.967,3
Saldo totale begroting	(504,3)	(1.178,6)

Bron: Ministerie van Financiën

I.2.3 De ontwikkeling van de geraamde overheidsuitgaven

In de ontwerpbegroting 2017 wordt de verdeling van de uitgaven over alle 17 Ministeries inclusief 25 directoraten gepresenteerd. In tabel I.2.3 de totale geraamde uitgaven verdeeld naar Operationele Uitgaven en de Programma's die zijn gealloceerd naar Ministerie/directoraat voor 2017 ten opzichte van de begroting 2016. Voor het dienstjaar 2017 zijn de totale overheidsuitgaven begroot voor SRD 8.145,7 mln, hetgeen een daling is van SRD 895,3 mln ten opzichte van het dienstjaar 2016.

Daarnaast worden in tabel I.2.4 de totale uitgaven van de Programma's naar Ministerie/directoraat weergegeven. Deze uitgaven zullen respectievelijk uit eigen middelen, donormiddelen of lening worden gefinancierd.

De totale Operationele Uitgaven, waaronder alle personeelsgerelateerde kosten en overige Operationele uitgaven zijn in 2017 begroot voor SRD 2.850,4 mln. In vergelijking met 2016 betekent dit een absolute stijging van SRD 388,5 mln. De Lonen & Salarissen zijn voor het dienstjaar 2017 geraamd op SRD 1.834, mln.

De geraamde Operationele Uitgaven kunnen als volgt onderverdeeld worden, te weten:

❖ **Lopende Uitgaven**

✓ Lonen & salarissen	SRD 1.834,89 mln
✓ Sociale Premies	SRD 156,42 mln
✓ Gebruik van Goederen & Diensten	SRD 722,93 mln
✓ Subsidies	SRD 21,26 mln
✓ Schenkingen en bedragen	SRD 2,57 mln
✓ Sociale Uitkeringen	<u>SRD 38,91 mln</u>
Totale Lopende Uitgaven	SRD 2.776,98 mln

❖ **Kapitaal Uitgaven**

✓ Inventaris	SRD 42,64 mln
✓ Transportmiddelen	SRD 25,39 mln
✓ Gebouwen en Constructie	SRD 1,32 mln
✓ Kunstwerken	<u>SRD 0,5 mln</u>
Totale kapitaal Uitgaven	SRD 69.84 mln

Tabel I.2.3: De totale Operationele Uitgaven en de Programma's per ministerie/directoraat voor de Ontwerpbegroting 2017 en de Begroting 2016(x SRD 1 mln)

Omschrijving	Operationele uitgaven		Programma's		Totale uitgaven	
	Begroting 2016	Ontwerp begroting 2017	Begroting 2016	Ontwerp begroting 2017	Begroting 2016	Ontwerp begroting 2017
Justitie en Politie	380,3	478,2	54,3	29,5	434,6	507,7
Algemene Zaken	98,7	122,3	265,0	155,5	363,7	277,8
Binnenlandse Zaken	90,3	100,0	107,8	138,7	198,1	238,7
Regionale Ontwikkeling	145,0	158,7	51,8	65,4	196,8	224,1
Agrarische Ontwikkeling Binnenland		8,4		13,4	-	21,8
Defensie	228,0	261,7	14,3	23,7	242,3	285,4
Buitenlandse Zaken	95,2	146,8	18,3	13,0	113,5	159,8
Financien	47,9	50,7	1.469,5	2.539,4	1.517,4	2.590,1
Belastingen	49,5	56,4	63,9	26,7	113,4	83,1
Ontwikkelingsfinanciering	4,3	4,0	13,9	11,7	18,2	15,7
Handel en Industrie	28,0	32,4	252,9	108,3	280,9	140,7
L.V.V.	53,7	56,8	296,1	141,5	349,8	198,3
Natuurlijke Hulpbronnen	88,7	87,8	452,8	103,5	541,5	191,3
Arbeid	20,6	23,9	5,2	8,3	25,8	32,2
Milieu	1,1	1,1			1,1	1,1
SoZaVo	103,1	111,3	715,8	751,7	818,9	863,0
Onderwijs	764,5	842,7	401,0	457,4	1.165,5	1.300,1
Cultuur	11,5	13,7	2,4	7,5	13,9	21,2
Volksgesondheid	34,9	46,2	283,3	289,3	318,2	335,5
BWD	19,7	21,3	13,2	47,6	32,9	68,9
CTW	63,6	71,5	166,6	135,6	230,2	207,1
Openbaar Groen	41,1	47,6	4,0	12,7	45,1	60,3
T.C.T.	40,6	47,2	83,0	125,2	123,6	172,4
ROGB	26,0	26,7	13,3	16,6	39,3	43,3
Sport en Jeugdzaken	25,8	33,2	40,3	73,1	66,1	106,3
Totale uitgaven	2461,9	2850,4	4788,7	5295,3	7250,2	8145,7

Bron: Ministerie van Financiën

Tabel I.2.4: De totale uitgaven van de Programma's van de ontwerpbegroting 2017 en de Begroting 2016 per ministerie/directoraat naar financieringsbron (x SRD 1 mln)

Ministerie/ Directoraat	Begroting 2016			Tot. Beleid Prog. 2016	Ontwerpbegr 2017			Tot. Beleid Prog. 2017
	eigen mid	donor	lening		eigen mid	donor	lening	
Justitie en Politie	22,6	7,7	24,0	54,3	29,0	0,6		29,5
Algemene Zaken	262,9	2,0		265,0	155,5			155,5
DNA				-				
BiZa	107,8			107,8	138,7			138,7
R.O	50,6	1,3		51,8	62,0	3,4		65,4
Agrarische Ontw				-	13,4			13,4
Defensie	14,3			14,3	23,7			23,7
BuZa	18,3			18,3	13,0			13,0
Fin. & Planning	193,1		1.276,4	1.469,5	276,6		2.262,8	2.539,4
Belastingen	36,9		27,0	63,9	6,7		20,0	26,7
Ontwikkelingsfin.	13,9			13,9	11,7			11,7
H.I.	52,3		200,6	252,9	78,3		30,0	108,3
L.V.V.	85,2		210,9	296,1	71,5		70,0	141,5
N.H.	125,6	0,3	326,9	452,8	-16,8	0,2	120,0	103,4
Arbeid	5,2			5,2	8,3			8,3
Milieu				-	-			
SoZaVo	715,0	0,8		715,8	301,7		450,0	751,7
Onderwijs	400,0		1,0	401,0	448,4		9,0	457,4
Cultuur	2,4			2,4	7,5			7,5
Vgz.	218,2	4,4	60,8	283,3	258,7	13,7	17,0	289,3
BWD	13,2			13,2	17,6		30,0	47,6
CTW	137,4		29,2	166,6	131,6		4,0	135,6
Openbaar Groen	4,0			4,0	12,7			12,7
T.C.T.	74,8		8,2	83,0	120,0		5,2	125,2
ROGB	13,3			13,3	16,6			16,6
Sport en Jeugdz.	40,3			40,3	73,1			73,1
Totale uitgaven	2.606,9	16,5	2.164,9	4.788,3	2.259,5	17,8	3.018,0	5.295,3

Bron: Ministerie van Financiën

Vermeldenswaard is dat er binnen de Programma's ook personeelskosten zijn die vallen onder de categorie subsidies. Aan personeelskosten (lonen en salarissen en sociale premies) zal een bedrag van SRD 1.991,3 mln worden uitbetaald. Daarnaast zijn de programma's voor 2017 begroot voor SRD 5.295,3 mln. De verschillende programma's/projecten zullen respectievelijk gefinancierd zullen worden uit eigen middelen ten bedrage van SRD 2.259,5 mln, via schenkingen voor SRD 17,8 mln en middels het aangaan van leningen ad. SRD 3.018,0 mln (zie tabel I.2.4). In vergelijking met 2016 zijn de Programma's verhoogd met SRD 507,0 mln. De Programma's behelzen projecten die moeten resulteren in het verwezenlijken van de vastgestelde ontwikkelingsdoelen. Bij het begroten van de projecten worden de kosten tijdens de uitvoeringsperiode van desbetreffende projecten in acht genomen. Uiteindelijk moeten deze resulteren in het verhogen van het welvaartsniveau van de Surinaamse burgers.

Uit de ontwerpbegroting 2017 blijkt dat voor wat betreft de Programma's het ministerie van Financiën met 47.9%, het ministerie van Onderwijs Wetenschap en Cultuur met 8.6%, het ministerie van Sociale Zaken en Volksontwikkeling (SoZaVo) met 14.2% en het ministerie van Volksgezondheid met 5.5% het grootste deel aan totale programma's innemen. De overige ministeries presenteren elk een aandeel van minder dan 5.0%. De aflossings- en

rente verplichtingen van de Staat zijn opgenomen als een programma binnen de begroting van het ministerie van Financiën. De voorgenomen uitvoering van infrastructurele werken, met name het asfalteren van wegen en het bouwen van bruggen zijn opgebracht op de begroting van het ministerie van Openbare Werken. Verder blijkt dat in de ontwerpbegroting 2017 de verwachte trekkingen uit lopende en nieuwe leningen met SRD 853,0 mln zijn gestegen ten opzichte van de begroting 2016. De leningen hebben betrekking op multilaterale instellingen zoals de Islamic Development Bank (IsDB), International Development Bank (IDB) en met andere bevriende naties zoals India.

1.2.4 De ontwikkeling van de geraamde overheidsontvangsten

Bij de geraamde ontvangsten wordt er een onderscheid gemaakt in:

- Belastingen (directe- en indirecte belastingen)
- Niet-belastingontvangsten (NBO)
- Schenkingen (donormiddelen)
- Trekkingen (leningen)

Voor het dienstjaar 2017 zijn de totale inkomsten uit hoofde van de belastingen geraamd op SRD 2.978,5 mln. Deze is onderverdeeld naar directe belastingen voor een bedrag van SRD 1.013 mln en naar indirecte belastingen ten bedrage van SRD 1.965,5 mln. In absolute zin is in vergelijking met de begroting 2016 een daling van SRD 322,0 mln voor de directe belastingen en SRD 243,8 voor de indirecte belastingen. Voor wat betreft de ontvangsten uit Niet-belasting middelen is er voor het dienstjaar 2017 SRD 67,0 mln minder begroot dan in 2016.

Tabel I.2.5: De totale belastingontvangsten naar component (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Begroting 2016	Ontwerp begroting 2017	Verschil
Directe Belastingen:			
Inkomstenbelasting	1.171,5	950,0	-221,5
Vermogensbelasting	3,5	4,5	1,0
Huurwaardebelasting	6,0	6,0	-
Dividendbelasting	112,0	10,0	-102,0
Loterijbelasting	10,0	7,5	-2,5
Casinobelasting	32,0	35,0	3,0
Totaal Directe Belastingen	1.335,0	1.013,0	-322,0
Indirecte Belastingen:			
Invoerrechten	416,6	420,0	3,4
Statistiekrecht	66,6	43,0	-23,6
Uitvoerrecht op hout	44,1	35,0	-9,1
Accijns op gedestilleerd	27,0	27,0	-
Belasting op publieke gemakkelijkheden	5,0	4,0	-1,0
Accijns op bier	32,0	30,0	-2,0
Accijns op rooktabak en sigaretten	108,9	103,5	-5,4
Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen	745,0	600,0	-145,0
Accijns op alcoholvrije dranken	35,0	30,0	-5,0
Omzetbelasting	506,7	570,0	63,3
Rij- en voertuigen belasting	222,5	103,0	-119,5
Totaal Indirecte Belastingen	2.209,3	1.965,5	-243,9
Totaal Belastingen	3.544,4	2.978,5	-565,9

Bron: Ministerie van Financiën

Tabel I.2.6: De totale niet-belastingontvangsten naar ministerie/directoraten (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Begroting 2016	Ontwerp begroting 2017	Vershil
Justitie en Politie	20,6	20,6	0,0
Algemene Zaken			0,0
Binnenlandse Zaken	4,0	5,1	1,1
Regionale Ontwikkeling	2,4	0,0	-2,4
Agrarische Ontw. Binnenl			0,0
Defensie	0,0	0,0	0,0
Buitenlandse Zaken	13,8	36,5	22,7
Financien	300,4	60,0	-240,4
Belastingen	213,6	206,0	-7,6
Ontwikkelingsfinanciering	0,1	0,1	0,0
Handel en Industrie	1,1	1,6	0,5
L.V.V.	10,0	12,5	2,6
Natuurlijke Hulpbronnen	385,4	521,1	135,7
Arbeid	0,2	0,2	0,0
Milieu			0,0
SoZaVo			0,0
Onderwijs	0,7	0,7	0,0
Cultuur			0,0
Volksgezondheid	0,4	0,4	0,0
BWD	0,5	10,2	9,8
CTW	12,0	13,4	1,4
Openbaar Groen	0,1	0,1	0,0
T.C.T.	27,7	30,6	2,9
ROGB	27,3	34,1	6,8
Sport en Jeugdzaken	0,1	0,0	0,0
Totale uitgaven	1020,1	953,1	-67,0

Bron: Ministerie van Financiën

Tabel I.2.7: De ontvangsten per donor en lening van de Ontwerpbegroting 2017 en 2016 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Begroting 2016			Ontwerpbegroting 2017		
	donor	lening	totaal	donor	lening	totaal
China	4,00	31,00	35,00			-
Indonesië			-			-
India		8,00	8,00		18,90	18,90
UNEP			-			-
IsDB		754,60	754,60		155,15	155,15
GEF			-			-
België			-			-
IDB	0,43	9,50	9,93	3,58	79,92	83,50
IaDB	1,00	27,00	28,00			-
Nederland			-			-
PAHO			-			-
UNDP	1,27		1,27			-
OFID		30,99	30,99		11,98	11,98
USA			-			-
Global Fund	3,41		3,41	13,65		13,65
UNFPA	0,08		0,08	0,08		0,08
SFOB			-			-
AFD	0,97	5,08	6,05			-
UNICEF	0,18		0,18	0,18		0,18
Overig	5,15	1.298,87	1.304,02	0,30	2.752,00	2.752,30
Totaal	16,49	2.165,04	2.181,53	17,79	3.017,95	3.035,74

Bron: Ministerie van Financiën

De totale overheidsontvangsten aan schenkingen (donormiddelen) en trekkingen uit lopende leningen zijn in 2017 begroot voor SRD 3.035,7 mln (tabel I.2.6). Deze ontvangsten zijn in vergelijking met 2016 met SRD 854,31 mln toegenomen.

II MACRO-ECONOMISCHE ONTWIKKELINGEN

II.1 De overheidsfinanciën 2015 – juni 2016

Algemeen

De financieel-economische situatie in Suriname vertoont in de periode 2015-juni 2016 een precair beeld. De staatsinkomsten zijn voor een belangrijk deel afhankelijk van belasting- en niet-belastinginkomsten uit de mijnbouwsector. In de beschouwde periode worden de overheidsfinanciën gekenmerkt door een terugval in de inkomsten als gevolg van verlaagde wereldmarktprijzen van goud en olie. Deze neerwaartse trend van de ontvangsten is in de tweede helft van 2015 tegengegaan door een drastische besnoeiing op uitgavenautorisatie. Hierdoor is het tekort ontstaan uit gecommiteerde uitgaven minus de inkomsten afgenomen van 12,5% van het BBP gedurende januari-juli 2015 tot 3,5% van het BBP gedurende augustus-december 2015. Er werd tevens aangevangen met het betalen van achterstanden van uitstaande rekeningen, waardoor het kastekort voor 2015 uiteindelijk 8,9% van het BBP bedroeg. Deze gegevens weerspiegelen de opstelling van de overheidsfinanciën volgens internationaal model (GFS). Vervolgens is ook druk ontstaan op de Surinaamse munt. In november 2015 is de regering overgegaan tot de aanpassing van de officiële wisselkoers, met name een devaluatie van ongeveer 21% van de Surinaamse dollar (SRD) ten opzichte van de US-dollar (US\$). Op monetair gebied werden verder in het eerste halfjaar van 2016 aanvullende instrumenten geïntroduceerd naar de overheid en algemene banken toe. Voor de verdere uiteenzetting met betrekking tot de monetaire ontwikkeling wordt verwezen naar hoofdstuk II.4.

Tabel II.1.1: De overheidsfinanciën in de periode 2014 – juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2014		2015		2016	
	Begroting	Realisatie	Begroting	Realisatie*	Begroting	Realisatie juni*
Totale Ontvangsten	6.684,7	4.680,7	5.209,9	6.654,2	6.745,9	3.315,4
Lopende Ontvangsten	5.240,7	3.750,8	3.539,5	3.398,7	4.564,5	1.371,2
Totaal Belastingen Ontv.	3.824,2	2.859,0	2.866,8	2.713,9	3.544,4	1.084,7
- Direkte belastingen	1.972,1	1.449,9	1.247,8	1.118,5	1.335,0	434,3
- Indirekte belastingen	1.852,1	1.409,1	1.619,1	1.595,4	2.209,3	650,3
Niet-belasting Ontvangsten	1.416,5	891,8	672,7	684,8	1.020,1	286,5
Kapitaalontvangsten						
Trekkings	1.431,9	929,8	1.661,6	3.255,8	2.164,9	1.944,2
Schening	12,1		8,8		16,5	
Totale Uitgaven	7.153,0	4.792,2	6.253,5	7.597,1	7.250,2	3.227,4
Lopende Uitgaven	4.786,9	3.671,4	5.117,0	4.571,6	5.949,7	1.932,1
- Personele Uitgaven	1.547,5	1.373,3	1.642,0	1.532,8	1.792,6	744,8
- Overige goederen en diensten	1.248,1	769,6	889,2	1.404,9	1.760,3	457,4
- Subsidies en Bijdragen	1.850,4	1.375,6	1.879,4	1.384,9	2.084,3	576,4
- Interest	141,0	152,8	706,3	248,9	312,5	153,5
Totale kapitaaluitgaven	2.084,0	893,0	430,2	434,1	485,8	199,0
Aflossingen	282,1	227,8	706,3	2.591,4	814,7	1.096,3
Tekort/surplus lopende rekening	453,8	60,2	-1.577,4	-1.177,0	-1.385,3	-576,3
Tekort/surplus totale rekening (begr. tech)	-468,3	-468,3	-1.043,6	-946,8	-504,3	72,6
Tekort/surplus totale rekening (GFS)	-1.618,0	-813,5	-1.998,9	-1.607,2	-1.854,6	-759,9
BBP**	18.693,0	17.194,1	17.452,9	17.591,0	24.219,0	24.219,0
Tekort/Surplus in % BBP (begr.tech)	-2,5	-2,7	-6,0	-5,4	-2,1	0,3
Tekort/Surplus in % BBP (GFS)	-8,7	-4,7	-11,5	-9,1	-7,7	-3,1

Bron: Ministerie van Financiën /**Planbureau/* Voorlopige cijfers

II.1.1 Overheidsontvangsten

De overheidsontvangsten, die voornamelijk uit belasting- en niet-belastinginkomsten bestaan, weergegeven gedurende de periode 2015-juni 2016 een terugval. Deze terugval is te zien in tabel II.1.1. In 2015 bereikten de lopende ontvangsten in totaal SRD 3.398,7 mln, hetgeen een daling weergeeft van SRD 352,1 mln oftewel 9.4% ten opzichte van 2014 (SRD 3.750,8 mln). De voorlopige cijfers voor het eerste halfjaar 2016 laten een niveau van SRD 1.371,2 mln voor de lopende ontvangsten zien. Teneinde te voorkomen dat de overheid wederom geconfronteerd zal worden met de verdere afname van lopende ontvangsten zullen inkomstenverhogende maatregelen worden getroffen. Deze maatregelen die in voorbereiding zijn om de afname van de inkomsten op te vangen, zijn onder andere de herinvoering van de rij- en voertuigenbelasting. Tevens zijn enkele bezuinigingsmaatregelen binnen het overheidsapparaat getroffen om het ontstane financieringsstekort op een beheersbaar niveau te houden.

Directe belastingen

In tabel II.1.2 wordt de ontwikkeling van de directe belastingontvangsten gedurende de periode 2014 tot en met juni 2016 weergegeven. Uit de tabel blijkt dat de ontvangsten uit de directe belastingen in 2015 zijn gedaald ten opzichte van 2014 en wel van SRD 1.449,9 mln naar SRD 1.118,5 mln oftewel met 22.9%. In het eerste halfjaar 2016 zijn de ontvangsten uit directe belastingen op het niveau van SRD 434,3 mln. Ten opzichte van het eerste halfjaar van 2015 is het een afname van SRD 117,1 mln oftewel 21.2%. De afname kan mogelijk worden toegeschreven aan de daling van de economische bedrijvigheid als gevolg van de huidige economische situatie.

De grootste inkomstenbron binnen de directe belastingen is de categorie Inkomstenbelastingen. In de beschouwde periode zijn er geen ontvangsten uit inkomstenbelasting vanuit natuurlijke personen geregistreerd. De reden kan zijn dat deze in het totaal bedrag zijn opgenomen. Op basis van de geconstateerde trend van de ontvangsten in het eerste halfjaar van 2016, kan voorzichtigheidshalve worden aangenomen dat de hoogte van de ontvangsten aan het eind van het jaar, ook lager kan uitvallen dan 2015.

Een andere categorie binnen de directe belastingen die in de beschouwde periode een significante daling vertoont is dividendbelasting. In 2015 kwamen de ontvangsten op het niveau van SRD 97,5 mln welke een afname is van SRD 82,5 mln oftewel 45.8% ten opzichte van 2014. In de eerste helft van 2016 is in vergelijking met dezelfde periode in 2015 een verdere daling te constateren ad. SRD 57,9 mln oftewel 94.6%. De hoogte van de dividendbelasting is afhankelijk van het dividend dat wordt afgedragen. De bijdrage van Staatsolie en CBvS vormen het grootste aandeel in het totaal van de dividendontvangsten, maar aangezien zij geen dividend hebben afgedragen in het eerste halfjaar van 2016, heeft het geresulteerd in een afname binnen de categorie dividendbelasting.

Tabel II.1.2: De directe belastingontvangsten over de periode 2014– juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2014			2015			2016	
	begroting	realisatie		begroting	realisatie*		begroting	realisatie*
		juni	totaal		juni	totaal		juni
Direkte Belastingen	1.972,1	800,1	1.449,9	1.247,8	551,5	1.118,5	1.335,0	434,3
Inkomstenbelasting:	1.795,1	646,4	1.212,4	1.057,5	470,8	978,4	1.171,5	406,3
w.v. Loonbelasting		322,8	587,6		339,1	658,0		331,9
Vermogensbelasting	3,0	0,4	2,3	40,0	1,7	5,3	3,5	2,0
Dividendbelasting	110,0	131,5	180,0	110,0	61,2	97,5	112,0	3,3
Huurwaardebelasting	8,0	1,7	4,8	6,0	2,8	5,7	6,0	2,5
Loterijbelasting	20,0	3,3	19,7	3,3	1,2	2,9	10,0	2,7
Casinobelasting	36,0	16,8	29,9	31,0	14,0	28,7	32,0	17,5

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

Indirecte belastingen

De belangrijkste categorieën die bij de Indirecte belastingen de grootste bijdrage leveren zijn als volgt: Omzetbelasting, Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen, invoerrechten en Accijns op Tabak en Sigaretten. De ontvangsten uit deze belastingcategorieën worden in tabel II.1.3 weergegeven.

Tabel II.1.3: De indirecte belastingontvangsten over de periode 2014–juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2014			2015			2016	
	begroting	realisatie		begroting	realisatie*		begroting	realisatie*
		juni	totaal		juni	totaal		juni
Indirekte Belastingen	1.852,1	719,0	1.409,1	1.619,1	746,0	1.595,4	2.209,3	650,3
Invoerrechten	470,8	161,1	337,0	345,0	167,7	356,4	416,0	141,0
Statistiekrecht inv +uitv	39,1	9,6	20,2	53,8	14,7	25,2	66,5	9,5
Houtuitv	9,0	5,0	11,5	14,3	7,1	15,8	44,1	10,6
Accijns gedest.	24,0	4,9	13,0	26,5	13,3	23,4	27,0	12,7
Accijns bier	36,6	10,5	24,5	30,0	14,5	29,9	32,0	13,9
Accijns T&S	100,0	45,0	88,2	87,5	43,8	93,1	108,9	41,5
Accijns AVD	30,0	14,2	36,5	32,0	12,6	24,4	35,0	12,4
Publieke verm.	5,0	2,0	4,7	5,0	1,8	4,4	5,0	1,6
Verbr.bel. Motorbr.stof	468,8	238,7	428,8	605,0	265,0	577,4	745,0	190,4
Rij- en voertuigenbelasting							222,5	
Omzetbelasting	668,9	228,1	440,5	420,0	205,6	445,3	506,7	216,8

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

Omzetbelasting

In 2015 zijn de ontvangsten ten opzichte van 2014 met SRD 4,8 mln oftewel 1.1% gestegen en wel van SRD 440,5 mln naar SRD 445,3 mln in 2015. Tot en met juni 2016 is er SRD 216,8 mln aan Omzetbelasting voor de overheid gestort. Dit niveau is ten opzichte van het eerste halfjaar van 2015 een stijging van SRD 11,2 mln oftewel 5.4%. De inkomsten uit Omzetbelasting vertonen in de beschouwde periode dus een lichte stijging, waarbij de aanpassing van de wisselkoers in november 2015 een rol heeft gespeeld. Aangezien de categorie Omzetbelasting samen gaat met de economische bedrijvigheid kan voorzichtigheidshalve worden aangenomen dat aan het eind van 2016 min of meer het niveau van 2015 kan worden bereikt.

Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen

Uit hoofde van de categorie Verbruiksbelasting op motorbrandstoffen, is in 2015 SRD 577,4 mln ontvangen. Dit is SRD 148,6 mln meer dan in 2014 (SRD 428,8 mln). Deze toename is toe te schrijven aan de maatregel per 1 september 2015 waarbij de regering heeft goedgekeurd dat de "government take" met 40 cent wordt verhoogd als een solidariteitsheffing. Tot en met juni 2016 is circa SRD 190,4 mln ontvangen. In vergelijking met dezelfde periode in 2015 is het een afname van SRD 74,6 mln oftewel 28.1%. De afname ligt ook aan het feit dat in de maand juni geen ontvangsten zijn geweest vanuit deze categorie. De brandstofprijs is gerelateerd aan de wisselkoersontwikkelingen vanwege de ingecorporeerde valutacomponent. Per april 2016 werd de wisselkoers aangepast, maar bij het vaststellen van de pompprijs werd de oude wisselkoers gehanteerd. Op basis hiervan heeft de verbruiksbelasting moeten inboeten in de vorm van gedeelde inkomsten.

Invoerrechten

Aan invoerrechten is in 2015 (SRD 356,4 mln) SRD 19,4 mln meer ontvangen ten opzichte van 2014 (SRD 337,0 mln). Tot en met juni 2016 is er SRD 141,0 mln ontvangen aan invoerrechten, terwijl de ontvangsten in dezelfde periode in 2015 SRD 167,7 mln bedroegen. Dit is een afname van SRD 26,7 mln en kan deels worden toegeschreven aan de verminderde economische bedrijvigheid. Aangezien de inkomsten uit invoerrechten zijn gerelateerd aan het importniveau van het land, is er sprake geweest van derving van inkomsten doordat de douanekoers gedurende de beschouwde periode constant is gehouden dan het niveau van de aangepaste officiële wisselkoers.

Accijns op Tabak en Sigaretten

De ontvangsten uit hoofde van Accijns op Tabak en Sigaretten namen toe met SRD 4,9 mln van SRD 88,2 mln in 2014 naar SRD 93,1 mln in 2015. In het eerste halfjaar van 2016 is SRD 41,5 mln ontvangen welke een lichte daling weergeeft van SRD 2,3 mln oftewel 5.2% in vergelijking met dezelfde periode in 2015.

Niet-belasting ontvangsten

Tabel II.1.4: De niet-belastingontvangsten over de periode 2014 – juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)

	2014			2015			2016	
	begroting	realisatie		begroting	realisatie*		begroting	realisatie*
		juni	totaal		juni	totaal		juni
Niet-belastingontvangsten:	1.524,4	388,3	891,8	672,7	298,4	684,8	1.020,1	286,5
w.o. - div. van Staatsolie	268,0	103,3	108,1	150,0	16,3	16,3	213,0	
- Telesur		9,2	9,2	9,2	-	-	7,0	
- Winst CBvS	100,0		222,3	50,0		5,6	54,7	
- Concentrecht inv +uitv.	58,5	17,1	34,5	46,8	17,0	34,2	43,6	13,9
- AOV Premie	125,0	71,1	131,5	100,0	70,5	142,6	150,0	73,4

Bron: Ministerie van Financiën /*voorlopige cijfers

De inkomsten uit hoofde van de niet-belastingontvangsten (NBO) vertonen in de beschouwde periode een afname. In 2014 bedroeg de realisatie SRD 891,8 mln terwijl in 2015 een bedrag van SRD 684,8 mln is ontvangen. Dit is een daling van circa SRD 207,0 mln oftewel 23.2%. Een aanzienlijk deel van de NBO's wordt opgebracht door dividend, winst CBvS en AOV-premie. Voor de eerste helft van 2016, is een bedrag van SRD 286,5 mln geregistreerd.

Mijnbouwsector

In 2015 is er een sterke daling van de mijnbouw inkomsten waar te nemen ten opzichte van 2014. De dominante positie die de mijnbouw voorheen in de economie had, is behoorlijk verminderd vanwege de productie vermindering in deze sector en het vertrek van Suralco in 2015, waardoor de inkomsten van de bauxietsector aanzienlijk zijn gedaald. In 2016 is er nog een kleine bijdrage vanuit Suralco. De verminderde inkomsten uit de goud- en aardoliesector, lagen voornamelijk ook aan de dalende prijzen op de wereldmarkt.

Vanwege de uitbreiding van de raffinaderij van Staatsolie, is de verwachting dat de Surinaamse overheid zal profiteren van de meeropbrengsten die daaruit zullen voortvloeien. Zulks vanwege het feit dat Staatsolie nu zijn eigen product kan produceren en zowel nationaal als internationaal kan afzetten. Verder produceert Staatsolie ook een diversiteit aan olieproducten. Hierdoor zal sprake zijn van een verhoging van de inkomsten. Eveneens zal het een positieve bijdrage leveren aan de betalingsbalans en zal op lange termijn de afzet van brandstofproducten in Suriname gegarandeerd zijn.

De inkomsten uit de mijnbouwsector bereikten in het eerste halfjaar van 2016 een niveau van SRD 218,3 mln welke een toename weergeeft van SRD 30,9 mln ten opzichte van dezelfde periode in 2015 (SRD 187,5 mln).

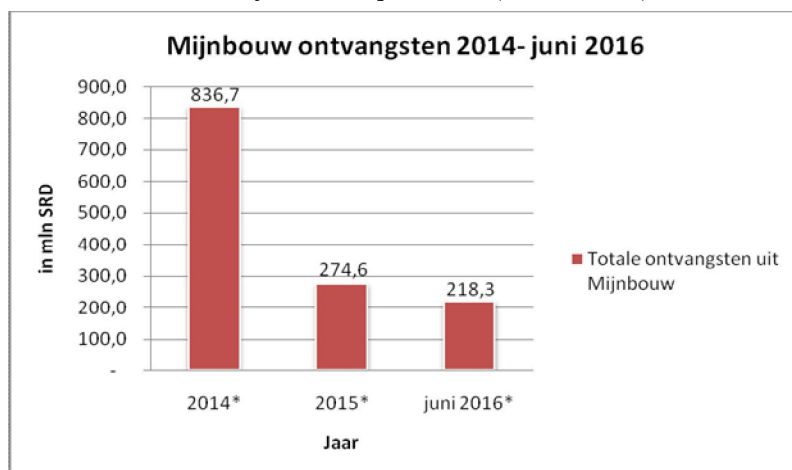
Tabel II.1.5: De ontvangsten uit de mijnbouwsector 2014- juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)

Ontvangst naar Bedrijf	2014*	juni 2015*	2015*	juni 2016*
Suralco & ALCOA	25,1	5,6	9,8	0,7
Staatsolie	483,2	66,8	85,7	61,6
Surgold	-	-	-	24,0
Rosebel Gold Mines	81,3	32,3	43,7	24,2
Totale directe belastingen	589,6	104,7	139,2	110,4
Suralco & ALCOA	6,1	1,4	3,1	0,5
Staatsolie	2,3	0,6	0,6	-
Totale indirecte belastingen	8,4	2,0	3,7	0,5
Totale belastingen	598,0	106,7	142,9	110,9
Suralco & ALCOA	14,4	10,8	15,6	1,9
Staatsolie	108,1	16,3	16,3	-
Rosebel Gold Mines	87,9	42,3	61,4	28,1
Surgold	-	1,0	1,0	-
Overige goudsector (incl. royalties)	28,3	10,4	37,4	77,4
Totale Niet-Belasting Ontvangsten (NBO)	238,7	80,8	131,7	107,4
Totale ontvangsten uit Mijnbouw	836,7	187,5	274,6	218,3

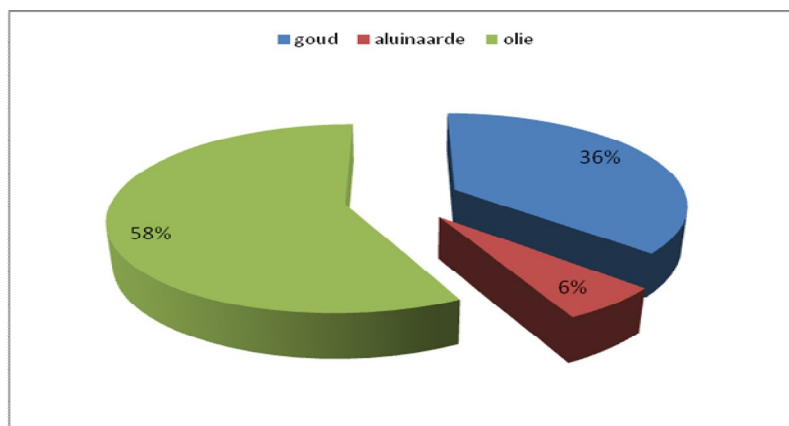
Bron: Ministerie van Financiën/ * Voorlopige cijfers

De ontwikkelingen op internationaal niveau zijn van dien aard geweest, dat ook de ontvangsten uit Rosebel Gold Mines in 2014 en 2015 scherpe dalingen vertoonden. Daarnaast heeft Rosebel Gold Mines te kampen gehad met een lage goudprijs en verhoogde productie kosten. Als gevolg van de hogere productie kosten heeft het bedrijf personeel moeten afvloeien. Voor de kleinschalige mijnbouw in de goudsector is het percentage dat aan royalties moet worden betaald verhoogd van 1% naar 2.75%, welke een stijging vertoont bij de inkomsten van royalties.

Grafiek II.1.1.: De totale ontvangsten uit mijnbouw in de periode 2014– juni 2016 op kasbasis (x SRD 1 mln)

Grafiek II.1.2: De bijdrage van goud, aluinaarde en aardolie in de periode 2014 – juni 2016

II.1.2. Overheidsuitgaven

De componenten binnen de lopende overheidsuitgaven zijn als volgt: Personele Uitgaven, overige goederen en diensten, subsidies, interestbetalingen en kapitaaluitgaven.

Uit de tabel II.1.1 blijkt dat in 2015 de lopende uitgaven het niveau bereikten van SRD 4.571,6 mln welke een toename van SRD 900,2 mln weergeeft ten opzichte van 2014 (SRD 3.671,4 mln).

Tot en met juni 2016 is aan de eerder genoemde componenten een bedrag van circa SRD 1.947,6 mln uitgegeven.

Hiernavolgend worden de ontwikkelingen van de personele uitgaven nader belicht.

Personele uitgaven

Voor de categorie “Personele Uitgaven” is er voor de Financiële Nota 2017 in vergelijking met de voorgaande Financiële Nota's een wijziging aangebracht in de compositie.

Deze categorie welke deel uitmaakt van de totale lopende overheidsuitgaven is aangepast door het deel van de personeelskosten van het “Bijzonder onderwijs” toe te kennen aan de categorie “Subsidies en Bijdragen”. Tot en met het eerste halfjaar 2016 is er een bedrag van SRD 744,8 mln uitbetaald aan lonen en salarissen (zie tabel II.1.6.). Dit bedrag is gelijk aan 34.7% van de totale uitgaven (exclusief aflossingen). Over het dienstjaar 2015 is in totaal SRD 1.532,8 mln betaald aan personeelskosten, welke een stijging is van SRD 159,5 mln ten opzichte van 2014. Deze stijging is toe te schrijven aan het aantal ambtenaren dat is toegenomen rond de verkiezingsperiode.

Tabel II.1.6: De personele uitgaven over de periode 2012– juni 2016

	2012	2013	2014*	2015*	juni 2016*
Personele Uitgaven (x SRD 1 mln)	1.196,1	1.425,6	1.373,3	1.532,8	744,8
Absolute mutatie (x SRD 1 mln)	99,1	229,5	-52,3	159,5	
Relatieve mutatie (in %)	9,0	19,2	-3,7	11,6	
BBP (x SRD 1 mln)	16.433,7	16.932,1	17.194,1	17.591,0	24.219,5
Aandeel personele uitgaven in BBP (%)	7,3	8,4	8,0	8,7	3,1
Totale uitgaven (x SRD 1 mln)	4.410,4	4.728,4	4.564,3	5.005,7	2.131,0
Personele uitgaven in % van totale uitgaven	27,1	30,2	30,1	30,6	35,0

Bron: Ministerie van Financiën /CEBUMA/*Voorlopige cijfers

Cijfers 2012-2015 gecorrigeerd

In tabel II.1.7 wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van het bestand van ambtenaren-, pensioen- en onderstanden over de jaren 2012 tot en met juni 2016.

Tabel II.1.7: Bestand van ambtenaren, pensioen en onderstanden over de periode 2012- juni 2016

Omschrijving	2012	2013	2014	2015	juni-2016*
Ambtenaren bestand (overheid)	37.206	37.637	37.996	41.478	41.058
Absolute mutatie	444	431	359	3.482	(420)
Relatieve mutatie (%)	1,2	1,2	1,0	9,2	1,0-
Pensioen bestand	19.387	20.419	21.593	22.074	23.006
Onderstanden bestand	2.653	2.718	2.726	2.794	2.840

Bron: Ministerie van Financiën/ CEBUMA/* Voorlopige cijfers

Cijfers 2012-2015 gecorrigeerd

Het ambtenarenbestand in 2015 is gestegen met maar liefst 3.482 personen oftewel 9.2% ten opzichte van 2014 en wel tot het niveau van 41.478. Uit de tabel blijkt verder dat er over de periode 2012 tot en met 2014 een gemiddelde stijging van 411 personen was geconstateerd. In percentage uitgedrukt is dit gemiddeld 1.1%. Vermeldenswaard is dat dit bestand per eind juni 2016 is gedaald met 420 personen tot het niveau van 41.058. Dit is mede dankzij het feit dat de verschillende ministeries een opschoning hebben gedaan van hun ambtenarenadministratie.

Zoals eerder is aangegeven kan met betrekking tot het eerste halfjaar 2016 ten opzichte van 2015 worden opgemerkt dat er een absolute daling is geconstateerd. Deze daling is het hoogste bij het ministerie van Justitie en Politie met een aantal van 121 ambtenaren en het laagst bij Sport en Jeugd Zaken en Buitenlandse zaken met maar liefst 6. Merkbaar is de stijging van het ministerie van Defensie met 81 en Binnenlandse zaken met 42 personen.

Tabel II.1.8: Het ambtenarenbestand naar ministerie in de periode 2014 – juni 2016

Ministeries	2014	juni 2015*	2015	juni 2016*	juni 2016* t.o.v 2015	
					absoluut	in %
Justitie & Politie	5.110	5.181	5.102	4.981	(121)	(2,4)
Binnenlandse Zaken	2.316	2.278	2.412	2.454	42	1,7
<i>w.o. De Nationale Assemblée</i>	153	84	84	88	4	4,5
Regionale Ontwikkeling	2.946	4.065	4.098	4.035	(63)	(1,6)
Defensie	3.926	4.193	4.355	4.436	81	1,8
Buitenlandse Zaken	234	226	245	239	(6)	(2,5)
Financiën & Planning	1.228	1.255	1.231	1.194	(37)	(3,1)
Handel & Industrie	408	785	644	632	(12)	(1,9)
Landbouw Veeteelt en Visserij	1.128	1.393	1.369	1.342	(27)	(2,0)
Natuurlijke Hulpbronnen	769	753	729	722	(7)	(1,0)
Arbeid	350	408	404	389	(15)	(3,9)
Sociale Zaken & Volkshuisvesting	2.306	2.678	2.625	2.590	(35)	(1,4)
Onderwijs	12.296	12.077	12.514	12.463	(51)	(0,4)
<i>w.o. leerkrachten</i>	10.150	9.828	10.191	9.097	(1.094)	(12,0)
<i>Overigen</i>	2.146	2.249	2.323	3.366	1.043	31,0
Sport & Jeugdzaken	304	546	555	549	(6)	(1,1)
Volksgezondheid	552	527	512	493	(19)	(3,9)
Openbare Werken	2.900	3.145	3.058	2.951	(107)	(3,6)
Transport Communicatie & Toerisme	698	1.129	1.072	1.051	(21)	(2,0)
Ruimtelijke Ordening & Grondbeheer	525	562	553	537	(16)	(3,0)
Totaal	37.996	41.201	41.478	41.058	-420	-30

Bron: Ministerie van Financiën/CEBUMA/*voorlopige cijfers

In tabel II.1.9 wordt een overzicht gepresenteerd van de gerealiseerde personele uitgaven en de verdeling hiervan naar ministerie over de periode 2014 tot en met juni 2016.

Uitgaande van de voorlopige cijfers blijkt dat het ministerie van Onderwijs in het eerste halfjaar van 2016 wederom zoals de voorgaande jaren het grootste deel van de personele uitgaven inneemt gevolgd door het ministerie van Justitie en Politie.

Ten aanzien van de personele uitgaven zijn deze voor het dienstjaar 2017 begroot voor SRD 1.991,3 mln oftewel 30.9% van de totale begrote uitgaven. Deze raming is gebaseerd op het totaal begroot bedrag dat uitbetaald zal worden aan ambtenaren van alle ministeries. Uitgedrukt in percentages van het Bruto Binnenlands Product (BBP) van 2017 komt dit neer op 6.7%.

Tabel II.1.9: De personele uitgaven in de periode 2014–juni 2016 en de Ontwerpbegroting 2017
proportioneel verdeeld naar ministeries (x SRD 1 mln)

Ministeries	Realisatie*								Ontwerpbegroting	
	2014	%	jun-15	%	2015	%	jun-16	%	2017	%
Justitie & Politie	250,7	18,3	126,9	17,5	265,6	17,3	123,6	16,6	313,2	15,7
Binnenlandse Zaken	103,9	7,6	68,1	9,4	138,6	9,0	63,9	8,6	154,2	7,7
Regionale Ontwikkeling	97,9	7,1	59,5	8,2	127,3	8,3	63,4	8,5	155,22	7,8
Defensie	140,4	10,2	71,8	9,9	151,3	9,9	76,6	10,3	196,3	9,9
Buitenlandse Zaken	10,4	0,8	5,6	0,8	11,7	0,8	5,7	0,8	74,5	3,7
Plos	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Financiën & Planning	49,5	3,6	24,6	3,4	52,1	3,4	24,5	3,3	55,91	2,8
Sport en Jeugdzaken	10,1	0,7	6,8	0,9	15,2	1,0	8,3	1,1	23,0	1,2
Handel & Industrie	13,2	1,0	9,2	1,3	20,1	1,3	9,7	1,3	26,3	1,3
Landbouw Veeteelt en Visserij	34,5	2,5	19,1	2,6	40,8	2,7	21,5	2,9	48,68	2,4
Natuurlijke Hulpbronnen	22,9	1,7	11,6	1,6	23,7	1,5	11,5	1,5	30,87	1,6
Arbeid	14,1	1,0	7,2	1,0	15,4	1,0	7,3	1,0	17,7	0,9
Sociale Zaken & Volkshuisvesting	63,2	4,6	41,5	5,7	79,1	5,2	34,3	4,6	95,1	4,8
Onderwijs	425,3	31,0	202,8	28,0	442,0	28,8	222,3	29,8	621,29	31,2
Volksgezondheid	21,4	1,6	10,4	1,4	21,5	1,4	10,0	1,3	25,16	1,3
Openbare Werken	75,5	5,5	37,0	5,1	78,9	5,1	38,1	5,1	93,61	4,7
Transport Communicatie & Toerisme	22,3	1,6	13,7	1,9	30,1	2,0	15,0	2,0	37,2	1,9
Ruimtelijke Ordening & Grondbeheer	18,1	1,3	8,9	1,2	19,5	1,3	9,2	1,2	23,06	1,2
Totaal	1.373,3	100,0	724,5	100,0	1.532,8	100,0	744,8	100,0	1.991,3	100,0

Bron: Ministerie van Financiën/ CEBUMA/*voorlopige cijfers

II.1.3 Financiering

In de eerste helft van 2016 bedroeg het tekort op basis van de GFS classificatie SRD 759,8 mln. Het grootste deel van dit tekort is gefinancierd door buitenlandse trekkingen voor een bedrag van SRD 1.484,3 mln. De buitenlandse aflossing bedroeg in beschouwde periode SRD 421,9 mln. Hieruit blijkt dat de overheid meer heeft getrokken aan leningen dan is afgelost. Voormelde trekkingen waren voornamelijk van de Inter-American Development Bank (IDB), de Carribean Development bank (CDB) en overige buitenlandse instellingen. Aan Net Equity Acquisition is in de eerste helft van 2016 een bedrag van SRD 321,4 mln geïnvesteerd. Voor wat betreft de binnenlandse financiering blijkt er een negatief netto financieringsbedrag van SRD 70,8 mln te zijn en hield verand met het feit dat de overheid per saldo meer heeft afgelost dan getrokken bij de CBvS, de overige financiële instellingen en niet-financiële instellingen. Bij de commerciële banken was per saldo een bedrag van SRD 35,8 mln. In 2015 bedroeg het tekort op de totale rekening SRD 1.607,0 mln. In tegenstelling tot de eerste helft van 2016 werd dit tekort gefinancierd door binnenlandse trekkingen. In de tweede helft van 2015 heeft de overheid de schulden bij de CBvS geconsolideerd, met als resultaat een netto trekking voor een bedrag van SRD 1.715,2 mln. Aan buitenlandse trekkingen werd in 2015 een bedrag van SRD 387,9 mln (equivalent aan US\$ 113,8 mln) opgenomen, terwijl een bedrag van SRD 120,0 mln werd afgelost.

Tabel II.1.10: De financiering op kasbasis (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2014	2015	jun-16
	Realisatie		
Totale Ontvangsten	3.750,8	3.398,7	1.371,2
Totale Uitgaven	4.564,3	5.005,7	2.131,0
Tekort/surplus totale rekening	-813,5	-1.607,0	-759,8
Overige/Statistische verschillen	-164,2	-150,2	-89,6
Financiering	977,7	1.757,0	670,2
Net Equity Acquisition (-)			-321,4
Binnenlandse leningen:	719,3	1.489,1	-70,8
- Centrale Bank	175,2	1.715,2	-76,0
-Commerciele banken	554,0	-313,5	35,8
Overige financiële instellingen	5,9	5,8	-0,5
Niet-financiële instellingen	-15,8	81,5	-30,1
Buitenland leningen:	258,3	267,9	1.062,4
- Trekkingen	371,6	387,9	1.484,3
- Aflossingen	113,3	120,0	421,9

Bron: Ministerie van Financiën / *Planbureau/* Voorlopige cijfers

In tabel II.1.10 wordt het overzicht van de overheidsfinanciën gepresenteerd volgens de Begroting en de Government Finance Statistics (GFS) classificatie. Conform de Begroting zijn de trekkingen van leningen als een ontvangst en de aflossingen van leningen als een uitgave opgenomen, terwijl de voornoemde componenten niet inbegrepen zijn bij de GFS classificatie.

Tabel II.1.11: De overheidsfinanciën volgens Begrotingstechnische- en GFS classificatie op kasbasis (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Begrotingstechnisch classificatie		GFS classificatie	
	2016	2017	2016	2017
	Begroting	Ontwerp Begroting	Begroting	Ontwerp Begroting
Totale Ontvangsten	6.745,9	6.967,3	4.581,0	3.949,3
Lopende Ontvangsten	4.564,5	3.931,5	4.564,5	3.931,5
Belastingen	3.544,4	2.978,5	3.544,4	2.978,5
Direkte belastingen	1.335,0	1.013,0	1.335,0	1.013,0
Indirekte belastingen	2.209,3	1.965,5	2.209,3	1.965,5
Niet-belasting Ontvangsten	1.020,1	953,1	1.020,1	953,1
Schenkeningen	16,5	17,8	16,5	17,8
Leningen/Trekkingen	2.164,9	3.018,0		
Totale Uitgaven	7.250,2	8.145,7	6.435,5	6.437,5
Lopende Uitgaven	5.949,7	5.942,3	5.949,7	5.942,3
Lonen en salarissen	1.792,6	1.991,3	1.792,6	1.991,3
Overige goederen en diensten	1.760,3	1.425,7	1.760,3	1.425,7
Subsidies en Bijdragen	2.084,3	2.024,9	2.084,3	2.024,9
Interest	312,5	500,4	312,5	500,4
Kapitaaluitgaven	485,8	495,2	485,8	495,2
Aflossingen	814,7	1.708,2		
Tekort/surplus lopende rekening	-1.385,3	-2.010,8	-1.385,3	-2.010,8
Tekort/surplus totale rekening	-504,3	-1.178,4	-1.854,6	-2.488,2
BBP*	24.219,0	29.510,0	24.219,0	29.510,0
Tekort/surplus Lop. rek. (% BBP)	-5,7	-6,8	-5,7	-6,8
Tekort/surplus Tot. rek. (% BBP)	-2,1	-4,0	-7,7	-8,4

Bron: Ministerie van Financiën / *Planbureau projecties

II.2 De Staatsschuld over de periode 2011 – juni 2016

II.2.1 Algemeen

De Staatsschuld wordt onderverdeeld in de binnenlandse- en de buitenlandse Staatsschuld. Bij de presentatie van de schuld is het van belang te kijken naar de looptijd van de schuld, het gebruikte schuldinstrument en schuld naar crediteur type. De cijfers over 2015 tot en met juni 2016 zijn voorlopige cijfers, gecompileerd op grond van de beschikbare informatie, die achteraf aangepast kunnen worden.

De omschrijvingen van de begrippen binnen- en buitenlandse Staatsschuld, evenals bruto staatsschuld zijn vastgesteld in de Wet op de Staatsschuld (SB 2002 no. 27) in artikel 2. In maart 2016 waren er discussies in De Nationale Assemblée gaande over een wijziging van de Wet op de Staatsschuld, die op 4 april 2016 is goedgekeurd en op 3 mei 2016 is gepubliceerd in het Staatsblad van de Republiek Suriname.

De wetswijziging heeft betrekking op de definiëring van de staatsschuld te weten: de schuldcomponenten nog niet opgenomen bedragen aan gecontracteerde schuld en de niet afgeroepen waarborgverplichtingen (overheidsgaranties) zoals het verwoord is in artikel 1 lid h van onderhavige wet, vormen thans geen onderdeel meer van de bruto Staatsschuld. Bij de conversie van schulden in een vreemde munteenheid naar de Surinaamse Dollar (SRD), zal op basis van artikel 3 lid 3 gebruikt gemaakt worden van de wisselkoers van de laatste dag van het kalenderjaar waarop het geldende Bruto Binnenlands Product (BBP) betrekking heeft. Het BBP wordt gebruikt voor het vast stellen van de schuld-BBP ratio (obligo plafond). Volgens artikel 1 lid h is dit het laatst vastgestelde nominaal BBP tegen marktprijzen uitgegeven door het Algemeen Bureau voor de Statistiek (ABS). Het wettelijke BBP waarop de schuld is gebaseerd is het BBP over 2014 en de wisselkoers waartegen de valuta schulditems omgezet zijn in SRD, is SRD 3.35 voor de US\$1; de wisselkoers per ultimo december 2014.

II.2.2 Binnenlandse Schuld

De diverse componenten van de binnenlandse schuld zijn: schatkistpromessen, schulden bij de Centrale Bank van Suriname (CBvS) te weten de geconsolideerde lange termijn schuld, verstrekte voorschotten en overtrekkingen op een der rekeningen van de staat bij de CBvS, verstrekte kredieten door de algemene banken en particuliere bedrijven, leverancierskredieten van binnenlandse bedrijven ten behoeve van infrastructurele en constructie projecten, overheidsgaranties en de nog niet opgenomen middelen op leningen en garanties.

De wettelijke binnenlandse schuld vertoont in 2011-2013 een stijging, maar in 2014 is er sprake van een significante daling van 22%. De stijgingen waren het gevolg van stijgende korte termijn binnenlandse schulden (voorschotten en overtrekkingen bij de CBvS en schatkistpromessen).

Tabel II.2.1: De binnenlandse schuld naar de verschillende schuldinstrumenten over 2011 – juni 2016
(x SRD 1 mln)

Omschrijving	Per ultimo					
	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Schatkistpromessen	209,0	304,3	411,8	719,9	514,6	549,2
Schatkistbiljetten				243,6	243,6	145,4
Voorschotten en andere kortlopende schulden bij de CBvS	744,4	915,7	1.779,7	535,7	-	-
<u>Leningen:</u>						
Geconsolideerde schuld bij de CBvS	113,9	108,3	102,8	97,2	2.498,3	2.477,2
Lange termijn leningen bij het Bankwezen	5,2	4,3	51,6	104,5	97,3	96,1
Leningen bij particuliere bedrijven						10,6
Schulden aan diverse binnenlandse bedrijven	280,4	313,6	235,4	186,6	199,3	205,2
Achterstallige betalingen aan bedrijven**	0,5	-	-	-	-	-
Afgeroepen garanties	6,5	6,9	1,6	1,6	1,5	1,5
Binnenlandse schuld obv Internationale definitie	1.359,9	1.653,1	2.582,9	1.889,1	3.554,6	
Niet-afgeroepen overheidsgaranties	20,4	20,6	21,2	1,3	1,4	
Niet opgenomen leningen	144,2	88,6	80,6	260,5	236,2	
Niet opgenomen garanties	7,9	7,4	64,4	2,7	2,7	
Totale Binnenlandse schuld volgens de definitie in de Wet op de Staatsschuld	1.531,9	1.769,7	2.749,1	2.153,6	3.794,9	3.485,2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld / * Voorlopige cijfers /**niet alle informatie beschikbaar op jaarbasis

De opmaak en presentatie van de schuld is vanaf mei 2016 op basis van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld.

Voor de omzetting van vreemde valuta schuld is artikel 3 lid 3 gehanteerd.

De voornoemde binnenlandse schuldinstrumenten worden veelal gebruikt om de lopende overheidsactiviteiten te financieren. Toenemende overheidsfinancieringstekorten in 2012 en 2013 waren de oorzaak voor de toename van (korte termijn) binnenlandse schulden in de desbetreffende jaren.

In 2014 is er een afname te constateren bij de binnenlandse schuld. De korte termijn schulden namen in dat jaar af met 42% ten opzichte van 2013. De oorzaak hiervan is een hergroepering van de sub rekeningen binnen groep 31 en 32 van de Staat bij de CBvS in februari 2014. Na deze hergroepering werden de overtrekkingen in dat jaar weggewerkt met als gevolg een daling van de binnenlandse schuldpositie.

In 2015 nam de wettelijke schuld toe met 76% toe ten opzichte van 2014. In september van dat jaar besloot de overheid een langlopende lening bij de CBvS aan te gaan ter waarde van SRD 2,5 mld, waarbij alle oude schulden bij deze crediteur zijn overgegaan in de nieuwe schuld. Door deze maatregel nam het aandeel van de uitstaande schuld bij de CBvS in de totale binnenlandse schuld toe tot circa 70% in 2015 ten opzichte van het aandeel van 34% in 2014.

In 2015 is de overheid overgegaan tot het aantrekken van nieuwe schatkistpromessen, terwijl een groot deel van schatkistpromessen veelal aan commerciële banken is afgewikkeld.

Vanwege de progressie van de infrastructurele projecten in 2015 nam de schuld aan de particuliere sector toe met 6.8% ten opzichte van 2014.

In het eerste halfjaar van 2016 was er sprake van daling van de wettelijke schuld als gevolg van de wetwijziging met betrekking tot de schuld definitie.

Een belangrijke ontwikkeling in deze periode was de operationalisering van een veilingstelsel voor de uitgifte van schatkistpromessen in mei 2016. Er is in het tweede kwartaal van 2016 voor SRD 0,5 mln aan schatkistpromessen uitgegeven via het veilingstelsel, tegen een looptijd van 3 en 12 maanden en een rentevoet van respectievelijk 23% en 18%.

In het kader van het uit te voeren Internationale Monetaire Fonds (IMF) Stand By Arrangement Program, was er in mei 2016 een overeenkomst getekend tussen de Minister van Financiën en de governor van de Centrale Bank van Suriname, waarin is aangegeven dat de CBvS na juni 2016 de regering geen voorschotten meer zal verstrekken en de bestaande voorschotten per eind juni 2016 moeten zijn afgewikkeld. De opgenomen voorschotten en overtrekkingen in het tweede kwartaal bedroegen respectievelijk SRD 270 mln en SRD 172,5 mln en waren per eind juni 2016 volledig afgewikkeld.

In het eerste halfjaar van 2016 is 55% van de schatkistbiljetten die in 2014 waren uitgegeven afgewikkeld, terwijl er een nieuwe korte termijn lening aangegaan was met het bedrijf Zhong Da International Engineering Company N.V. voor US\$ 3,1 mln. Per ultimo juni 2016 bedroeg de uitstaande schuld SRD 3.485,2 mln.

Binnenlandse schuld naar rente structuur

De totale binnenlandse schuld portefeuille bestaat uit schulden met een vaste rentevoet. De gemiddelde rentevoet van de binnenlandse schuld per ultimo december 2015 was met 3.8 procent punten gedaald tot circa 4.9% ten opzichte van 2014.

Deze daling is het gevolg van het aangaan van een significante lening in september 2015 bij de CBvS van SRD 2,5 mld, tegen een looptijd van 30 jaar en een vaste rentevoet van 3.5%. Bij deze lening - de nieuwe geconsolideerde schuld - zijn de oude schulden van de Staat bij de moederbank, waaronder korte termijn schulden tegen een veel hogere rentevoet (9%-10%), overgegaan in de nieuwe schuld.

Binnenlandse Schuld naar looptijd

De binnenlandse schuld van de Staat wordt naar looptijd onderverdeeld in een vlottende- en een vaste component.

Vlottende binnenlandse schuld

Tot de vlottende binnenlandse schulden van de Staat behoren:

- Uitgegeven schatkistpromessen;
- Voorschotten van de Centrale Bank van Suriname aan de Staat (Artikel 21 van

de Bankwet) en overtrekkingen op de begrotingsrekening van de Staat bij de CBvS;

- Achterstallige betalingen met name interest en aflossingen aan de bedrijven;
- Afgeroepen garanties;
- Korte termijn schulden aan particuliere bedrijven.

In maart 2016 is de overheid een korte termijn binnenlandse lening aangegaan met het bedrijf Zhong Da International Engineering Company N.V. voor US\$ 3,1 mln ten behoeve van overheidsbijdrage voor het project Suriname 70 km Road Construction. De looptijd van de lening is 5 maanden en de rentevoet libor 6 maanden + 3,5%.

Uit tabel II.1.2. volgt dat de vlottende binnenlandse schuld per juni 2016 16% uitmaakte van de totale uitstaande binnenlandse schuld.

Tabel II.2.2: De Binnenlandse Schuld naar looptijd over 2011 – juni 2016 (x SRD 1 mln)

Omschrijving	Per ultimo					
	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Kortlopende schulden	966,1	1.231,7	2.194,0	1.263,6	522,0	562,1
Langlopende schulden	393,8	421,5	388,9	625,5	3.032,6	2.923,1
Totale Binnenlandse schuld	1.359,9	1.653,2	2.582,9	1.889,1	3.554,6	3.485,2
Niet-afgeroepen overheidsgaranties	20,4	20,6	21,2	1,3	1,4	
Niet getrokken leningen en garanties	152,1	96,0	145,0	263,2	238,9	
Totale Binnenlandse schuld inclusief overheidsgaranties en niet getrokken leningen	1.531,9	1.769,8	2.749,1	2.153,6	3.794,9	3.485,2

Bron: Bureau voor de Staatsschuld /* Voorlopige cijfers. ** Niet alle informatie beschikbaar op jaarbasis

De opmaak en presentatie van de schuld is vanaf mei 2016 op basis van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld. Voor de omzetting van vreemde valuta schuld is artikel 3 lid 3 gehanteerd.

Vaste binnenlandse schuld

Tot de vaste binnenlandse schulden van de Staat behoren:

- Schatkistbiljetten;
- De geconsolideerde schuld van de Staat bij de Centrale Bank van Suriname;
- Leverancierskredieten van particuliere bedrijven (Baitali N.V, Tjongalanga N.V., Bouwbedrijf Van Kessel N.V., N.V. Caremco Holding, N.V Nationaal Uitvoeringsbedrijf,);
- Niet afgeroepen overheidsgaranties;
- Kredieten verstrekt door het bankwezen (DSB, Republic Bank Ltd. en Hakrinbank).

In 2015 en het eerste halfjaar van 2016 zijn er enkele nieuwe lange termijn binnenlandse schulden gesloten.

Tabel II.2.3: Nieuw gesloten Binnenlandse leningen en Staatsgaranties

Omschrijving	Datum	Crediteur	Bedrag	Looptijd	Aflossingsvrije periode	%
Leverancierskrediet:						
Medical Centre Wanica-1	9 april 2015	Suriname Road & Civil techn. Company N.V.	SRD 9.512.720,-	2 jaar	3-10 mnd	5
Basisgoederen Regering	27 juni 2016	Chotelal N.V.	SRD 11.358.600,-	1,3 jaar	0.5 jaar	5
Basisgoederen Regering	27 juni 2016	Combe Markt N.V.	SRD 10.609.311,-	1,5 jaar	0.5 jaar	5
Leningen:						
Oeververdedigingswerken	3-jul-2015	DSB N.V.	SRD 45.000.000,-	5,5 jaar	1 jaar	10
Geconsolideerde schuld	18-sep-2015	CBvS	SRD 2.498.327.404,-	30 jaar	6 mnd.	3.5
Deelfinanc. AMC-SU project	16-jun-2016	Hakrinbank N.V.	US\$ 3.500.000,-	11 jaar	2 jaar	8.5
Waterhuishouding Pomona	28-jun-2016	N.V. NUB	SRD 31.874.09,52	19 mnd		9
Garanties						
Fusie Landbouw Bank -VCB	17-apr-2015	VCB	SRD 500.000,-			

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

De langlopende binnenlandse schuld conform de definitie zoals de gewijzigde Wet op de Staatsschuld dat voorschrijft, bedroeg in juni 2016 SRD 2.923,1 mln.

Binnenlandse schuld naar type crediteur

Per eind juni 2016 was het aandeel van de diverse crediteur typen van de Staat: CBvS 71%, de algemene banken 17% en de overige crediteuren 12%.

Binnenlandse Overheidsgaranties

In april 2015 heeft de overheid een garantie verstrekt aan de VCB Bank ter waarde van SRD 0,5 mln ten behoeve van het samenvoegen van de Landbouwbank N.V. en de VCB Bank.

Per juni 2016 is het bedrag aan afgeroepen en niet afgeroepen garanties in totaal SRD 2,9 mln.

Niet getrokken binnenlandse leningen

De niet getrokken gecommitteerde middelen op binnenlandse leningsovereenkomsten bedroegen per ultimo juni 2016 SRD 269,9 mln en op garanties SRD 3,2 mln.

II.2.3 Buitenlandse Schuld

De buitenlandse schuld portefeuille van de Centrale Overheid bestaat uit concessionele, semi-concessionele leningen, credit-lines, commerciële leningen, "promissory notes" en vanaf 2016 waardepapieren uitgegeven op de internationale kapitaalmarkt.

De buitenlandse leningen worden veelal gebruikt voor de financiering van overheidsprogramma's en projecten.

Het verloop van de buitenlandse schuld

De buitenlandse schuld vertoont een stijgende trend in de verslagperiode. In 2015 neemt de schuld volgens de wettelijke schuld definitie toe met circa 12%.

In 2015 is er voor US\$ 113,8 mln getrokken op bestaande en nieuwe leningen, terwijl de aflossingen US\$ 34,9 mln bedroegen. Per saldo bedroeg de kapitaaltoevoer uit het buitenland uit

hoofde van leningen circa US\$ 78,9 mln. Er was in 2015 voor US\$ 170,2 mln en € 12,5 mln aan nieuwe leenovereenkomsten getekend. De meeste buitenlandse leningen zijn aangegaan met multilaterale crediteuren, circa 56% van de uitstaande schuld per ultimo december 2015.

Tabel II.2.4 geeft een overzicht van de buitenlandse schuld naar looptijd over de periode 2011 tot ultimo juni 2016.

Tabel II.2.4: De Buitenlandse Schuld naar looptijd over 2011 – juni 2016 (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	Per ultimo					
	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Vlottende schulden	13,7	15,2	16,8	17,3	67,7	16,6
Vaste schulden	449,2	552,0	721,7	792,7	808,4	1.022,0
Buitenlandse garanties	15,5	13,9	12,4	10,4	6,6	
Niet getrokken leningen	222,5	229,7	233,3	267,8	331,7	
Tot. Buitenl. Schuld inclusief alle overheids-garanties en niet getrokken leningen	700,9	810,8	984,2	1.088,2	1.214,4	1.038,6

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/* voorlopige cijfers

De opmaak en presentatie van de schuld is vanaf mei 2016 op basis van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld

De trekkingen in 2015 waren veelal op IDB leningen (US\$ 40,6 mln) en op China (US\$ 12,6 mln). In april 2015 is er een commerciële korte termijn lening te weten US\$ 50 mln getekend met de Republic Bank Limited van Trinidad en is ook volledig getrokken.

De bestemming van de nieuwe buitenlandse schulden in 2015 ziet er als volgt uit: Infrastructuur 36%, "Budget Support" 27%, Water en Electra 25% en Onderwijs 12%.

In 2015 is de PL creditline met de Verenigde Staten van America die in 1995 was aangegaan, volledig afgewikkeld.

In het eerste halfjaar van 2016 is de wettelijke schuld met ruim 14% afgenomen. De daling is het gevolg van de wetswijziging, waarbij de onderdelen buitenlandse garanties en niet-getrokken commiteringen op leningen geen onderdeel meer vormen van de schuld.

De totale trekkingen bedroegen in het eerste halfjaar van 2016 US\$ 232,5 mln, terwijl er nieuwe leenovereenkomsten getekend waren voor totaal US\$ 268,5 mln en € 67,2 mln.

Buitenlandse schuld naar munteenheid

De buitenlandse schuld bestaat voor de volle 100% uit schulden in vreemde valuta en er is dus sprake van wisselkoersrisico op deze schulden.

De wisselkoers van de SRD vis-a-vis de US\$ is in november 2015 gedeprimeerd met 21%. Na de valutaveilingen van bijkans 2 maanden, is de CBvS op 10 mei 2016 overgegaan tot een vrije markt voor de deviezenhandel, waar de wisselkoers wordt vastgesteld door vraag en aanbod.

De onstabiele koers heeft vanaf november 2015 geleid tot een stijgende schuldlast betaling voor de overheid in SRD-termen.

De compositie van de uitstaande buitenlandse schuld (volgens de gewijzigde Wet op de Staatsschuld) naar munteenheid per eind juni 2016 was: schulden in US\$ 82%, schulden in de Chinese munteenheid RMB 10% en in Euro's 8%.

Buitenlandse schuld naar rente structuur

Per juni 2016 heeft ongeveer 58% van de totale buitenlandse schuld een variabele rentevoet, 38% een vaste rentevoet en op 4% van de schulden wordt er geen rente betaald. De buitenlandse schuld bestaat voor meer dan de helft uit schulden met een variabele rentevoet te weten de Libor 3 en 6 maanden en de Euribor 6 maanden. De gemiddelde gewogen rentevoet van de buitenlandse schuldportefeuille bedroeg in 2015 circa 2.4%.

Buitenlandse schuld naar looptijd

De onderverdeling van de buitenlandse schuld naar vlottende en vaste schuld, is gebaseerd op de originele looptijd, dat wil zeggen de looptijd zoals die is vastgesteld in de overeenkomst.

De vlottende buitenlandse schuld betreft ook achterstallige betalingen (rente inclusief boete rente en aflossingen), die direct opeisbaar zijn.

Vlottende buitenlandse schuld

Per ultimo juni 2016 bestond de vlottende schuld slechts uit achterstallige betalingen aan China. De achterstallige betalingen hebben betrekking op enkele Chinese leningen die aan ons land verstrekt waren in het kader van economische en technische samenwerking en reeds geruime tijd niet worden afgelost. Deze bedroegen US\$ 16,6 mln en maakten 1.6% uit van de totale buitenlandse schuld.

Per ultimo 2015 was de vlottende schuld opgelopen tot US\$ 67,7 mln vanwege de korte termijn commerciële lening te weten US\$ 50 mln getekend in april met de Republic Bank Limited van Trinidad. Deze schuld is in april 2016 volledig afbetaald.

Buitenlandse schuld naar type crediteur

Het aandeel van de uitstaande buitenlandse schuld in juni 2016 bestond voor 59% uit multilaterale crediteuren, 29% uit bilaterale crediteuren en 12% uit commerciële crediteuren.

De twee grootste buitenlandse crediteuren van het land in het eerste halfjaar van 2016 waren de IDB (50%) en China (22%).

Multilaterale crediteuren

De multilaterale crediteuren van de Staat zijn: de Inter-American Development Bank (IDB), de European Investment Bank (EIB), de Islamic Development Bank (ISDB), de OPEC Fund for International Development (OFID) en de Caribbean Development Bank (CDB).

Tabel II.2.5: De Buitenlandse Schuld op basis van Trekkingen over 2011 – juni 2016 (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	Per Ultimo					
	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Multilaterale Crediteuren totaal:	201,1	251,2	408,5	455,3	488,6	610,3
w.v. EIB	6,9	6,5	6,2	4,9	4,0	4,0
w.v. IADB	168,5	221,6	377,0	419,9	451,8	521,4
w.v. IsDB	25,8	23,2	22,5	20,4	19,9	18,1
w.v. OFID			2,8	10,1	13,0	13,0
w.v. CDB			1,3	2,6	3,8	53,8
Bilaterale Crediteuren totaal:	261,8	316,0	328,7	320,4	303,4	298,6
w.v. China	174,7	244,7	244,2	238,8	229,4	226,0
w.v. Frankrijk	18,9	33,5	48,7	44,8	41,7	42,4
w.v. India	38,2	35,6	34,6	36,3	32,2	30,1
w.v. V.S.A.	29,9	2,1	1,2	0,5	0,1	0,1
Commerciële Crediteuren totaal:				31,8	84,2	129,7
ING Bank N.V.				31,8	30,2	27,4
Republic Bank Limited					50,0	
Industrial and Commercial Bank of China Limited (ICBC)						5,8
China Dalian Intern. Coop. Holding Ltd.						5,8
Israel Discount Bank						4,7
Oppenheimer						86,0
Algeheel Totaal	462,9	567,2	738,5	810,0	876,1	1.038,6

Bron: Bureau voor de Staatsschuld * inclusief achterstallige betalingen

** Voorlopige cijfers. Voor de jaren 2011-2015 is de schuld volgens de internationale definitie opgesteld terwijl per ultimo juni 2016 de nationale definitie van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld gehanteerd is.

De nieuw aangegane multilaterale leningen voor 2015-juni 2016 worden in tabel II.2.6 gepresenteerd.

Tabel II.2.6: Nieuw gesloten Buitenlandse Multilaterale Leningen

Omschrijving lening	Datum	Crediteur	Bedrag	Looptijd	Aflossingsvrije	Rentevoet
			US\$ mln		Periode	
Support Implementation EBS Investment Plan	9 feb. 2015	IDB	33,0	25 jr	5.5 jr	Libor 3 mnd. +/-bank lend spread
Enhancement of Technical & Vocational Education and Training -OCR Loan Account	2 mrt. 2015	CDB	18,6	17 jr	5 jr	3.95 %
Enhancement of Technical & Vocational Education and Training -SFR Loan Account	2 mrt. 2015	CDB	3,4	20 jr	5 jr	2.5 %
Second Basic Education Improvement II	29 jan. 2016	IDB	20,0	25 jr	5.5 jr	Libor 3 mnd. +/-bank lend spread
Reverse Linkage Rice Production	6 april 2016	IsDB	5,9	19.7 jr	4.7 jr	Mark-up libor 6 mnd. +1.3%
Technical & Vocational Education Project II	17 mei 2016	IsDB	30,8	15.5 jr	4.5 jr	Mark-up libor 6 mnd. +1.3%
Policy Based Loan for Energy Sector	7 juni 2016	CDB	50,0	12 jr	2 jr	2,97%
Institutional & Operational strength Energy Sector III	8 juni 2016	IDB	70,0	25,5 jr	5.5 jr	Libor 3 mnd. +/-bank lend spread

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Trekkingen op multilaterale leningen bedroegen in 2015 US\$ 44,0 mln, terwijl deze in het eerste halfjaar van 2016 US\$ 124,8 mln bedroeg.

Bilaterale crediteuren

In 2015 was er slechts één lening met de Agence Française de Développement (AFD) voor € 12,5 mln ten behoeve van de watervoorzieningssector getekend. In het eerste halfjaar van 2016 waren er geen nieuwe bilaterale leningen aangegaan. Trekkingen op bilaterale leningen bedroegen in 2015 US\$ 14,4 mln en in het eerste halfjaar 2016 US\$ 5,4 mln.

Commerciële crediteuren

Een belangrijke ontwikkeling in het tweede kwartaal is dat Suriname voor het eerst waardepapier heeft uitgegeven op de internationale kapitaalmarkt. Het Oppenheimer & Co. INC fonds was belast met de uitgifte. Er is voor US\$ 86 mln senior notes uitgegeven tegen een looptijd van 1,5 jaar en een rentevoet van 8.5%.

De schuld aan commerciële crediteuren bedroeg aan het eind van 2015 en het eerste halfjaar van 2016 respectievelijk US\$ 80,2 mln en US\$ 129,7 mln, terwijl de trekkingen in die perioden US\$ 55,4 mln en US\$ 102,3 mln bedroegen.

In tabel II.2.7 worden de nieuwe commerciële leningen voor 2015-juni 2016 gepresenteerd.

Tabel II.2.7: Nieuw gesloten Buitenlandse Commerciële Leningen

Omschrijving lening	Datum	Crediteur	Bedrag in mln	Looptijd	Aflossingsvrije periode	Rentevoet
Bridge Financing Agreement	24 apr. 2015	Republic Bank	US\$ 50,0	6 mnd-1 jr.		Libor 6 mnd.+ 7% en 7.5%
Buyers Credit for Road Construction	4 dec. 2015	Industrial and Comm. Bank of China Limited (ICBC)	US\$ 65,3	14 jr.	2.5 jr.	Libor 3 mnd.+3.5%
Credit Insurance Loan 70km Road Construction Project	30 mrt 2016	China Dalian Intern. Coop. Holding Ltd.	US\$ 5,8	5 mnd.		Libor 6 mnd.+ 3.5%
Construction Work at the Anton de Kom University of Suriname	4 apr. 2016	Israel Discount Bank	€ 4,2	5 jr	0.5 jr.	Euribor 6 mnd. + 2.95%
Construction Work at the Anton de Kom University of Suriname	4 apr. 2016	Banca Monte dei Pachi di Siena	€ 23,8	10 jr	0.5 jr	Euribor 6 mnd. + 2.75%
Export Credit Facility Commewijne River Dyke	8 juni 2016	ABN- AMRO Bank N.V.	€ 17,2	6.25 jr	1.25 jr	Euribor 6 mnd. + 2.5%
Export Credit Facility Commewijne River Dyke	8 juni 2016	ABN- AMRO Bank N.V.	€ 22,0	6.5 jr	1.5 jr	Euribor 6 mnd. + 2.25%

Bron: Bureau voor de Staatsschuld

Buitenlandse overheidsgaranties

De enige buitenlandse garantie betreft één die in december 2007 verstrekt was aan de Rabobank in Nederland ten behoeve van een lening voor de N.V. Energie Bedrijven Suriname (EBS), ter waarde van Euro 13,5 mln.

Op deze lening, die door de EBS wordt afgelost, is per ultimo juni 2016 een opgelopen achterstand in betaling van US\$ 1,1 mln. De garantie bedroeg hierdoor per juni 2016 US\$ 6,9 mln (€ 6,2 mln) inclusief de achterstallige betalingen.

Niet opgenomen gecommitteerde buitenlandse leningen

De niet getrokken commiteringen vertonen vanaf 2012 een stijgend verloop, vanwege de nieuw aangegane leningen in de verslagperiode. In het eerste halfjaar van 2016 waren zij met 33% toegenomen en bedroegen US\$ 441,4 mln.

Tabel II.2.8: Niet opgenomen leningen naar crediteur over 2011-juni 2016 (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Multilaterale crediteuren						
IADB	51,5	101,6	116,5	72,8	64,6	79,9
ISDB	3,1	2,4	1,5	77,2	76,7	113,3
OFID			11,0	30,2	27,3	27,3
CDB					21,9	21,9
Bilaterale crediteuren						
CHINA	122,6	94,2	88,5	74,0	57,1	50,4
INDIA	10,2	10,3	7,5	0,6	0,6	0,6
FRANKRIJK	35,1	21,2	8,3	5,1	16,5	16,8
Commerciele crediteuren						
ING Bank N.V.				7,9	1,8	1,8
Industrial and Commercial Bank of China Limited (ICBC)					65,3	59,5
Banca Monte dei Pachi di Siena						26,4
ABN- AMRO Bank N.V.						43,5
Totaal	222,5	229,7	233,3	267,8	331,8	441,4

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/* Voorlopige cijfers

II.2.4 Totale Binnenlandse en Buitenlandse schuld

In de beschouwde periode vertoonde de totale staatsschuld een min of meer stijgende trend zowel op basis van de internationale definitie alsook conform de Wet op de Staatsschuld. Na een daling in 2014 op basis van de Wet op de Staatsschuld is er een stijging van circa 35% te constateren per ultimo december 2015. In juni 2016 is er een daling van 11% te constateren ten opzichte van 2015. Dit is het gevolg van de gewijzigde Wet op de Staatsschuld waarbij niet opgenomen leningsmiddelen en niet afgeroepen overheidsgaranties geen onderdeel meer vormen van de Staatsschuld. In het eerste halfjaar van 2016 is de uitstaande schuld verder toegenomen en bedroeg circa US\$ 2,1 mld (SRD 7,0 mld).

Tabel II.2.9: Totale binnenlandse en buitenlandse schuld in US\$ en SRD in 2011 – juni 2016 (x 1 mln)

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Binnenlandse en Buitenlandse schuld (exclusief garanties en niet getrokken leningen)						
Binnenlandse schuld	405,9	493,5	771,0	559,4	1.061,1	
Buitenlandse schuld	462,9	567,2	738,5	810,0	876,1	
Totaal in mln US\$	868,8	1.060,7	1.509,5	1.369,4	1.937,2	
Totaal in mln SRD	2.910,5	3.553,3	5.056,8	4.587,5	6.489,6	
Binnenlandse en Buitenlandse schuld (incl garanties en niet getrokken leningen)						
Binnenlandse schuld	457,3	528,3	820,6	642,9	1.132,8	1.040,3
Buitenlandse schuld	700,9	810,8	984,2	1.088,2	1.214,4	1.038,6
Totaal in mln US\$	1.158,2	1.339,1	1.804,8	1.731,1	2.347,2	2.078,9
Totaal in mln SRD	3.880,0	4.486,0	6.046,1	5.799,2	7.863,1	6.964,3
Wisselkoers SRD/US\$	3,35	3,35	3,35	3,35	3,35	3,35

Bron: Bureau voor de Staatsschuld/* voorlopige cijfers. De schuld is vanaf 2015 opgemaakt op basis van artikel 3 lid 3 uit de Wet op de Staatsschuld waarbij de schuld omgezet is tegen een wisselkoers van 1US\$=SRD 3,35. De presentatie van de schuld is vanaf 2016 alleen op basis van de Wet op de Staatsschuld

Credit Rating

De credit ratings die aan ons land zijn toegewezen door de diverse internationale credit ratings bureaus zijn naast de ontwikkeling van de Staatsschuld, ook gebaseerd op de algehele macro-economische en politieke kwetsbaarheid van het land en de sterkte van de diverse lokale instituten. De toegekende credit ratings die de kredietwaardigheid van een land aangeven, zijn van belang om inzicht te krijgen in de kosten waartegen fondsen op de internationale kapitaalmarkten aangetrokken kunnen worden.

De aanpassing van de outlook van de ratings in 2014 van “positive” naar “stable” en het stationair houden van deze ratings in 2015 zijn gebaseerd op de gevoeligheid van onze economie voor de ontwikkelingen van wereldmarktprijzen van onze minerale exporten, de zwakke overheidsinstituten en de reactie van de overheid op de veranderde financiële situatie van het land.

In het eerste halfjaar van 2016 is Suriname's kredietwaardigheid, voor zowel de buitenlandse als de lokale valuta, door de diverse krediet ratings bureaus naar beneden bijgesteld. Dit vanwege de verslechterde externe liquiditeiten, fiscale flexibiliteit en toename van de schuldenlast in het afgelopen jaar. Ook is de outlook negatief gewaardeerd met uitzondering van Moody's.

Ruimte binnen de Obligo Plafonds

In het kader van schuldmonitoring en schuldbeheersing zijn er in de Wet op de Staatsschuld (SB 2002 no. 27) in artikel 3 getiteld “Obligoplafonds” de leningen-plafonds voor de binnenlandse en de buitenlandse Staatsschuld vastgesteld¹.

De obligoplafonds op basis van de wijziging van de wet (SB 2011 no. 5) van 12 januari 2011 is nog steeds gesteld op 60% van het BBP, maar de verhoudingen tussen de binnenlandse- en

¹De Wet op de Staatsschuld geeft aan dat bij het vaststellen van het obligoplafonds er gewerkt moet worden met het laatste beschikbaar cijfer voor het BBP die door het ABS is opgemaakt. Dit is de door de Wet aangegeven methode voor de schuld-bbp ratio berekening. Het BBP cijfer voor enig jaar komt echter met een vertraging van 0,5 jaar (achteraf) ter beschikking.

buitenlandse schuldplafonds zijn aangepast tot respectievelijk 25% en 35% in stede van 15% en 45%.

Bij de presentatie van de schuld-BBP ratio's vanaf mei 2016, hanteert het Bureau voor de Staatsschuld de nieuwe schulddefinitie op basis van de wetswijziging, waarbij de schuldcomponenten nog niet opgenomen bedragen aan gecontracteerde schuld en de niet afgeroepen waarborgverplichtingen (overheidsgaranties), geen onderdeel meer vormen van de bruto Staatsschuld. Vanwege deze aanpassing van de schulddefinitie zijn de schuldratio's in het eerste halfjaar van 2016 gedaald.

De **buitenlandse schuld-BBP ratio op basis van** de Wet op de Staatsschuld bleef in de beschouwde periode binnen het leningenplafond. Er is sprake van een stijgend verloop van de ratio's. Per ultimo juni 2016 bedroeg deze 20,2% en de ruimte voor het aangaan van nieuwe buitenlandse schulden was circa US\$ 757,6 mln (SRD 2.537,9 mln).

De **binnenlandse schuld-BBP ratio** was gedurende de gehele periode binnen het leningenplafond. Per juni 2016 bedroeg deze ratio 20,3% en was de ruimte voor het aangaan van nieuwe binnenlandse schulden gesteld op SRD 813,3 mln (circa US\$ 242,8 mln).

Tabel II.2.10: Schuld BBP ratio's in % in 2011 – juni 2016

Ratios	Gewijzigde leningen plafond per jan 2011	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Schuldratio's							
Buitenlandse schuld/BBP mp	35	16,3	16,5	19,5	21,2	23,6	20,2
Binnenlandse schuld/BBP mp	25	10,6	10,8	16,2	12,5	22,1	20,3
Totale Schuld/BBP mp	60	26,9	27,3	35,7	33,7	45,7	40,5
BBP en wisselkoersen							
BBP lopende mp in mln. SRD		14.451,9	16.433,7	16.932,1	17.194,1	*	*
van het jaar SRD/US\$		3,35	3,35	3,35	3,35	*	*

Bron: Bureau voor de Staatsschuld, ABS, CBvS

*De ratio's voor 2015 en juni 2016 zijn gebaseerd op het BBP cijfer van 2014 uitgebracht op 27 augustus 2015 en gehanteerde wisselkoers 1US\$ = SRD 3,35.

Aflossingen en interestbetalingen op de buitenlandse Staatsschuld

In 2014 namen de binnenlandse interestbetalingen af met circa 45%, vanwege het afhandelen van de overtrekkingen bij de CBvS in dat jaar.

Tabel II.2.11: Betaalde schuldenlast over 2011 – juni 2016

Omschrijving	2011	2012	2013	2014	2015*	juni 2016*
Binnenlandse schuldenlast						
Binnenlandse interestbetaling in mln SRD	110,4	120,9	177,8	99,9	190,1	83,3
Binnenlandse aflossingsbetaling in mln SRD	67,5	35,0	167,6	114,6	969,7	716,1
Binnenlandse schuldenlast in mln SRD	177,9	155,9	345,4	214,5	1.159,8	799,4
Buitenlandse schuldenlast						
Buitenlandse interest betalingen in mln US\$**	8,6	13,3	15,5	17,1	18,7	32,9
Buitenlandse aflossingsbetaling in mln US\$	20,7	44,9	18,0	33,8	34,9	68,7
Buitenlandse schuldenlast in mln US\$	29,3	58,2	33,5	50,9	53,6	101,6
Totale schuldenlast						
Totale schuldenlast in mln US\$	93,3	104,7	136,6	114,9	340,7	213,6
Totale schuldenlast in mln SRD	259,4	350,9	457,6	385,0	1.376,3	1.524,8

Bron: Bureau voor de Staatsschuld / * voorlopige cijfers / ** Interestbetalingen en andere fees

Vanaf 2015 is de totale schuldenlast hoog in vergelijking met voorgaande jaren. Voor wat binnenlandse schuldenlast betreft, zijn veel schatkistpromessen in 2015 en juni 2016 afgelost en maken respectievelijk 81% om 31% van de totale aflossingen uit.

Bij de buitenlandse schuldenlast heeft de afbetaling van de korte termijn schuld van US\$ 50,0 mln in april 2016 de totale schuldenlast doen toenemen in het eerste halfjaar.

Verder heeft ook de onstabiele koers vanaf november 2015 geleid tot stijgende schuldenlast betalingen in SRD voor de overheid.

II.3 Prijzen, geselecteerde looninformatie en buitenlandse handel

II.3.1 De ontwikkeling van de prijzen

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI)

Het Consumentenprijsindexcijfer (CPI) geeft de ontwikkeling aan van de kleinhandelsprijzen van een vast pakket van goederen en diensten (basispakket) vanaf een bepaalde periode (de basisperiode). Suriname's CPI is bij benadering een zogenaamde Laspeyres index, hierbij wordt uitgegaan van een vast pakket en de gewichten uit de basisperiode. Het totale CPI cijfer is een samengesteld indexcijfer. Elk item (i.e. product of dienst) in het pakket wordt gewogen naar belangrijkheid (in de basisperiode) van de uitgaven aan dat specifieke item. Het basispakket waarop de cijfers uit tabel II.3.1 zijn gebaseerd, bestaat uit 297 items en de prijzen worden gemeten bij circa 415 meetpunten, die verspreid zijn over 6 districten, ingedeeld in 4 domeinen. In Paramaribo en Wanica (domein 1) zijn er circa 160 meetpunten. In het district Nickerie (inclusief Wageningen, domein 2) zijn er ongeveer 110 meetpunten. In Coronie en Saramacca (domein 3) zijn er circa 80 meetpunten en in Commewijne (domein 4) zijn circa 65 meetpunten. In deze tabel zien we de ontwikkeling van het CPI vanaf juni 2015 tot en met juni 2016.

Tabel II.3.1: Prijsindexcijfers & Inflatie: Paramaribo & Wanica juni 2015-juni 2016 (Basisperiode april – juni 2009 = 100)

	Hoofdgroepen												Inflatie / (% changes)	
Periode	1	2	3	4	5	6	7	8	9/10	11	12	Totaal	I(t,t-1)	I(t,t-12)
Juli'14	145.7	161.7	116.6	128.1	129.1	129.6	179.5	121.0	143.5	135.2	129.6	142.5	1.3	3.8
Aug	146.6	161.8	118.4	129.2	129.2	129.6	173.5	121.0	144.6	135.2	129.6	142.5	0.0	3.3
Sept	147.2	161.8	118.4	129.2	129.3	129.6	171.3	121.0	145.0	135.4	129.8	142.4	0.0	3.9
Okt	148.8	161.8	118.4	130.8	129.6	129.6	167.6	121.0	146.1	135.4	130.2	143.0	0.4	4.2
Nov	150.0	161.9	118.4	132.0	129.8	129.7	158.6	121.0	146.5	135.4	130.3	142.6	-0.3	4.2
Dec	150.7	161.9	118.5	133.4	129.9	130.4	149.8	123.8	148.0	137.1	130.4	142.2	-0.3	3.9
Jan'15	152.5	161.9	118.6	133.4	130.2	131.6	139.3	124.1	148.2	137.1	131.0	141.9	-0.3	2.3
Feb	151.9	162.0	120.4	133.5	130.9	131.6	143.9	124.4	149.1	137.4	131.3	142.4	0.3	2.3
Mrt	151.9	162.4	121.5	133.5	132.4	131.6	150.0	124.4	149.8	139.4	131.8	143.3	0.6	2.7
Apr	151.5	162.4	121.5	135.6	132.7	131.6	148.5	124.4	149.9	139.8	132.3	143.4	0.0	2.7
Mei	153.7	162.4	123.1	135.7	133.1	131.6	155.2	124.7	151.1	141.1	132.4	145.2	1.3	3.8
Juni	159.9	162.6	123.1	135.7	133.2	131.6	157.3	124.7	152.1	141.4	132.6	148.1	2.0	5.2
Juli*	161.7	162.8	124.2	135.7	133.8	131.6	157.8	124.9	153.1	141.4	132.8	149.0	0.6	4.6

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/ * = voorlopig cijfer

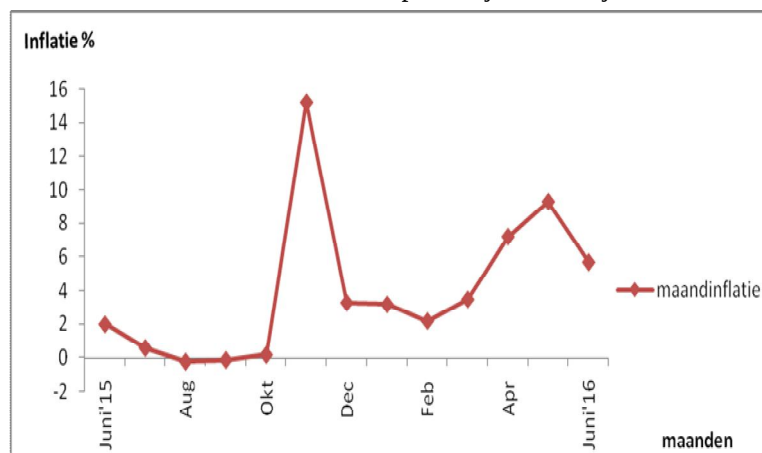
Legenda:

	Hoofdgroepen	Gewichten (per 1000) April-Juni '09
1	Voeding en Niet Alcoholische Dranken	404
2	Alcoholische Dranken en Tabak	29
3	Kleding en Schoeisel	36
4	Huisvesting en Nutsvoorzieningen	141
5	Woninginrichting	48
6	Gezondheidszorg	26
7	Transport	117
8	Communicatie	39
9/10	Recreatie, Cultuur en Onderwijs	41
11	Buitenshuis Eten	14
12	Overige Goederen en Diensten	107
	Totaal	1000

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

In grafiek II.3.1 wordt de maandinflatie gepresenteerd over de periode juli 2015 tot en met juli 2016.

Grafiek II.3.1: Maandinflatie over de periode juli 2015 – juli 2016

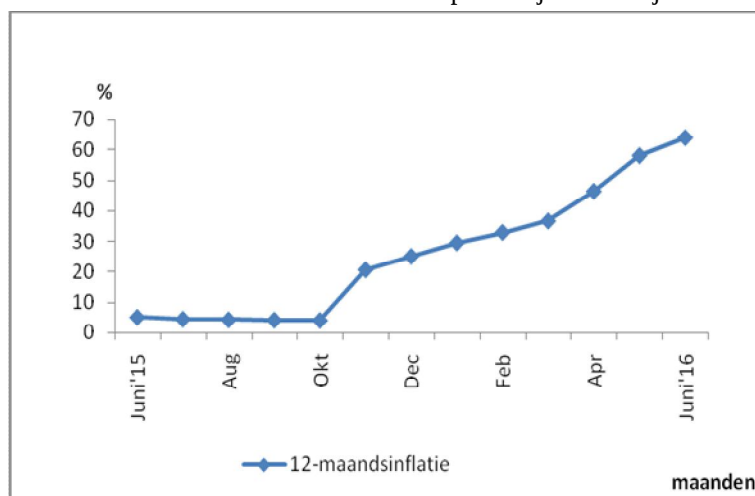

Een cijfer dat een betere indicatie geeft voor de uiteindelijk te verwachten jaarinflatie is de zogenaamde twaalfmaandsverandering (ook wel aangeduid als 12-maandinflatie of $I(t, t-12)$). Het voordeel van dit cijfer, boven de veel snellere maand-op-maand mutaties, is dat (vaste) seizoensinvloeden zijn uitgeschakeld. Het cijfer blijft wel gevoelig voor incidenten.

Overigens kan zich ook het fenomeen voordoen dat de 12-maandinflatie en de maand-op-maand mutatie een tegengesteld beeld vertonen.

Het 12-maandinflatiecijfer heeft een piek in juni 2016 en wel 63.8%.

Grafiek II.3.2: 12-maandsinflatie over de periode juli 2015 –juli 2016

II.3.2 Geselecteerde Looninformatie

Hierbij zal gekeken worden naar loonindexcijfers van geselecteerde functies in de bouwnijverheid. Het gaat om functies zoals timmerman, schilder, metselaar, betonvlechter etc. Daarnaast wordt ook gekeken naar de ontwikkeling van de bruto arbeidskosten per werknemer bij de Overheid.

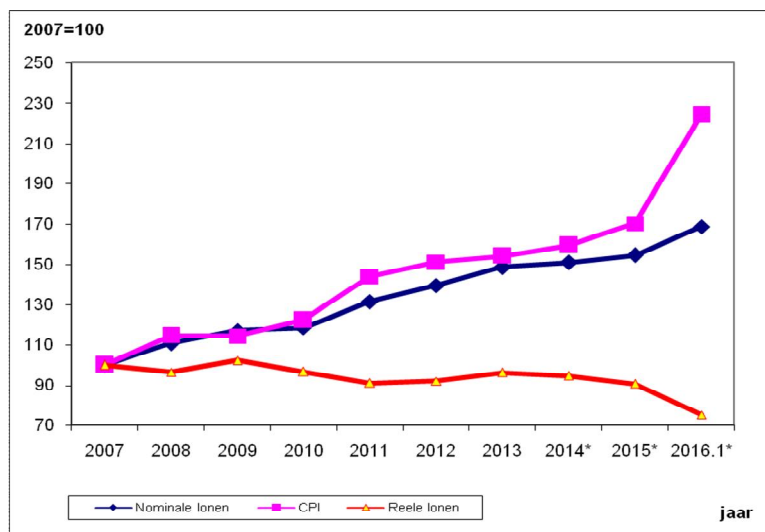
Tabel II.3.2: Indices van uurlonen (nominaal en reëel) in de bouwnijverheid en consumentenprijsindex 2008-2016.1 (2007=100)

Jaar	Indices van nominale lonen in de Bouwnijv.	CPI	Indices van Reële Lonen in de Bouwnijv.
2007	100.0	100.0	100.0
2008	110.8	114.7	96.6
2009	117.3	114.5	102.4
2010	118.7	122.5	96.9
2011	131.5	144.1	91.2
2012	139.6	151.3	92.2
2013	148.8	154.3	96.4
2014*	151.1	159.5	94.8
2015*	154.8	170.4	90.8
#2016.1*	168.7	224.7	75.1

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek

Tabel II.3.2 geeft een overzicht van de ontwikkeling van de nominale uurlonen ten opzichte van de ontwikkeling van de consumentenprijsindex. Daarnaast is ook het reële uurloon opgenomen.

Grafiek II.3.3: Indices van uurlonen (nominaal en reël) in de bouwnijverheid en consumentenprijsindex, 2008-2016.1(2007 = 100)

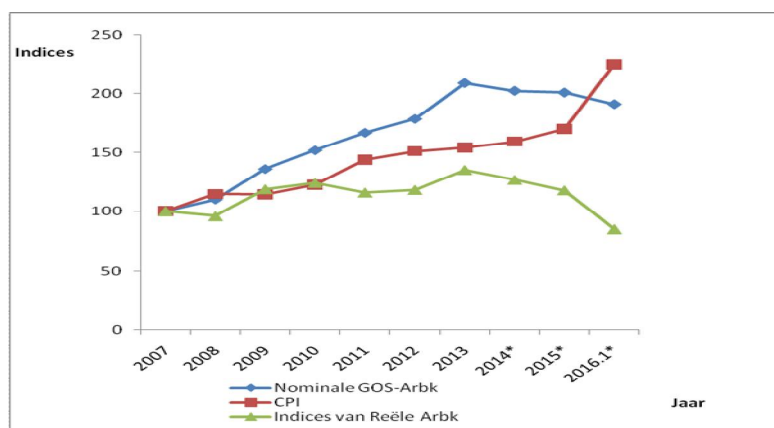
Onderstaand wordt aandacht geschonken aan de ontwikkelingen van de bruto arbeidskosten bij de Overheid.

Tabel II.3.3: Indices van nominale, bruto arbeidskosten, de consumenten Prijsindex en de reële bruto arbeidskosten bij de overheid, 2008-2016.1 (2007=100)

Jaar	Nominale GOS-Arbk	CPI	Indices van Reële Arb
2007	100.0	100.0	100.0
2008	110.0	114.7	95.9
2009	136.0	114.5	118.8
2010	152.0	122.5	124.1
2011	167.0	144.1	115.9
2012	178.8	151.3	118.2
2013	208.7	154.3	135.3
2014*	202.2	159.5	126.8
2015*	200.8	170.4	117.8
#2016.1*	191.2	224.7	85.1

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek /* voorlopig cijfer

Grafiek II.3.4: Indices van nominale, bruto arbeidskosten, de Consumenten Prijsindex en de Reële bruto arbeidskosten bij de Overheid, 2008-2016.1 (2007=100)

II.3.3 Buitenlandse Handel (in goederen) 2015 – juni 2016

In tabel II.3.4 zijn de handelscijfers over de periode 2015– juni 2016 op kwartaalbasis opgenomen. We zien dat er in het 2^e en 3^e kwartaal 2015 er en 1^e kwartaal 2016 sprake is van een negatieve handelsbalans.

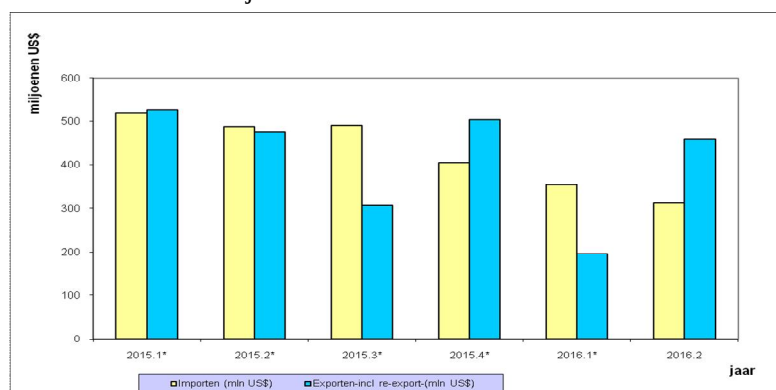
Tabel II.3.4: Handelsbalans van Suriname op kwartaal basis (x US\$ 1 mln)

Jaar	Importen	Exporten ¹⁾	Handelsbalans
2015.1*	519,7	527,2	7,5
2015.2*	488,1	477,7	-10,4
2015.3*	491,5	306,8	-184,6
2015.4*	405,2	502,6	97,4
2016.1*	353,0	196,1	-156,9
2016.2*	312,1	460,3	148,2

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

* voorlopige cijfers 1): inclusief weder-exporten

Grafiek II.3.5: Importen en exporten van Suriname op kwartaalbasis, 2015- juni 2016

Uiteraard is het interessant om na te gaan met wie Suriname handel drijft. Te dien einde bekijken we de handel met diverse Handelsblokken, te weten: ASEAN (Association of Southeast Asian Nations), CARICOM (Caribbean Community), EU (Europese Unie), MERCOSUR (Common Market of South American States), NAFTA (North-American Free Trade Agreement) en UC (Unaffiliated countries, of landen die zich bij geen enkel blok hebben aangesloten).

Tabel II.3.5a: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1^e en 2^e kw. 2015 (x US\$ 1 mln)

Handelsblok	1 ^e kwartaal 2015			2 ^e kwartaal 2015		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	7,5	0,9	-6,6	9,6	2,6	-7,0
CARICOM	77,9	66,8	-11,1	78,2	30,8	-47,5
EU	123,7	69,2	-54,5	97,2	66,3	-30,9
MERCOSUR	11,1	3,5	-7,5	12,4	4,5	-7,8
NAFTA	165,5	58,1	-107,3	167,1	72,4	-94,6
UC	134,1	328,6	194,5	123,7	301,1	177,8
Totaal	519,7	527,2	7,5	488,1	477,7	-10,0

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten zijn exclusief weder-exporten /(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.5b: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 3^e en 4^e kw. 2015 (x US\$ 1 mln)

Handelsblok	3 ^e kwartaal 2015			4 ^e kwartaal 2015		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	8,1	1,2	-6,8	12,6	2,0	-10,6
CARICOM	83,9	34,1	-49,8	56,8	27,2	-29,6
EU	130,2	57,5	-72,7	86,6	62,2	-24,3
MERCOSUR	11,2	5,0	-6,1	11,8	0,3	-11,5
NAFTA	156,5	62,9	-93,6	141,0	26,6	-114,4
UC	101,7	146,1	44,4	96,5	384,3	287,8
Totaal	491,5	306,8	-184,6	405,2	502,6	97,4

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten zijn exclusief weder-exporten /(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.5c: Importen, Exporten en Handelsbalans van Suriname per Handelsblok 1^e en 2^e kw. 2016 (x US\$ 1 mln)

Handelsblok	1e kwartaal 2016			2e kwartaal 2016		
	Importen	Exporten	Balans	Importen	Exporten	Balans
ASEAN	12,0	1,8	-10,2	4,3	4,9	0,6
CARICOM	96,6	30,9	-65,7	75,0	44,1	-30,9
EU	60,0	44,0	-16,0	65,3	39,7	-25,6
MERCOSUR	9,2	1,3	-7,9	7,2	0,5	-6,7
NAFTA	93,9	5,8	-88,1	98,5	7,2	-91,3
UC	81,2	112,3	31,0	61,7	363,9	302,2
Totaal	353,0	196,1	-156,9	312,1	460,3	148,2

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten zijn exclusief weder-exporten /(gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.6: De top 5 Import producten op kwartaalbasis, 2015- juni 2016

Jaar/Rang	1	2	3	4	5
2015,1	dieselolie	motorbenzine (gasoline)	generatoren voor watergas of voor luchtgas, ook indien met bijbehorende zuiverings-toestellen; acetyleenontwikkelaars en der-gelijke gasgeneratoren	vliegtuigen en andere luchtvaartuigen, met een leeg-gewicht van niet meer dan 2 000 kg	Hefschroefvliegtuigen met een leeggewicht van niet meer dan 2000 kg
2015,2	dieselolie	motorbenzine (gasoline)	delen van machines voor het boren als bedoeld bij onderverdeling 8430.41 of 8430.49	Onderdelen voor machines en toestellen voor het sorteren etc.	Andere constructiewerken en onderdelen
2015,3	motorbenzine (gasoline)	dieselolie	Onderdelen voor machines en toestellen voor het sorteren	Delen waarvan kan worden onderkend dat zij uitsluitend of hoofdzakelijk bestemd zijn voor de machines bedoeld bij post 8501 of 8502	machines en toestellen voor het breken, het malen of het verpulveren
2015,4	dumpers ontworpen voor gebruik	motorbenzine (gasoline)	dieselolie	Andere constructiewerken en delen	Complete constructiewerken
2016,1	motorbenzine (gasoline)	dieselolie	Onderdelen voor machines en toestellen voor het sorteren etc.	dumpers ontworpen voor gebruik in het terrein	brandstof voor straalmotoren
2016,2	motorbenzine (gasoline)	dieselolie	machines waarvan de bovenbouw 360° kan draaien	van machines als bedoeld bij post 8429 of 8430	natriumcyanide

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.7: De top 5 Export producten op kwartaalbasis, 2015- 2016

Jaar/Rang	1	2	3	4	5
2015,1	Goud in staven	natriumcyanide	gedeeltelijk geraffineerde petroleum,	aluminiumoxide, ander dan kunstmatig korund	Andere drijvend materiaal
2015,2	Goud in staven	Goud in andere halfbewerkte vorm	aluminiumoxide, ander dan kunstmatig korund	gedeeltelijk geraffineerde petroleum	Hefschroefvliegtuigen met een leeggewicht van niet meer dan 2000 kg
2015,3	Goud in staven	aluminiumoxide, ander dan kunstmatig korund	gedeeltelijk geraffineerde petroleum,	delen van machines voor het boren als bedoeld bij onderverdeling 8430.41 of 8430.49	Andere onbewerkt hout
2015,4	Goud in andere halfbewerkte vorm	Goud in staven aluminiumoxide, ander dan kunstmatig korund	gedeeltelijk geraffineerde petroleum,	aluminiumoxide, ander dan kunstmatig korund Goud in andere halfbewerkte vorm	Andere onbewerkt hout
2016,1	Goud in staven	gedeeltelijk geraffineerde petroleum,	Andere onbewerkt hout Andere onbewerkt hout	Bananen(bacoven) vers	garnalen
2016,2	Goud in staven	gedeeltelijk geraffineerde petroleum,	dieselolie	Andere onbewerkt hout	Bananen(bacoven) vers Bananen(bacoven) vers

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek (gebaseerd op ASYCUDA)

Tabel II.3.8: De top-10 Export Landen van Suriname op kwartaalbasis 2015

	2015,1	2015,2	2015,3	2015,4
1	Switzerland	Switzerland	United Arab Emirates	Switzerland
2	United Arab Emirates	United Arab Emirates	United States of America	United Arab Emirates
3	United States of America	Canada	Belgium	Virgin Islands (US)
4	Belgium	Belgium	Canada	Belgium
5	Virgin Islands (US)	United States of America	Netherlands	Guadeloupe
6	Barbados	Netherlands	Trinidad and Tobago	United States of America
7	Guadeloupe	Guyana	Guadeloupe	Netherlands
8	Canada	Guadeloupe	China	Guyana
9	Guyana	Iceland	Jamaica	Canada
10	Netherlands	Jamaica	Guyana	Unknown
(a) Top 10 Totaal	433.654.964	431.922.271	271.762.127	458.676.355
(b) Overall Totaal	527.162.572	477.718.567	306.842.986	502.592.547
(a) als % van (b)	82,3	90,4	88,6	91,3

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten inclusief weder-exporten

Tabel II.3.9: De top-10 Export Landen van Suriname
op kwartaalbasis, 1^e helft 2016

	2016,1	2016,2
1	United Arab Emirates	Switzerland
2	Belgium	United Arab Emirates
3	Guyana	Belgium
4	Trinidad and Tobago	Guyana
5	Jamaica	Trinidad and Tobago
6	Netherlands	Jamaica
7	United States of America	Netherlands
8	China	United States of America
9	France	Guadeloupe
10	Guadeloupe	France
(a) Top 10 Totaal	175.392.805	429.145.383
(b) Overall Totaal	196.147.474	460.289.505
(a) als % van (b)	89,4	93,2

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten inclusief weder-exporten

Tabel II.3.10: De top-10 Import Landen van Suriname op kwartaalbasis 2015

	2015,1	2015,2	2015,3	2015,4
1	United States of America	United States of America	United States of America	United States of America
2	Netherlands	Netherlands	Netherlands	Netherlands
3	Netherlands Antilles	Trinidad and Tobago	Trinidad and Tobago	Trinidad and Tobago
4	Trinidad and Tobago	China	China	China
5	China	Netherlands Antilles	Japan	Japan
6	Saint Lucia	Canada	Belgium	Canada
7	Finland	Japan	Saint Lucia	Germany
8	Japan	Saint Lucia	Canada	Belgium
9	Brazil	Antigua	France	Brazil
10	Colombia	France	Finland	South Africa
(a) Top 10 Totaal	429.610.530	370.983.710	385.101.352	315.773.852
(b) Overall Totaal	519.653.012	488.122.192	491.483.198	405.224.737
(a) als % van (b)	82,7	76	78,4	77,9

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek/Exporten inclusief weder-exporten

Tabel II.3.11: De top-10 Import Landen van Suriname op kwartaalbasis, 1^e helft 2016

	2016,1	2016,2
1	United States of America	United States of America
2	Trinidad and Tobago	Trinidad and Tobago
3	Netherlands	Netherlands
4	China	China
5	Antigua	Saint Lucia
6	Canada	Belgium
7	Saint Lucia	Japan
8	Japan	Panama
9	Brazil	Canada
10	Netherlands Antilles	Brazil
(a) Top 10 Totaal	273.009.692	255.966.866
(b) Overall Totaal	353.016.680	312.118.121
(a) als % van (b)	77,3	82,0

II.4 De monetaire ontwikkeling in 2015 – juni 2016

II.4.1 Algemeen

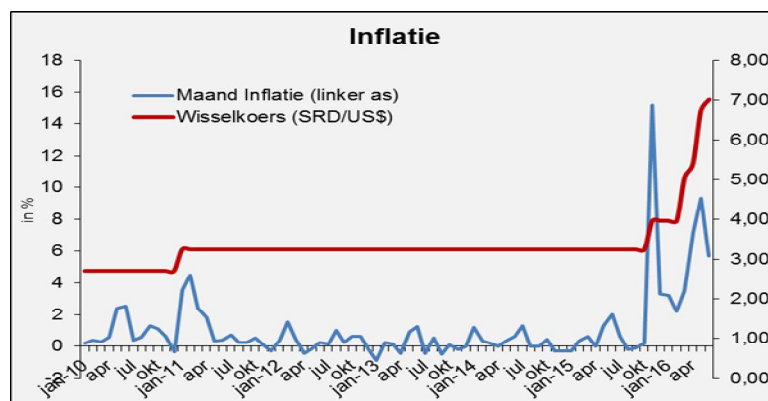
In de verslagperiode was er sprake van een daling in zowel de interne als de externe waarde van de Surinaamse dollar. Het ABS noteerde voor 2015 een jaareinde inflatie van 25.1% en een jaargemiddelde inflatie van 6.9% (2014: 3.9% respectievelijk 3.4%). De hogere inflatie is vooral het gevolg geweest van de aanpassing van elektra- en watertarieven in oktober 2015. Daarnaast droegen de systematische depreciatie van de wisselkoers op de vrije valutamarkt, de invoering van de solidariteitsheffing op brandstof in september, en de aanpassing van de officiële wisselkoers in november, ook bij aan het hoger binnenlands prijspeil. De druk op de wisselkoers nam voortdurend toe gedurende de tweede helft van 2015, vanwege een verminderd aanbod van deviezen op de binnenlandse valutamarkt als gevolg van lagere mondiale marktprijzen voor olie en goud enerzijds en verhoogde overheidsbestedingen anderzijds. Om de wisselkoers te stabiliseren heeft de Bank vooral in de eerste helft van 2015 deviezen aan participanten op de valutamarkt verkocht (zie ook Financiële Nota 2016). Gelet op de steeds groter wordende discrepantie tussen de officiële en de vrije marktkoers ging de Bank ertoe over om de officiële wisselkoers op 18 november 2015 met $\pm 21\%$ te wijzigen, waarbij de aankoop- en de verkoopkoers opwaarts van respectievelijk SRD 3,25 en SRD 3,35 per US-dollar naar SRD 3,96 en SRD 4,04 per US-dollar werden bijgesteld (zie Grafiek II.4.1: Inflatie). Het was marktparticipanten daarbij toegestaan om de US-dollar te verhandelen binnen een marge van SRD 3,80 en SRD 4,20.

In de eerste helft van 2016 heeft de stijgende trend van de inflatie zich voortgezet. In juni werd een 12-maandse inflatie van 63.8% en een gemiddelde inflatie van 44.7% genoteerd, waarbij vooral in het tweede kwartaal van 2016 significante prijsstijgingen zijn genoteerd. Deze hogere inflatie houdt met name verband met hogere wisselkoersnoteringen en gestegen tarieven voor nutsvoorzieningen.

In het eerste kwartaal van 2016 zijn de valuta-interventies afgebouwd en heeft de Bank een traject naar vrijstelling van de wisselkoers ingezet. Op 22 maart 2016 werd aangevangen met valutaveilingen middels inschrijvingen van het bankwezen. Met deze veilingen, die circa twee maanden hebben geduurd, beoogde de Bank een vrij nauwkeurige benadering van de evenwichtskoers te vinden. In het gehanteerde systeem pleegden de algemene banken op elektronische wijze biedingen op basis van wisselkoersen die hun cliëntèle wensten te betalen. Bij elke valutaveiling kwam een gewogen gemiddelde koers tot stand die dan als officiële notering van de valutamarkt tot de eerstvolgende veiling zou fungeren. In deze periode hebben acht valutaveilingen plaatsgevonden, waarbij in totaal US\$ 24,5 mln is geveild. Eén veiling werd geannuleerd als gevolg van geringe belangstelling aan de zijde van de banken. Op 10 mei 2016 is de vrije markt voor de deviezenhandel in werking getreden na overleg met de instellingen van de valutamarkt. Vanaf dat moment is de wisselkoers consequent door de werking van het vraag- en aanbodmechanisme bepaald geworden. De dagelijkse praktijk is dat banken en wisselkantoren in het transactieverkeer met hun cliënten over de wisselkoers waartegen aan- dan wel verkoop van deviezen plaatsvindt, kunnen onderhandelen. Op basis van de dagelijkse rapportages die de Bank

van deze instellingen ontvangt, wordt een gewogen gemiddelde wisselkoers vastgesteld, die als de officiële koers fungeert.

Grafiek II.4.1: Inflatie

Bron: Algemeen Bureau voor de Statistiek en Centrale Bank van Suriname

II.4.2 Monetair beleid

In 2015 is het monetair beleid naar de algemene banken verkrapt. Het kasreservepercentage voor de toevertrouwde middelen in SRD werd op 4 november 2015 met 5 procentpunten verhoogd tot 35%. Het percentage van 50% voor de toevertrouwde middelen in vreemde valuta werd geprolongeerd. De monetaire verkrapping zorgde in de eerste helft van 2016 voor een aanzienlijke temporisering van de bancaire kredietverlening in SRD.

Het effectieve SRD-kasreservepercentage, namelijk het nominaal percentage gecorrigeerd voor de kasreservemiddelen besteed aan de 7%-kredietfaciliteit voor middenstands-woningbouw en voor de kasreservevrijval, bedroeg per eind 2015 en juni 2016 respectievelijk 23.5% en 23.2%.

Teneinde haar monetair instrumentarium uit te breiden en de werking van een binnenlandse geldmarkt te stimuleren, heeft de Bank eind juni 2016 permanente faciliteiten ingevoerd voor de algemene banken. Deze faciliteiten dienen een verhoogd liquiditeitsmanagement binnen het Surinaams bankwezen te bevorderen. De permanente faciliteiten die de Bank aanbiedt zijn: depositoveilingen, “overnight” depositofaciliteit, intra dagelijkse liquiditeits- en een beleningsfaciliteit.

Wat het beleid naar de overheid betreft, was er in 2015 sprake van een drastische toename van de kredietverlening van de Bank aan de Staat. Op 18 september 2015 is de “Republiek Suriname, als rechtspersoon” (de Staat) een langlopende lening ad SRD 2,5 mld met de Bank aangegaan met als doel:

- centralisatie en consolidatie van de oude geconsolideerde vlottende staatsschuld en van de verstrekte voorschotten aan de Staat tot 18 september 2015;
- inlopen van achterstand in overheidsbetalingen aan derden over de periode 2013-2015;
- alsmede kapitaalversterking van de staatsbanken.

De looptijd van de lening is 30 jaar en het rentetarief bedraagt 3.5% per jaar. Het monetair instrumentarium van de Bank bleek al gauw niet opgewassen te zijn tegen de sterk toegenomen vraag naar liquiditeiten als gevolg van de liquiditeitsexpansie die verband hield met het verleende krediet aan de Staat.

II.4.3 Ontwikkeling van de geldaggregaten

Het groeitempo van de geldaggregaten nam in 2015 aanzienlijk toe wat gedeeltelijk een weerspiegeling van het mechanisch verhogend effect van de devaluatie van november 2015 was. De basisgeldhoeveelheid (M0) en binnenlandse liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) stegen met respectievelijk 17% en 11.8% in 2015 (2014: -10% en 5.5%) (zie tabel II.4.1). Gecorrigeerd voor het wisselkoerseffect stegen M0 en M2 in 2015 met 15.9% en 1.3%. De groei van M0 uitte zich in een min of meer evenredige toename van de bankbiljetten in omloop en de verplichtingen van de Bank aan de algemene banken. Het laatste houdt onder meer verband met de hogere kasreserveverplichtingen van de banken en de introductie van het moderne betaalsysteem, in casu het Suriname Nationaal Elektronisch Betaalsysteem (SNEPS). Met de introductie van dit systeem op 21 augustus 2015 beoogt de Bank meer zekerheid en minder risicovolle interbancair transactieverkeer te faciliteren. In dit systeem, dat goed aan de doelstellingen voldoet, mogen banken geen debetstanden op hun werkrekening bij de Bank hebben. Om te garanderen dat banken te allen tijde over voldoende liquiditeit op hun werkrekening beschikken, heeft de Bank derhalve in augustus 2015 bepaald dat deze instellingen een minimum saldo van 5% van hun reserve base op hun werkrekening dienen aan te houden.

In de eerste helft van 2016 is het geldaanbod sterk toegenomen. M0 en M2 stegen met respectievelijk 7.4% en 43%. (eerste helft 2015: -17.8% en -2.7%). Gecorrigeerd voor het wisselkoerseffect stegen M0 en M2 in de eerste helft van 2016 met 3.4% en 3%. Derhalve zijn M0 en M2 aanzienlijk toegenomen vergeleken met het eerste halfjaar van 2015. De groei van M2 kwam overwegend door toename van de SRD deposito's, rekeninghoudende met het feit dat de aanwas van de vreemde valuta deposito's een daling vertoonde.

Tabel II.4.1: Ontwikkeling van de geldaggregaten

Omschrijving	2012	2013	2014	2015	juni 2016
Basisgeldhoeveelheid (in enge zin) ¹⁾	2.170,1	2.345,7	2.110,8	2.468,7	2.651,4
Chartaal geld	846,1	883,9	921,3	972,6	1.091,0
Giraal geld	3.459,1	3.582,6	3.729,1	3.953,8	5.264,6
Primaire liquiditeiten (M1) ²⁾	4.305,3	4.466,5	4.650,4	4.926,4	6.355,6
Overige deposito's ³⁾	3.701,2	4.519,4	4.852,1	5.694,0	8.817,4
Effecten, andere dan aandelen ⁴⁾	122,1	42,2	17,7	18,9	39,3
Liquiditeitenmassa in ruime zin (M2) ⁵⁾	8.128,5	9.028,1	9.520,2	10.639,3	15.212,3
Procentuele mutatie					
Basisgeldhoeveelheid (M0)	37,4	8,1	-10,0	17,0	7,4
Chartaal geld	19,5	4,5	4,2	5,6	12,2
Giraal geld	21,9	3,6	4,1	6,0	33,2
M1	21,4	3,7	4,1	5,9	29,0
Overige deposito's	21,1	22,1	7,4	17,4	54,9
Effecten, andere dan aandelen	13,1	-65,4	-58,1	6,9	107,7
M2	21,1	11,1	5,5	11,8	43,0

Bron: Centrale Bank van Suriname

1) omvat bankbiljetten in omloop en direct-opeisbare verplichtingen aan overige depositonemende instellingen

2) omvat chartaal geld (SRD) en giraal geld in SRD en vreemde valuta

3) omvat spaar- en termijndeposito's in SRD en vreemde valuta

4) betreft de goudcertificaten

5) omvat primaire liquiditeiten, overige deposito's in SRD en vreemde valuta alsook effecten, andere dan aandelen

Oorzaken van de geldgroei

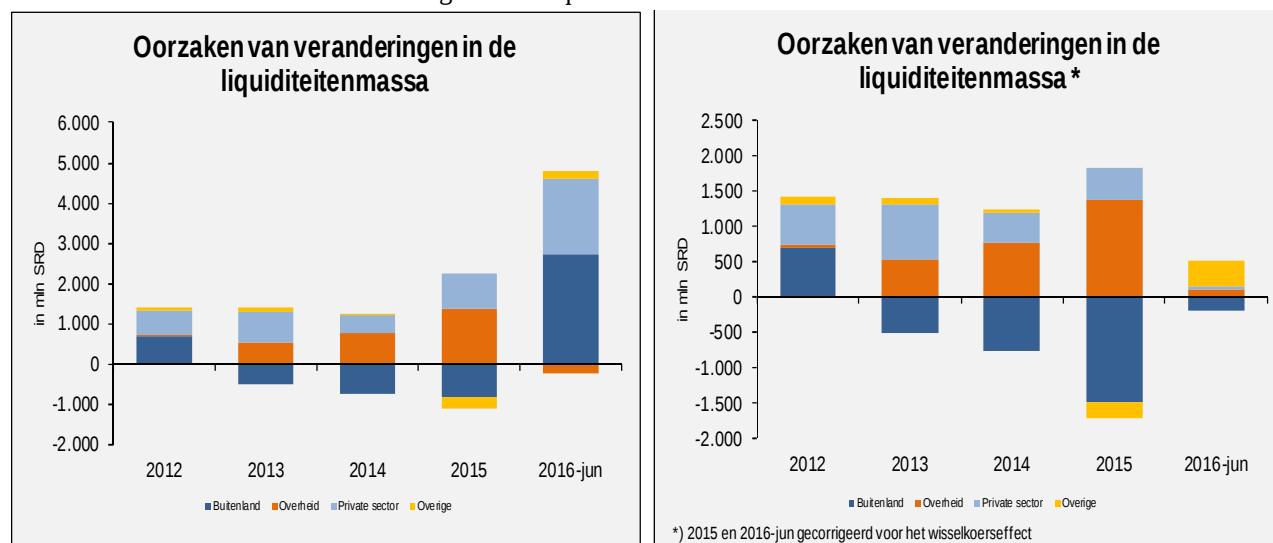
In 2015 nam M2 toe met SRD 1.119,1 mln. Gecorrigeerd voor het wisselkoerseffect bedroeg de toename SRD 120,3 mln. Bij de verdere analyse van de monetaire ontwikkelingen in het onderhavige document zal de binnenlandse liquiditeitenmassa (M2) in reële termen worden beschouwd; dat wil zeggen het wisselkoerseffect zal bij de analyse worden geëlimineerd.

De toename ad SRD 120,3 mln geschiedde overwegend uit binnenlandse bronnen. De bijdrage van de netto kredietverlening aan de overheid beliep SRD 1.385 mln, en die van de kredietverlening aan de particuliere sector SRD 444,6 mln. Daarentegen droegen de 'overige' factoren bij tot liquiditeitsabsorptie van SRD 230,9 mln, wat vooral verband houdt met kapitaalverstrekking van een aantal banken. De liquiditeitsabsorptie uit buitenlandse bronnen bedroeg SRD 1.478,3 mln, welke tot uitdrukking kwam in de sterke afname van de internationale reserves in 2015.

In de eerste helft van 2016 nam M2 toe met SRD 4.573 mln; gecorrigeerd voor het wisselkoerseffect bedroeg de stijging SRD 293,4 mln. Bij de 'reële' toename was wederom sprake van liquiditeitscreatie uit binnenlandse bron en liquiditeitsabsorptie uit buitenlandse bron. De bijdrage van de netto kredietverlening aan de overheid was SRD 97,9 mln en die van de kredietverlening aan de private sector SRD 54,8 mln. De bijdrage van de overige factoren was SRD 336,1 mln, wat gedeeltelijk verband houdt met diverse reserveringen ten laste van het resultaat van de Bank. De liquiditeitsafvloeiing naar het buitenland beliep SRD 195,4 mln (zie grafiek II.4.3).

De ontwikkeling van M2 in nominale termen kan worden afgelezen uit grafiek 2.

Grafiek II.4.2: Oorzaken van veranderingen in de liquiditeitenmassa

Bron: Centrale Bank van Suriname

II.4.4. Kredietverlening en toevertrouwde middelen

De groei van de totale bancaire kredietverlening, in SRD en vreemde valuta, aan de particuliere sector verminderde licht van 8.5% in 2014 tot 8.2% in 2015. De matiging werd gedreven door de kredietverlening in vreemde valuta. De SRD-kredietverlening groeide van 12.1% in 2014 naar 14.6% in 2015, welke groei met name in de eerste helft van 2015 voltrok. Een stijging was vooral merkbaar in de sectoren handel, woningbouw en dienstverlening. Mede tegen de achtergrond van de sterk stijgende kredieten heeft de Bank het SRD-kasreservepercentage in november 2015 verhoogd.

Het groeitempo van de US-dollar kredietverlening vertraagde verder van 5.5% in 2014 naar -1.8% in 2015. De groei van de kredietverlening in Euro daalde van 10.5% naar 7.3% in de overeenkomstige periode. De matiging in de vreemde valuta kredietverlening moet gezien worden tegen de achtergrond van de instabiliteit op de binnenlandse valutamarkt en de daarmee samenhangende wisselkoersrisico's. De ontwikkelingen duiden erop dat een gedeeltelijke verschuiving van de vreemde valuta kredietvraag ten gunste van de SRD-kredietvraag zich heeft voltrokken.

In de eerste helft van 2016 was een aanzienlijke temporisering van de totale bancaire kredietverlening aan de private sector merkbaar. De kredietgroei vertraagde van 5.2% in de eerste helft van 2015 tot 0.7% in de eerste helft van 2016 (zie grafiek II.4.4). De groei van de SRD-kredietverlening verminderde van 10.5% in de eerste helft van 2015 naar 2.5% in de eerste helft van 2016, vooral merkbaar in de sectoren handel, dienstverlening en industrie. De temporisering houdt wellicht verband met de verminderde kredietvraag als gevolg van de gedaalde economische activiteit, met daling in koopkracht alsook met de verminderde funding van de banken.

De groei van de kredietverlening in US-dollar nam verder af van -1.2% naar -3.2% in overeenkomstige periode (zie grafiek II.4.5). Ook de kredietverlening in Euro verminderde verder

van -2% naar -2.7% (zie grafiek II.4.6). Deze afname was merkbaar in de sectoren handel, industrie, transport en de sector overige.

De SRD-kredietgroei heeft de aanwas van de SRD-deposito's ruimschoots overtroffen (zie tabel II.4.2). Blijkbaar hebben banken hun liquiditeitsoverschotten aangesproken voor de financiering van de kredieten gelet op het feit dat de gemiddelde overliquiditeit afnam van $\pm$ SRD *negatief* 49 mln in 2014 tot *negatief* SRD 168 mln in 2015. Voorts hebben de banken een beroep gedaan op voorschotten bij de Bank voor de financiering van hun kredieten.

Ook in de eerste helft van 2016 heeft de SRD-kredietgroei de aanwas van de SRD-deposito's overtroffen, doch in veel mindere mate dan in 2015.

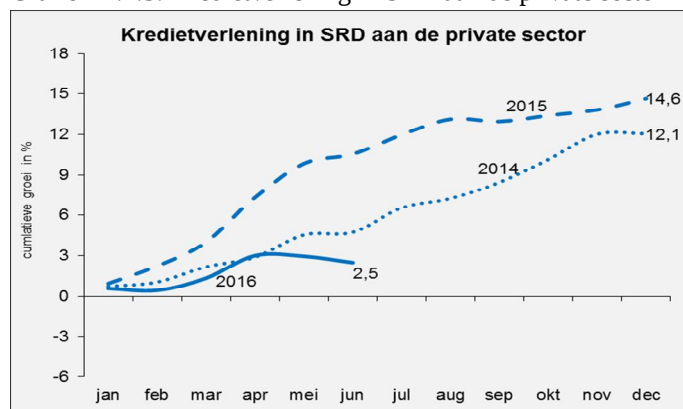
De kredietverlening van de algemene banken aan de overheid daalde in 2015 met SRD 363 mln. Aangezien met SNEPS banken geen debetstandenmogen hebben op hun werkrekening bij de Bank, hebben zij schatkistpromessen vervroegd afgestoten (SRD 385 mln) teneinde debetstanden bij de Bank weg te werken.

Tabel II.4.2: Ontwikkeling Reserve Base en Kasreserve van de Algemene banken

Omschrijving	2012	2013	2014	2015	juni 2016
Reserve base in SRD	3130,5	3622,3	3907,5	3988,2	4053,4
Verplichte kasreserve in SRD	778,4	1086,7	1172,3	1395,9	1418,7
<i>waarvan: hypotheeklening uit kasreserve</i>	240,9	288,1	333,5	364,1	381,8
Actuele saldo kasreserve	537,5	798,6	743,2	936,2	941,3
Kredietverlening in SRD	2708,3	3371,6	4258,7	4384,4	4518,6
Reserve base in USD	704,3	833,4	924,4	962,6	997,4
Verplichte kasreserve in USD	281,7	416,7	424,1	433,6	451
Kredietverlening in USD	396,3	441,5	465,6	457,2	442,7
Reserve base in EUR	310,1	336,3	368,2	361,3	335,3
Verplichte kasreserve in EUR	124,0	168,1	121,2	110,3	97,3
Kredietverlening in EUR	109,4	124,2	151,6	159,3	153,7

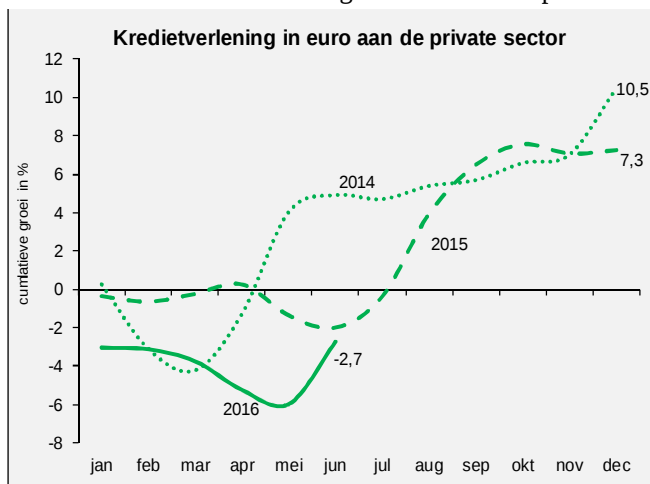
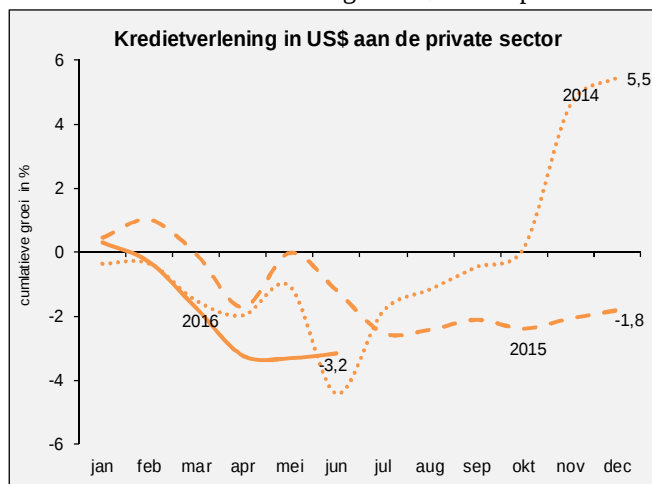
Bron: Centrale Bank van Suriname/ *Voorlopige cijfers

Grafiek II.4.3: Kredietverlening in SRD aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname

Grafiek II.4.4-: Kredietverlening in US\$ aan de private sector Grafiek II.4.5: Kredietverlening in EURO aan de private sector

Bron: Centrale Bank van Suriname

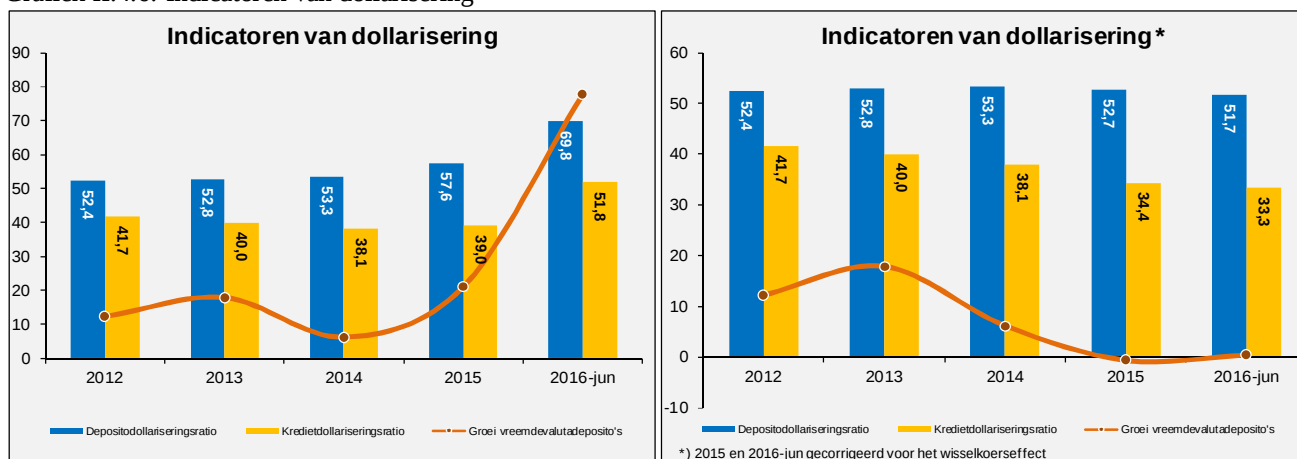
Dollarisering

In de beschouwde periode daalden zowel de deposito-dollariseringsratio als de krediet-dollariseringsratio (gecorrigeerd voor wisselkoerseffect) (zie grafiek II.4.8). In 2015 zijn in vreemde valuta aangehouden deposito's van ingezetenen bij de banken, gecorrigeerd voor het wisselkoerseffect, afgenomen met 0.7%. (2014: 6.1%). Uitgedrukt in SRD tegenwaarden bedroegen deze deposito's SRD 4.506 mln, gelijk aan 52.7% van alle deposito's (deposito-dollariseringsratio).

De deposito-dollariseringsratio daalde van 53.3% in 2014 naar 52.7% in 2015 en vervolgens naar 51.7% per eind juni 2016. De krediet-dollariseringsratio nam significant af van 38.1% naar 34.4% en 33.3% in de overeenkomstige periode; een indicatie dat de vreemde valuta-kredieten in veel mindere mate groeiden dan de SRD-kredieten.

De ontwikkeling van de dollariseringsratio's in nominale termen kan worden afgelezen uit grafiek II.4.4.

Grafiek II.4.6: Indicatoren van dollarisering

Bron: Centrale Bank van Suriname

II.4.5. Interesttarieven

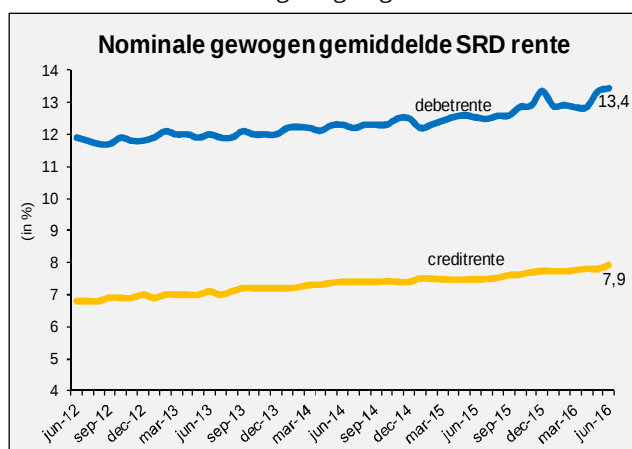
De grafieken II.4.9 tot en met II.4.11 geven een overzicht van de gewogen gemiddelde rentetarieven. In de SRD-sfeer nam in 2015 de nominale debetrente toe met 90 basispunten en de creditrente met 30 basispunten (zie grafiek II.4.9).

De hogere debetrente was met name ingegeven door het verhoogd kasreservepercentage voor de SRD waarbij banken in het laatste kwartaal hun kredietrentes opwaarts hebben aangepast. Het verhogen van de depositorentes was bedoeld om meer funding aan te trekken.

De hoge inflatie in 2015 resulteerde in lagere reële rentes (zie grafiek II.4.10).

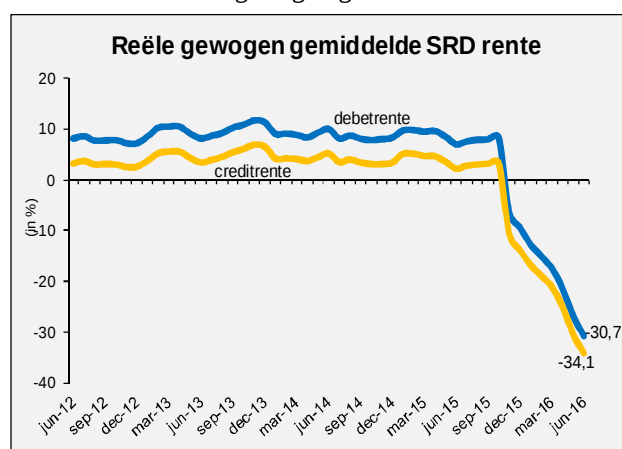
In de vreemde valutasfeer steeg de creditrente voor US-dollar deposito's met 50 basispunten, waarbij een aantal banken vooral de rentes op hun lange termijn deposito's verhoogden om de fundingbasis te verruimen. In de eerste helft van 2016 zijn SRD debet- en creditrente verder gestegen. Bij de creditrente zijn de rentevoeten op vooral termijn deposito's verhoogd. Anderzijds hebben enkele banken de rente op US-dollar termijn deposito's verlaagd.

Grafiek II.4.7: Nominale gewogen gemiddelde SRD rente

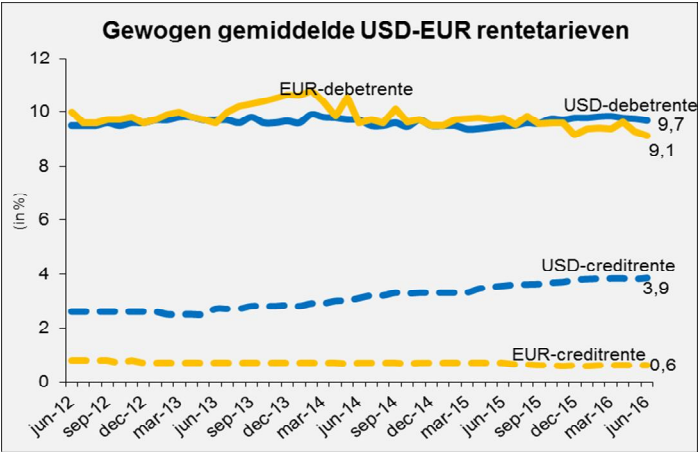

Bron: Centrale Bank van Suriname

Grafiek II.4.8: Reële gewogen gemiddelde SRD rente

Grafiek II.4.9: Gewogen gemiddelde US\$-EUR rentetarieven

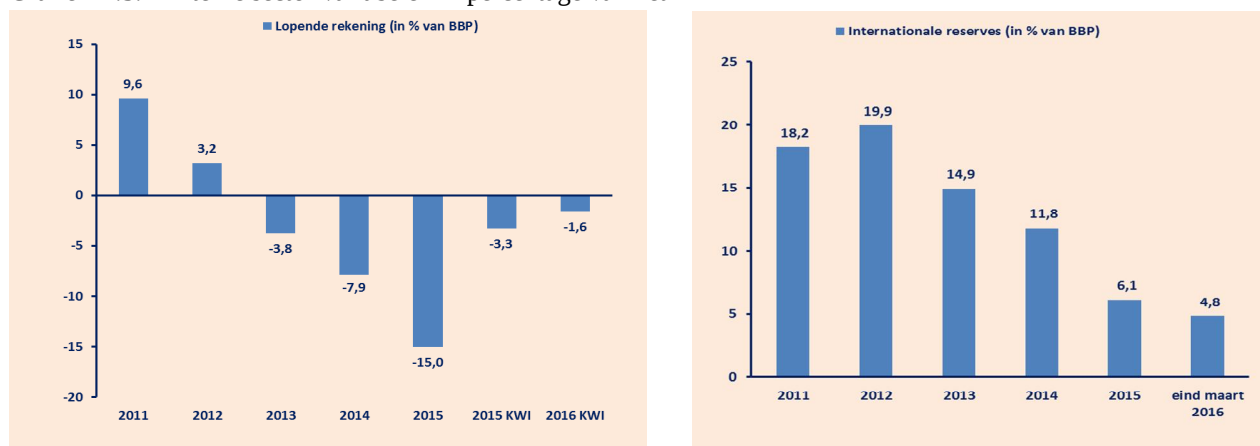
Bron: Centrale Bank van Suriname

II.5 De betalingsbalans in 2015 – juni 2016

II.5.1 Algemeen

In 2015 en in het eerste kwartaal van 2016 was er sprake van beïnvloeding van de verdere daling van de internationale goud- en olieprijs, gevolgd door de beëindiging van de activiteiten van Suralco in Suriname en enkele fiscale en monetaire maatregelen in de externe sector. Een sterke terugval in de exporten van Suriname in 2015 en het uitblijven van een navenante terugval in het importpakket resulteerde in een bijna verdubbeling van het tekort op de lopende rekening. Na de negatieve ontwikkelingen in 2015 herstelde de lopende rekening enigszins in het eerste kwartaal van 2016, aangezien het tekort met circa de helft werd teruggebracht door een sterke afname in de deviezenuitstroom op vrijwel alle deelrekeningen en daardoor de daling in de deviezeninstroom in ruime mate heeft overtroffen. De internationale reserves namen ten opzichte van 2014 af met bijna de helft in 2015 en vanuit dat vertrekpunt vervolgens met 16% in de eerste drie maanden van 2016. Het verloop van de lopende rekening en van de internationale reserves is in percentages van het BBP in grafiek II.5.1 weergegeven.

Grafiek II.5.1 Externe sector variabelen in percentage van het BBP

Bron: Centrale Bank van Suriname

II.5.2 Lopende rekening

De betalingsbalans registreerde in 2015 een tekort van US\$ 808 mln op de lopende rekening; bijna een verdubbeling ten opzichte van 2014. In het eerste kwartaal van 2016 halveerde het tekort tot US\$ 92 mln ten opzichte van dezelfde periode in 2015. In procenten van het BBP beliep het tekort 15% in 2015 en 1.6% in het eerste kwartaal van 2016.

De Handelsbalans

Het overschot op de handelsbalans van US\$ 133 mln in 2014 sloeg om in een tekort van US\$ 375 mln in 2015. De laatste keer dat Suriname eerder een tekort op zijn handelsbalans noteerde was in 1996. De verslechtering in 2015 was het gevolg van sterk verminderde exporten. De exporten daalden in 2015 met US\$ 493 mln oftewel 23% ten opzichte van 2014, hoofdzakelijk gedreven door afname van de mijnbouwexporten. Bijkans de helft van deze vermindering was voor rekening van goud. Aardolie en aluinaarde droegen met resp. 32% en 22% bij aan de

vermindering. Bij goud en olie hebben de lagere internationale prijzen de productie- en exportvolumes negatief beïnvloed. Bij aluinaarde is de teruggang een weerspiegeling van de afbouw van de (productie) activiteiten van Suralco in het kader van hun vertrek uit Suriname. De importen stegen met US\$ 15 mln (1%) ten opzichte van 2014. De hogere invoer van kapitaalgoederen door Surgold heeft de afgenomen importwaarde van brandstof ¹ overtroffen.

In het eerste kwartaal van 2016 daalde het tekort op de handelsbalans met US\$ 30 mln (57%) tot US\$ 23 mln ten opzichte van dezelfde periode in 2015. De importen daalden met US\$ 216 mln (40%) voornamelijk als gevolg van verminderde importen van brandstof en kapitaalgoederen (w.o. machines, transportmiddelen en chemicaliën).

De exporten daalden met US\$ 185 mln (39%), hoofdzakelijk door het wegvallen van de exporten van aluinaarde. Ook de goud- en olie-exporten namen af. De daling bij goud was het gevolg van een combinatie van lagere prijzen en lagere exportvolume. De daling van de olie-exporten was het gevolg van een sterke daling van de olieprijs; het exportvolume nam juist toe.

Dienstenverkeer

De dienstenrekening verbeterde waarbij het tekort afnam met US\$ 80 mln (15%) tot US\$ 470 mln in 2015 ten opzichte van het voorgaande jaar, primair door het aflopen van de constructie- en uitbreidingswerkzaamheden van de raffinaderij van Staatsolie. In het eerste kwartaal van 2016 verminderde het tekort op de dienstenrekening verder met US\$ 29 mln (26%) tot een bedrag groot US\$ 83 mln ten opzichte van het eerste kwartaal van 2015. Deze verbetering was voornamelijk als gevolg van verminderde importen van constructie en overige technische- en handels gerelateerde diensten door de mijnbouwsector.

Primaire inkomens

Het tekort op de inkomensrekening daalde met 60% tot US\$ 28 mln in 2015 (zie tabel II.5.2). Hierbij daalde de uitstroom in 2015 met 53% tot US\$ 43 mln. Dat houdt voornamelijk verband met geleden verliezen door Surinaamse dochterondernemingen van buitenlandse directe investeerders welke actief zijn in de mijnbouwsector in tegenstelling tot de gerealiseerde winsten in 2014. De uitstroom was voornamelijk het gevolg van arbeidsinkomen en rentebetalingen door diverse sectoren (waaronder de Staat, de particuliere sector en de algemene banken). De totale instroom van primaire inkomens van US\$ 15 mln vond plaats in de vorm van rente-inkomsten van de Bank en van de algemene banken vanwege beleggingen in het buitenland.

In het eerste kwartaal van 2016 trad er een verbetering op de inkomensrekening met US\$ 24 mln (65%) ten opzichte van dezelfde periode in 2015, als gevolg van een sterkere daling van de uitstroom. De totale uitstroom van primaire inkomens van US\$ 13 mln was 65% lager (zie tabel II.5.2). Dat houdt voornamelijk verband met geleden verliezen door Surinaamse dochterondernemingen van buitenlandse directe investeerders die actief zijn in de mijnbouwsector. De totale instroom van primaire inkomens bleef min of meer ongewijzigd en bedroeg US\$ 4 mln.

¹ als gevolg van lagere internationale prijzen

Inkomensoverdrachten

Het nettoresultaat uit de inkomensoverdrachtenrekening verslechterde met bijkans 8% in 2015 als gevolg van een verminderde instroom uit voornamelijk Nederland. De instroom daalde met US\$ 12 mln tot US\$ 139 mln in 2015 (tabel II.5.2). Het betrof voornamelijk middelen uit Nederland, de Verenigde Staten van Amerika en België voor familie ondersteuning. De uitstroom naar het buitenland nam eveneens af met 8% tot US\$ 74 mln in 2015 en was vooral merkbaar in de overmakingen naar China. De belangrijkste bestemmingen bleven China, Brazilië, de Verenigde Staten van Amerika, Nederland en de Dominicaanse Republiek.

In het eerste kwartaal van 2016 verbeterde het saldo op de inkomensoverdrachtenrekening met bijkans US\$ 5 mln (26%) ten opzichte van het eerste kwartaal van 2015. De instroom bedroeg US\$ 37 mln, wat bijkans US\$ 1 mln meer was dan in het eerste kwartaal van 2015. De uitstroom beliep US\$ 15 mln, een daling van US\$ 4 mln ten opzichte van het eerste kwartaal van 2015 welke betrekking had op China.

Vermogensoverdrachten rekening

In 2015 registreerde de vermogensoverdrachtenrekening een instroom van US\$ 1,3 mln. Het betrof in deze schenkingen van Global Fund aan het Ministerie van Volksgezondheid. In het eerste kwartaal van 2016 registreerde de vermogensoverdrachtenrekening geen noemenswaardige stromen

II.5.3 Financiële rekening

De financiële rekening registreerde een netto instroom van US\$ 739 mln naar Suriname in 2015, hetgeen US\$ 50 mln of 7 % meer was dan in 2014. Hiervan moet bijkans 60% aan het overig financieel verkeer en circa 40% aan directe investeringen worden toegeschreven. Deze middelen werden voornamelijk aangewend om de tekorten op de lopende rekening en die van de investeringen in de mijnbouwsector te financieren.

In het eerste kwartaal van 2016 registreerde de financiële rekening een netto instroom van US\$ 1 mln naar Suriname, een vermindering van US\$ 198 mln ten opzichte van het eerste kwartaal van 2015. De netto instroom van US\$ 1 mln is het resultaat van een instroom van US\$ 71 mln via directe investeringen en een uitstroom via overig financieel verkeer en portfolio beleggingen van respectievelijk US\$ 61 mln en US\$ 9 mln.

Directe investeringen

De directe investeringen bedroegen US\$ 280 mln in 2015, een toename van US\$ 116 mln (71%) ten opzichte van 2014. Dit is een reflectie van sterk toegenomen investeringen van Newmont in Surgold in 2015. De investeringen uit hoofde van participatie in aandelenkapitaal bedroegen US\$ 282 mln en uit hoofde van overige directe investeringen US\$ 122 mln. Echter resulteerde de sterk verminderde bedrijfsresultaten van de multinationale mijnbouwbedrijven in negatieve herinvesteringen van US\$ 125 mln.

De directe investeringen in het eerste kwartaal van 2016 bedroegen US\$ 71 mln, een vermindering van bijkans US\$ 45 mln (39%) ten opzichte van het eerste kwartaal van 2015. Dit houdt verband met verdere afname in de bedrijfsresultaten van de multinationale mijnbouwbedrijven. Als gevolg hiervan bedroegen hun herinvesteringen *negatief* US\$ 10 mln en

de overige directe investeringen slechts US\$ 1 mln op grond van een afname van de netto vorderingen op de buitenlandse aandeelhouders. Verder bedroegen de investeringen uit hoofde van participatie in aandelenkapitaal US\$ 79 mln, voornamelijk voor rekening van Surgold.

Portfolio beleggingen

In 2015 stroomde via portfolio beleggingen van de banken bijkans US\$ 10 mln naar het buitenland in het kader van nieuwe beleggingen in buitenlandse obligaties, in tegenstelling tot een instroom van US\$ 1 mln in 2014.

In het eerste kwartaal van 2016 stroomde eveneens via portfolio beleggingen van de banken US\$ 9 mln naar het buitenland als gevolg van aankoop van buitenlandse obligaties, terwijl in het eerste kwartaal van 2015 juist sprake was van een instroom van US\$ 7 mln uit hoofde van portfolio beleggingen van de banken.

Overig financieel verkeer

Het overig financieel verkeer van 2015 vertoont evenals in 2014 een aanzienlijke instroom van financiële middelen. De totale instroom bedroeg circa US\$ 468 mln, waarvan bijkans de helft voor rekening van de overige private sector, met name Staatsolie. De instroom bij de bedrijven was voornamelijk het gevolg van een netto opname van leningen (US\$ 114 mln) en uit hoofde van handelskredieten (US\$ 48 mln) enerzijds, en een afname van korte-termijn tegoeden in het buitenland (US\$ 68 mln) anderzijds.

De Bank droeg eveneens bij aan de instroom in 2015 en wel met US\$ 155 mln, voornamelijk door toename van de verplichtingen van de Bank aan het buitenland als gevolg van de CNY-SRD swap in april en juni 2015 met de People's Bank of China.

De overheid nam circa 16% ofwel US\$ 74 mln van de totale instroom voor haar rekening. De Staat nam nieuwe leningen op ad US\$ 114 mln, met name bij Republic Bank Limited, Inter-American Development Bank (IADB) en China, en pleegde aflossingen ad US\$ 40 mln aan China, IADB en India.

De resterende 4% ofwel US\$ 17 mln van de instroom geschiedde via de algemene banken. Enerzijds daalden de buitenlandse tegoeden van de algemene banken met US\$ 20 mln (instroom) en anderzijds daalden hun verplichtingen met US\$ 3 mln (uitstroom). De activavermindering van de banken houdt verband met opname van vreemde valutamiddelen door ingezetenen van hun rekeningen

Het overig financieel verkeer vertoonde in het eerste kwartaal van 2016 een netto uitstroom van circa US\$ 60 mln, terwijl in het eerste kwartaal van 2015 er sprake was van een instroom van bijkans US\$ 77 mln.

- Hiervan was meer dan de helft (US\$ 32 mln) voor rekening van de algemene banken, enerzijds door toename van de vreemde valuta deposito's (met name termijndeposito's) van particulieren en anderzijds door afname van vreemde valuta kredieten.

- Circa US\$ 29 mln (49%) van de uitstroom vond plaats via bedrijven, enerzijds door toename van de buitenlandse tegoeden en anderzijds door afname van buitenlandse leningen.
- Anderzijds zorgde de overheid juist voor een instroom van US\$ 2 mln door netto opname van leningen voornamelijk bij China

II.5.4 Internationale reserves

Het tekort op de lopende rekening en de valuta-interventies van de Bank hadden hun weerslag op de internationale reserves, welke in 2015 ten opzichte van 2014 met US\$ 295 mln (47%) afnamen. De daling in de reserves vloeide voor 10% voort uit waarderingsverschillen, als gevolg van een depreciatie van de Euro, Yuan en SDR. De instroom bedroeg US\$ 386 mln uit hoofde van diverse transacties vallende onder deze deelrekening en de uitstroom beliep US\$ 651 mln. Per eind 2015 waren de internationale reserves van US\$ 330 mln voldoende om 2,2 maanden import aan goederen en diensten te financieren (exclusief de mijnbouwimporten).

In het eerste kwartaal van 2016 namen de reserves mede vanwege externe schuldbetalingen verder af met US\$ 54 mln (16%). Herwaarderingsverschillen, voornamelijk als gevolg van de stijging van de goudprijs en de appreciatie van de euro, van bijkans US\$ 10 mln compenseerden de totale daling enigszins. Per eind juni 2016 waren de internationale reserves ad US\$ 276,4 mln voldoende om 2,8 maanden import aan goederen en diensten te financieren (exclusief de mijnbouwimporten).

Tabel II.5.1: Internationale reserves van de Centrale Bank van Suriname (x US\$ 1 mln)

Omschrijving	2012	2013	2014	2015	juni 2016
Monetair goud	123,3	40,4	51,9	45,6	53,2
Bijzondere trekkingsrechten in het IMF	123,9	125,2	117,7	62,7	50,8
Deviezenvorderingen ¹⁾	432,1	314,2	177,4	200,1	159,4
Effecten	319,7	289,6	269,2	21,9	0,0
Reservepositie in het IMF	9,4	9,4	8,9	0,0	13,0
Internationale reserves	1.008,4	778,8	625,1	330,2	276,4
Importdekking (excl. importen door de mijnbouwsector) ²⁾	6,5	4,6	4,0	2,2	2,8

Bron: Centrale Bank van Suriname

1) Exclusief vorderingen die ten behoeve van de overheid en andere sectoren in het buitenland zijn aangehouden

2) Importen hebben betrekking op goederen en diensten

Tabel: II.5.2: Betalingsbalans van Suriname (x US\$ 1 mln)

	2012	2013	2014	2015*					2016*
				KW1	KW2	KW3	KW4	Totaal	KW1
A. Lopende rekening	162,4	-196,0	-415,5	-179,9	-201,8	-230,8	-195,8	-808,3	-92,0
1. Saldo goederenrekening	706,7	242,5	133,0	-53,2	-89,6	-129,2	-103,4	-375,4	-23,0
Exporten	2700,2	2416,2	2145,3	481,0	437,5	393,8	339,9	1652,3	295,6
Importen	-1993,5	-2.173,7	-2012,3	-534,2	-527,1	-523,0	-443,4	-2027,6	-318,6
2. Saldo dienstenrekening	-424,6	-373,8	-550,2	-111,4	-122,8	-114,7	-121,2	-470,1	-82,9
Diensten: credit	175,3	178,5	210,7	62,0	54,4	46,2	41,6	204,2	40,5
Transport	28,3	30,5	37,5	10,5	10,6	9,6	8,7	39,4	8,6
Overige	147,0	148,0	173,2	51,5	43,8	36,6	32,9	164,7	31,9
Diensten: debet	-599,9	-552,3	-760,9	-173,4	-177,2	-160,9	-162,8	-674,3	-123,4
Transport	-96,1	-98,1	-89,0	-22,6	-21,6	-18,2	-17,7	-80,1	-13,1
Overige	-503,8	-454,2	-671,8	-150,8	-155,6	-142,7	-145,1	-594,2	-110,3
3. Saldo inkomensrekening	-192,5	-131,2	-69,4	-33,1	-8,1	0,5	12,6	-28,1	-8,5
Inkomens: credit	27,1	27,1	21,6	3,6	3,6	3,2	4,1	14,5	4,4
Inkomens: debet	-219,6	-158,3	-91,1	-36,7	-11,6	-27	8,5	-42,6	-12,9
4. Saldo inkomensoverdrachtenrekening	72,8	66,6	71,2	17,8	18,6	12,6	16,3	65,3	22,4
Inkomensoverdrachten: credit	145,5	153,2	151,4	39,6	36,2	32,0	34,4	139,4	37,4
Inkomensoverdrachten: debet	-72,8	-86,6	-80,2	-19,1	-17,5	-19,4	-18,1	-74,1	-15,0
B. Vermogensoverdrachtenrekening	-7,0	0,1	-0,4	0,0	0,0	0,0	1,3	1,3	0,0
Vermogensoverdrachtenrekening: credit	0,8	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	1,3	1,3	0,0
Vermogensoverdrachtenrekening: debet	-7,8	0,0	-0,6	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,1	0,0
Totaal, Groep A plus Groep B	155,4	-195,8	-415,9	-179,9	-201,9	-230,8	-194,5	-807,0	-92,0
C. Financiële rekening, exclusief Groep E	487,2	429,2	688,4	198,8	260,7	88,5	190,6	738,6	1,1
1. Directe investeringen	172,8	187,6	163,9	115,4	25,6	54,6	84,3	280,0	70,5
Directe investeringen in het buitenland	-0,9	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Directe investeringen in Suriname	173,7	187,6	163,9	115,4	25,6	54,6	84,3	280,0	70,5
2. Beleggingen: activa	-5,8	-1,2	0,6	6,5	-4,1	-9,6	-2,3	-9,5	-8,9
Aandelen	0,0	-0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Effecten	-5,8	-1,1	0,5	6,5	-4,1	-9,6	-2,3	-9,5	-8,9
3. Beleggingen: passiva	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Aandelen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Effecten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4. Overig financieel verkeer: activa	258,7	35,7	55,9	-50,7	-8,2	23,4	113,5	78,0	-61,0
Monetaire autoriteiten	74,4	2,0	24,1	3,1	-6,9	0,1	-2,0	-5,7	-0,6
Banken	-96,6	-96,0	31,7	-5,8	-36,7	-9,4	72,1	20,1	-36,3
Overige sectoren	280,9	129,8	0,2	-48,0	35,4	32,8	43,3	63,6	-24,1
5. Overig financieel verkeer: passiva	61,4	207,0	468,1	127,5	247,5	20,0	-4,9	390,1	0,5
Monetaire autoriteiten	1,0	0,0	0,0	-0,3	152,9	0,0	8,4	161,0	-0,3
Centrale overheid ⁽¹⁾⁽²⁾	103,4	164,9	79,7	18,4	62,3	2,9	-9,7	74,0	2,3
Banken	4,9	21,0	19,8	-10,2	6,5	1,4	-0,3	-2,7	3,9
Overige sectoren	-47,8	21,0	368,6	119,7	25,9	15,6	-3,3	157,9	-5,4
Totaal, Groep A tot en met Groep C	642,5	233,3	272,5	18,9	58,8	-142,3	-3,8	-68,4	-91,0
D. Statistische verschillen	-462,4	-382,1	-422,7	-136,9	-51,0	42,4	-52,0	-197,5	27,3
E. Financierings items	-180,1	148,8	150,2	117,9	-7,9	99,9	55,8	265,8	63,7
Internationale reserves ⁽²⁾⁽³⁾	-180,1	148,8	150,2	117,9	-7,9	99,9	55,8	265,8	63,7
Memorandum item									
Herwaarderingsverschillen ⁽³⁾⁽⁴⁾	-11,3	80,9	3,5	13,6	-2,5	5,6	12,4	29,1	-9,9

Bron: Centrale Bank van Suriname

*Voorlopige cijfers, (1) Data van Bureau Staatsschuld, (2) Exclusief herwaarderingsverschillen. (3) Een minteken duidt op een toename reserves

(4) Herwaarderingsverschillen inclusief (de)monetizatie van monetair goud.

II.6 Het verzekeringswezen

II.6.1 Algemeen

In maart 2016 heeft Assuria N.V. haar diensten uitgebreid door het eerste tussenpersonenkantoor in Brokopondo te openen.

Op 12 april 2016 is het wetswijzigingsvoorstel inzake artikel 22 van de Wet Inkomstenbelasting 1922 goedgekeurd door De Nationale Assemblee. Deze wijziging houdt in dat artikel 22 is vervallen, waardoor verzekeringsmaatschappijen vanaf 2016 niet meer onbelast egalisatiereserve kunnen opbouwen. Verder is er een overgangsbepaling in deze Wet opgenomen, waarin wordt gesteld dat de door de verzekeringsmaatschappijen tot 2016 opgebouwde egalisatiereserve gelijkelijk (50% om 50%) in 2016 en 2017, zal worden belast tegen 36%. De CBvS heeft exercities uitgevoerd waaruit is gebleken, dat de wetswijziging en de overgangsbepaling geen negatieve impact zullen hebben op de financiële ratio's van de onder haar toezicht gestelde verzekeringsmaatschappijen.

De Overheid heeft het contract, welke zij met N.V. Surinaamse Assurantie Maatschappij Self Reliance had ten aanzien van de nationale basiszorgverzekering, in het tweede kwartaal van 2016 beëindigd. Per 1 juni 2016 is de basiszorgverzekering voor kinderen tussen 0-16 jaar en personen die zestig jaar en ouder zijn, overgenomen door het Staatsziekenfonds.

In de periode van 22 tot en met 24 juni 2016 heeft de Bank in samenwerking met de Caribbean Regional Technical Assistance Center (CARTAC) als gastheer opgetreden van de jaarlijkse conferentie en algemene leden vergadering van de Caribbean Association of Insurance Regulators (CAIR). De Bank is sinds 2000 lid van de CAIR. Het thema voor dit jaar was "Risk-based Capital for Insurance Companies – Moving Towards a Regional Standard". Op deze conferentie is onder andere aandacht besteed aan de toereikendheid van kapitaal voor verzekeraars, de solvabiliteit, herverzekering als instrument voor het managen van kapitaal en risico's, de regionale standaarden voor kapitaal en financiële instrumenten volgens de International Financial Reporting Standards (IFRS 9). Eveneens is door CARTAC een update gegeven over de crisis management planning in het Caribisch gebied.

Aan deze conferentie en algemene leden vergadering hebben 20 lidlanden van de CAIR deelgenomen, vertegenwoordigd door ruim 80 personen.

De CAIR-CARTAC conferentie en algemene leden vergadering is gehouden in Hotel Torarica.

De conceptwet Toezicht Verzekeringsbedrijf zal na aanpassing binnenkort wederom aan de minister van Financiën aangeboden worden.

II.6.2 Toezicht verzekeringsmaatschappijen

Per medio van het jaar 2016 stonden de volgende verzekeringsmaatschappijen onder het toezicht van de Bank:

Schadeverzekeringsmaatschappijen

1. N.V. Surinaamse Assurantie Maatschappij "Self Reliance";
2. Fatum Schadeverzekering N.V.;
3. Assuria Schadeverzekering N.V.;
4. Assuria Medische Verzekering N.V.;
5. N.V. Paramaribo Schade Assurantie Company (PARSASCO) en
6. Clico General Insurance Company Suriname N.V.

Levensverzekeringsmaatschappijen

1. Assuria Levensverzekering N.V.;
2. Fatum Levensverzekering N.V.;
3. Clico Life Insurance Company Suriname N.V. en
4. Self Reliance Levensverzekeringen N.V.

Uitvaartverzekeringsmaatschappijen

1. Stichting Uitvaartverzekering "Hamdard" en
2. Hennep Verzorgende Verzekering N.V.

De Houdstermaatschappij Assuria N.V., aandeelhouder van de Assuria verzekeringsmaatschappijen, staat ook onder het toezicht van de Bank.

Tabel: II.6.1: Balanstotaal van de financiële sectoren (x SRD 1000)

Financiële Sector 2014	Balanstotaal	Aandeel per sector in %
Banken	10.541.494	76,5%
Pensioenfondsen	1.890.598	13,7%
Verzekeringsmaatschappijen	1.311.668	9,5%
Kredietcoöperaties	32.892	0,2%
Totaal	13.776.652	100%

Bron: Centrale Bank van Suriname

Levensverzekeringsmaatschappijen

De gecombineerde balans en verlies- en de winstrekening van de levensverzekeringsmaatschappijen, zijn in de tabellen II.6.2 en II.6.3 opgenomen. Van de vier onder-toezicht-staande levensverzekeraars, hebben per ultimo december 2014 drie instellingen aan de Bank gerapporteerd. Het gecombineerd balanstotaal van deze drie levensverzekeraars vertoont in 2014 een stijging van 11,5% ten opzichte van 2013 (Tabel II.6.2). Deze toename is onder andere toe te schrijven aan een stijging van de post verzekeringsdebiteuren met 112.8%, de liquide middelen met 60.2% en hypotheek met 24.3%. In tegenstelling tot 2013, is er sprake van een afname bij de post termijndeposito's. Desondanks vormen de termijndeposito's en hypotheek met respectievelijk 28.3% en 26.9% de grootste beleggingsposten binnen de totale beleggingsportefeuille.

Tabel II.6.2: Gecombineerde Balansen der Levensverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014
ACTIVA					
Kas en Bank (liquide middelen)	13,0	14,4	21,3	17,1	27,3
Vaste eigendommen	2,0	2,6	3,5	2,9	2,4
Beleggingen:					
a) overheid	-	-	-	-	
b) particulieren:					
- hypotheek	84,9	115,0	119,6	113,8	141,4
- termijndeposito's	30,8	49,5	90,6	151,4	148,8
- overige	121,6	168,7	161,3	170,0	178,6
Overige activa	13,6	17,3	37,8	43,4	57,3
Totaal	266,0	367,5	434,1	498,6	555,9
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4
Reserves	29,2	46,0	57,5	65,4	74,6
Achtergestelde leningen	-	-	-	-	-
Technische voorziening	221,6	301,3	349,5	395,0	434,9
Overige schulden	13,7	18,8	25,8	36,8	44,9
Totaal	266,0	367,5	434,1	498,6	555,9

Bron: Centrale Bank van Suriname

Tabel II.6.3: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Levensverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014
Premie	28,8	37,7	49,0	46,8	54,1
Koopsommen	33,5	42,3	26,3	40,7	25,5
Totaal premie + koopsommen	62,4	80,0	75,3	87,5	79,6
Premie herverzekeraar	2,2	2,5	2,3	2,6	3,0
Premie eigen rekening ¹	60,2	77,4	73,0	84,9	76,6
Mutatie technische voorzieningen	24,7	79,7	46,0	52,7	40,7
Verdiende premie ²	35,5	-2,2	27,0	32,2	35,8
Bruto uitkeringen	30,8	13,3	17,1	18,0	21.435,0
Aandeel herverzekeraar	0,9	0,7	-	-	
Uitkeringen eigen rekening ³	30,0	12,6	17,1	18,0	21.435,0
Provisie en acquisitiekosten	3,7	3,8	4,5	5,3	5,4
Bedrijfskosten	9,1	14,4	14,4	13,5	17,5
Winstdeling en korting	4,9	9,6	9,0	11,5	9,7
Technisch resultaat ⁴	-12,2	-42,5	-17,9	-16,0	-18,2
Beleggingsinkomsten	17,7	24,8	30,1	26,9	33,9
Saldo andere baten en lasten	0,5	32,2	1,1	2,8	-727,0
Beleggingslasten	0,0	-	-	0,0	138,0
Winst voor belasting ⁵	6,0	14,5	13,3	13,6	14,8
Belasting	0,2	0,5	0,7	1,9	2,3
Winst na belasting	5,8	14,1	12,6	11,7	12,6

Bron: Centrale Bank van Suriname

1 Premie eigen rekening = Totaal premie + koopsommen – Premie herverzekeraar

2 verdiende premie = premie eigen rekening – mutatie technische voorzieningen

3 Uitkeringen eigen rekening = Bruto uitkeringen – Aandeel herverzekeraar

4 Technisch resultaat = Verdiende premie – Uitkeringen eigen rekening – provisie en acquisitiekosten – bedrijfskosten – winstdeling en korting

5 Winst voor belasting = Technisch resultaat + beleggingsinkomsten + Beleggingslasten – saldo andere baten en lasten

De totale beleggingen beslaan 94.6% van de totale activa. Dit geeft aan dat de drie levensverzekeraars die in 2014 in totaal over SRD 74,6 mln aan reserves¹ beschikten, afzonderlijk en binnen de branche significant hebben belegd. In relatieve zin namen de reserves ten opzichte van 2013 met 14.2% toe.

De totale premies over het boekjaar 2014 bedragen SRD 54,1 mln, hetgeen een toename is van 15.5%. De toename is toe te schrijven aan een stijging van de verkoop van levensverzekeringen met een reguliere premiebetaling. Daartegenover zijn de koopsommen die een éénmalig karakter hebben, afgenomen met 37.3%. In 2013 was er een stijging van de koopsommen als gevolg van de overname van portefeuilles van pensioenfondsen. Het technisch resultaat² is de afgelopen vijf jaren steeds negatief geweest. Na een verbetering in de boekjaren 2012 en 2013, is er in 2014 sprake van een afname van het technisch resultaat met 13.9% (Tabel II.6.3). De stijging van de verdiende premie met 11.4% was niet voldoende om de met 29.9% gestegen bedrijfskosten te dekken.

In 2014 zijn de beleggingsinkomsten van de levensverzekeraars met 26.2% gestegen tot SRD 33,9 mln. Dit is het hoogste bedrag aan beleggingsinkomsten in de afgelopen vijf jaren. Over het algemeen is vastgesteld dat de beleggingsinkomsten van alle levensverzekeraars toename vertoonde; in één enkel geval zelfs met 538.8%.

De solvabiliteitspositie vertoont in de afgelopen vijf jaren een stijgende trend en is van SRD 13,01 mln in 2010 aangegroeid tot SRD 45,6 mln in 2014.

Ten opzichte van 2013 is de rentabiliteit³ van de levensverzekeraars voor het boekjaar 2014 vrijwel stabiel gebleven op 17%. De levensverzekeraars hebben in 2014 samen een winst na belasting van SRD 12,6 mln geboekt, hetgeen een groei is van 8% ten opzichte van 2013 (Tabel II.6.3).

Schadeverzekeringsmaatschappijen

De gecombineerde balans en de verlies- en winstrekening van de schadeverzekeringsmaatschappijen, zijn in de tabellen II.6.4 en II.6.5 opgenomen. Van de zes onder-toezicht-staande schadeverzekeraars, hebben per ultimo december 2014 vijf instellingen aan de Bank gerapporteerd. Het balanstotaal van de schadeverzekeringsmaatschappijen (Tabel II.6.4) is in 2014 toegenomen met 17.2% ten opzichte van 2013. Aan de activazijde vertonen de hypotheek en termijndeposito's steeds weer een stijgende trend; 2014 laat daarbij 35.5% registreren. De termijndeposito's vormen de grootste beleggingspost en maken 30.1% deel uit van de beleggingsportefeuille. Aan de passivazijde is gebleken dat de post lange termijn schulden een forse toename vertoont van 351%. Dit is het gevolg van de toename van de investeringskredieten.

¹ Hiertoe worden gerekend: de algemene reserves, herwaarderingsreserve, koersverschillen reserve, agio reserve en overige reserves.

² Technisch resultaat is het inkomen dat voortvloeit uit de verdiende premies, verminderd met de kosten van de afwikkeling van claims en de bedrijfskosten.

³ De verhouding tussen de nettowinst en het eigen vermogen.

Tabel II.6.4: Gecombineerde Balansen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014
ACTIVA					
Kas en Bank [liquide middelen]	40,2	47,3	40,6	54,4	52,4
Vaste eigendommen	26,6	36,0	51,3	58,9	64,2
Beleggingen:			297,5	319,6	
-Overheidssector	-	-	-	-	
-Particuliere					
- hypotheke	49,6	57,2	68,2	76,0	94,1
- termijndeposito's	26,0	42,9	79,8	102,8	114,9
- overige	74,0	140,6	149,5	140,8	172,5
Overige activa	106,5	110,8	130,0	212,0	257,7
Totaal	322,8	434,8	519,4	644,8	755,8
PASSIVA					
Aandelenkapitaal	0,4	0,4	0,4	0,4	360,0
Reserves	139,8	191,4	250,0	282,1	324,7
Technische voorzieningen	121,4	130,8	141,5	234,2	267,8
Lange termijn schulden (incl. voorzieningen)	2,6	1,5	2,0	1,4	6,1
Korte termijn schulden	58,7	110,8	125,5	126,9	156,8
Totaal	322,8	434,8	519,4	644,8	755,8

Bron: Centrale Bank van Suriname

Tabel II.6.5: Gecombineerde Verlies- en Winstrekeningen der Schadeverzekeringsmaatschappijen (x SRD 1 mln)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014
Bruto premie	181,6	227,0	247,3	393,4	420,2
Premie herverzekeraar	28,5	27,7	30,8	30,4	32,4
Premie eigen rekening ¹	153,2	199,3	216,5	363,0	387,8
Mutatie technische voorzieningen	-6,8	0,4	-2,0	66,2	1,9
Verdiende premie ²	160,0	198,9	218,6	296,8	385,9
Bruto uitkeringen	95,5	126,6	127,9	183,7	266,9
Aandeel herverzekeraar	2,4	10,5	9,1	2,9	3,1
Uitkeringen eigen rekening ³	93,1	116,1	118,7	180,9	263,7
Provisie en acquisitiekosten	9,7	12,2	14,1	13,8	14,1
Bedrijfskosten	53,1	69,2	62,3	65,4	76,1
Technisch resultaat ⁴	4,2	1,3	23,4	36,8	32,0
Beleggingsinkomsten	13,4	21,2	33,8	14,1	22,7
Saldo andere baten en lasten	5,5	22,3	3,5	4,8	10,0
Beleggingslasten	-	-	-	-	
Winst voor belasting ⁵	23,1	44,8	60,7	55,6	64,7
Belasting	1,8	2,2	2,8	11,6	4,8
Winst na belasting	21,3	42,6	58,0	44,0	59,8

¹ Premie eigen rekening = Totaal premie + koopsommen – Premie herverzekeraar² verdiende premie = premie eigen rekening – mutatie technische voorzieningen³ Uitkeringen eigen rekeningen = Bruto uitkeringen – Aandeel herverzekeraar⁴ Technisch resultaat = Verdiende premie – Uitkeringen eigen rekening – provisie en acquisitiekosten – bedrijfskosten – winstdeling en korting⁵ Winst voor belasting = Technisch resultaat + beleggingsinkomsten + Beleggingslasten – saldo andere baten en lasten

Het verloop van het totaal bruto premie-inkomen is in het verslagjaar 2014 genormaliseerd. Het is bekend dat de in 2013 geconstateerde piek aan de invoering van de basiszorgverzekering viel toe te schrijven. Het totaal bruto premie-inkomen (Tabel II.6.5) is in 2014 ten opzichte van 2013 toegenomen met 6.8% naar SRD 420,2 mln. De schade-uitkeringen zijn in 2014 ten opzichte van 2013 toegenomen met 45.8% naar SRD 263,7 mln. Er werd voornamelijk uitgekeerd in de branche Ziekte- en Ongevallenverzekeringen.

Over 2014 vertoont de post mutatie technische voorzieningen een daling van 97.1%. In 2013 heeft de invoering van de basiszorgverzekering ook grote invloed gehad op de post mutatie technische voorzieningen. Die invloed was in 2014 niet meer aanwezig. De beleggingsinkomsten zijn in 2014 met 61.1% toegenomen ten opzichte van 2013. De oorzaak hiervan is de toename van het rendement op de beleggingen.

De solvabiliteitspositie van de schadeverzekeraars vertoont, met een overschot van SRD 203,5 mln, een verdere verbetering in 2014. De rentabiliteit van de schadeverzekeraars bleek te zijn gestegen van 16% in 2013 naar 18% in 2014.

Wet Aansprakelijkheidsverzekering Motorrijtuigen (WAM)

In 2014 zijn in totaal 233.724 WAM-verzekeringen afgesloten, welke een totaal bruto premie-inkomen van SRD 53,2 mln vertegenwoordigen (Tabel II.6.6). Het totaal bruto premie-inkomen steeg met SRD 5,6 mln ten opzichte van 2013, door relatieve verhoging van premies vanwege de aanpassing van de minimale WAM-dekking in 2014 door de verzekeraars.

Van het totaal aantal WAM-verzekeringen bestaat 61.9% uit de categorie verzekeringen van personenauto's. Dit is gelijk aan 144.790 voertuigen. Met een premie-inkomen van SRD 34,3 mln (64.6% van het bruto premie-inkomen) is deze categorie de grootste WAM verdiener.

Het resultaat uit de WAM is in 2014 wederom slecht geweest, vanwege een verlies van SRD 43,5 mln. De uitkeringen, voornamelijk ter dekking van de materiele schade, bedroegen SRD 38,6 mln. Dit is een toename van 11% ten opzichte van 2013. De categorie personenauto's had de meeste uitkeringen en schadegevallen. In 2014 zijn er in totaal 17.883 schadegevallen geregistreerd, hetgeen ten opzichte van 2013 een toename is van 33.

Tabel II.6.6: Gecombineerde WAM-staat (x SRD 1000)

Omschrijving	2010	2011	2012	2013	2014
Premies	36.767	48.413	44.972	47.599	53.191
Poli- en overige kosten	1.320	1.396	1.328	1.536	1.694
Uitkeringen	26.428	29.424	31.709	34.720	38.550
Mutatie Premiereserve	1.559	-4.280	25.726	11.842	16.809
Mutatie Schadereserve	4.592	4.611	2.357	5.416	9.350
Mutatie Provisiereserve	975	597	1.455	-30	391
Provisie	4.133	4.232	5.669	6.520	5.645
Bedrijfskosten	18.539	24.568	23.724	23.325	28.384
Saldo(1+2-3-4-5+6-7-8)	(16.188)	(8.147)	(41.431)	(32.717)	(43.462)
Aantal Rij- en Voertuigen	18.582	206.053	198.081	219.861	233.724
Aantal afgehandelde schaden	13.365	9.919	10.281	13.557	13.863
Aantal nog af te handelen schaden	3.771	6.163	6.314	4.293	4.020
Af te dragen toeslag Waarborgfonds	656	730	721	572	803
Afgedragen toeslag Waarborgfonds	577	674	613	551	685
Nog af te dragen toeslag Waarborgfonds	277	257	235	201	225

Bron: Centrale Bank van Suriname

Slotwoord

De overheidsfinanciën zijn meer dan ooit onder enorme druk komen te staan vanwege het feit dat ons land in ruime mate afhankelijk is geweest van inkomsten van producten uit de mijnbouwsector, waarvan de dalende trend van internationale prijzen zich sinds 2013 in toenemende mate manifesteert in de verminderde overheidsontvangsten.

Verwachtbaar is dat continue monitoring van de begroting meer dan ooit zal dienen plaats te vinden alsmede tijdige rapportage c.q. verantwoording door vakministeries van met name hun uitgavenbeleid om zodoende de Staatshuishouding draaiende te kunnen houden. Hierbij zal het accent worden gelegd op uitgavenbeperkende maatregelen; lopende uitgaven genieten prioriteit alsook lopende projecten die zoveel als mogelijk zullen worden gecontinueerd en afgerond, al dan niet gefaseerd, met de ter beschikking zijnde middelen. Het wordt een uitdaging om uit de mogelijkheden die de overheid thans tot haar beschikking heeft, een balans te kunnen vinden tussen de ontvangsten en de uitgaven.

Ten aanzien van het te voeren fiscaal beleid zal de Belastingdienst en haar ondersteunende diensten een actievere rol moeten vervullen teneinde de heffing en inning van belastinginkomsten efficiënter en effectiever te doen geschieden. Met de nog in te voeren maatregelen terzake zal getracht worden dit streven te realiseren. Daarnaast zullen alternatieve bronnen van overheidsontvangsten bestudeerd en ontwikkeld dienen te worden waardoor elke burger met genoegen zal willen bijdragen, wat ook zal leiden tot het terugdringen van het “free-rider” fenomeen.

Reguliere nationale consultaties en samenwerking met het Surinaams bedrijfsleven zullen dienstig zijn ter verbetering van het ondernemersklimaat in het algemeen om zodoende de afhankelijke positie van de ontvangsten uit de mijnbouwsector danig te reduceren, alsook de mogelijkheden en de haalbaarheid van de lang verwachte diversificatie van de economie in beschouwing te nemen.

Met de implementatie van de begroting 2017 wordt beoogd een strak budgettair beleid te voeren welke dient bij te dragen tot herstel van de economie met als basis het goedgekeurd herstel en stabilisatieprogramma, hetwelk is voortgevloeid uit het structureel aanpassingsprogramma met het Internationale Monetaire Fonds (IMF).

